

Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka
Zarząd Główny w Poznaniu

ODSŁANIANIE KART PAMIĘCI

XX lat działalności
Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka
1988 - 2008

Poznań 2008

Opracowanie

Stanisław Kędzierski
Wojciech Jankowiak
Andrzej Skątecki

Redakcja

Urszula Siekacz

Fotografie

Z archiwum Wydawcy

Wydawca i © Copyright

Zarząd Główny Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka
Poznań 2008

Opracowanie graficzne, skład i łamanie

Wydawnictwo „Media-Expo” sp. z o.o. w Poznaniu
www.media-expo.pl

SPIS TREŚCI

I. Powstanie Towarzystwa	7
II. Członkowie i Oddziały Towarzystwa	10
III. Tadeusz Nowak – pierwszy prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka	12
IV. Walne i nadzwyczajne zgromadzenia przedstawicieli Towarzystwa	15
V. Pomnik Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu	19
VI. Sprowadzenie z USA do Polski prochów Stanisława i Cecylii Mikołajczyków	24
VII. Pomniki i popiersia Stanisława Mikołajczyka.....	30
VIII. Tablice pamiątkowe	32
IX. Sesje naukowe	34
X. Wystawy	38
XI. Książki o Stanisławie Mikołajczyku i ruchu ludowym	39
XII. Zaduszki Mikołajczykowskie	41
XIII. Szkoły noszące imię Stanisława Mikołajczyka	42
XIV. Biegi oraz wyścigi kolarskie	44
XV. Poznańska Fundacja Wincentego Witosa	45
XVI. Wspomnienia i refleksje	49
XVII. Sylwetki członków władz Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka	63
XVIII. Działalność Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w relacjach prasowych.....	67
XIX. Ocena działalności Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka	69

WSTĘP

Stanisław Mikołajczyk jako przywódca Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz wicepremier i minister rolnictwa w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej, powstałym w czerwcu 1945 r. w wyniku umowy jałtańskiej, był pierwszym politykiem, który podjął w kraju legalną, lecz zarazem dramatyczną walkę o suwerenność państwową Polski, o jej demokratyczny kształt ustrojowy i praworządny ład polityczny, w którym prawa i wolności obywateli byłyby respektowane.

W walce tej przypadł mu niezwykły w dziejach polskich zaszczyt, że reprezentował w nie tylko jedną warstwę, ale wszystkich myślących po polsku rodaków. Nie tylko chłop, ale również robotnik oraz inteligent stał za Mikołajczykiem.

Pragnienie przywrócenia Stanisławowi Mikołajczykowi należnego miejsca w polskim ruchu ludowym i najnowszej historii Polski pojawiało się co pewien czas w różnych środowiskach. Chęć taką wyrażali nie tylko byli członkowie Polskiego Stronnictwa Ludowego z lat powojennych, działacze Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” i weterani – partyzanci z Batalionów Chłopskich, ale również ludzie młodzi, którzy wiedzę o Stanisławie Mikołajczyku wynieśli z rodzinnego domu. Dla nich Stanisław Mikołajczyk, prezes PSL, był patriotą i demokratą, symbolem walki z komunistycznym bezprawiem.

W ciągu kilkudziesięciu powojennych lat o Stanisławie Mikołajczyku oficjalnie pisano i mówiono źle. Starano się jego osobę poniżyć w oczach narodu, zdeptać jego godność i skazać na zapomnienie. Mimo tych zabiegów o Prezesa PSL pamiętali działacze, którzy razem z nim walczyli z komunistycznym terrorem. Stanisław Mikołajczyk żył w pamięci powstańców poznańskiego Czerwca 1956, którzy niesli hasło „Żądamy wolnych wyborów pod kontrolą ONZ. Niech żyje Stanisław Mikołajczyk”. Nie zapominali o nim przyjaciele, znajomi i sympatycy, organizując m.in. nabożeństwa odprawiane w rocznicę jego śmierci.

Pod koniec lat 1980. w Wielkopolsce żyli jeszcze dawni współpracownicy Stanisława Mikołajczyka z Wielkopolskiego Związku Młodzieży Wiejskiej, Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych i Polskiego Stronnictwa Ludowego. Niektórzy od 1981 działali w Instytucie Wincen-tego Witosa. W tym gronie zrodził się pomysł przywrócenia Stanisława Mikołajczyka narodowi i przyszłym pokoleniom Polaków. Postanowiono odsłonić prawdę historyczną oraz przedstawić działalność oraz zasługi Mikołajczyka dla Polski. Dla realizacji tej idei 14 grudnia 1988 r. w Poznaniu powołano Towarzystwo imienia Stanisława Mikołajczyka.

Prezentowane tu opracowanie jest podsumowaniem 20-letniej działalności naszego stowarzyszenia. Są w nim udokumentowane dokonania realizowane przez Zarząd Główny, Zarządy Oddziałów i członków Towarzystwa – przy udziale działaczy Polskiego Stronnictwa Ludowego, placówek naukowych, urzędów państwowych i samorządów wielu miast, gmin, powiatów, a także działania sympatyków Stanisława Mikołajczyka.

W opisach przedsięwzięć związanych z upowszechnianiem wiedzy o Prezesie PSL, naszym Patronie, wymieniono nie tylko działania Towarzystwa, ale także ważniejsze inicjatywy podejmowane w innych środowiskach. W opracowaniu przypomniano działalność Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa, której władze w osobach prezesa Andrzeja Skąleckiego, wiceprezesów Edwarda Dębowskiego i Wojciecha Jankowiaka oraz sekretarza Stanisława Kędzierskiego od momentu powstania Towarzystwa zapewniały lokum, wsparcie finansowe i obsługę administracyjno-biurową.

Publikację uzupełniają fotografie dokumentujące wydarzenia i dokonania z 20-letniej działalności Towarzystwa.

ZARZĄD

I. POWSTANIE TOWARZYSTWA

Pomysł utworzenia organizacji, która zajęłaby się przywróceniem Stanisławowi Mikołajczykowi prawdziwego wizerunku, zniekształconego przez komunistyczną propagandę, narodził się w Instytucie Wincentego Witosa z siedzibą w Poznaniu (wcześniej w Tarnowie Podgórnym). Stowarzyszenie to w 1981 roku utworzyła niewielka grupa byłych żołnierzy Batalionów Chłopskich i członków Polskiego Stronnictwa Ludowego z lat 1945-1947. Do Instytutu należeli m.in.: Tadeusz Nowak, były komendant X Okręgu BCh, wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego PSL w Poznaniu po 1945 r., Stanisław Zbierski, zastępca Tadeusza Nowaka z czasów BCh oraz prof. Józef Burszta, Edward Dębowski i Stanisław Sworowski.

Impulsem do przywracania w społeczeństwie pamięci o wybitnym chłopskim polityku była uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej Stanisława Mikołajczyka w kościele parafialnym w Słomczynie, pow. Piaseczno, w dniu 7 maja 1986 r. Tablicę ufundowali ludowcy z gminy Konstancin-Jeziorna. Uczczono nią Prezesa PSL w 20-lecie jego śmierci.

Kolejnymi uroczystościami nawiązującymi do tej rocznicy były msze św. celebrowane 14 grudnia 1986 r. w Archikatedrze św. Jana w Warszawie oraz w Krakowie – w Katedrze na Wawelu. Na terenie Wielkopolski msza rocznicowa odprawiona była w Dobrzycy z inicjatywy Stanisława Sworowskiego, Stanisława Pietrzaka i Józefa Ratajczyka, przy licznych udziałach ludowców miejscowych oraz przybyłych z okolicznych gmin.

W uroczystościach tych uczestniczyły liczne delegacje ludowców ze sztandarami – w Warszawie naliczono ich czternaście, w Krakowie już ponad pięćdziesiąt. Do Warszawy dotarła również grupa działaczy z Wielkopolski, m.in. Tadeusz Nowak i Stanisław Zbierski oraz Jan Olejniczak, który przybył w towarzystwie kobiet w ludowych strojach biskupiańskich.

Istotnym sygnałem do działań związanych z przywracaniem pamięci o Stanisławie Mikołajczyku był list gen. Franciszka Kamińskiego, byłego komendanta Batalionów Chłopskich z 10 marca 1987 r. do Tadeusza Nowaka, byłego komendanta X Okręgu BCh. W liście tym, po informacjach o obchodach rocznicowych w Warszawie i Krakowie, komendant stwierdził: „Wielkopolska powinna postawić Stanisławowi Mikołajczykowi pomnik w Poznaniu, a także ufundować tablice-epitafia w kościołach.” Brzmiało to prawie jak rozkaz, który wydał dawny dowódca.

Sprawę tę rozważano na posiedzeniach Instytutu Wincentego Witosa. Po upływie półtora roku, jesienią 1988 r. w strukturze Instytutu powołano komisję ds. upamiętnienia postaci Stanisława Mikołajczyka, której przewodniczącym został Tadeusz Nowak. Komisja zaproponowała wybudowanie pomnika Prezesa PSL na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich, nazwane imieniem Stanisława Mikołajczyka byłej siedziby Wojewódzkiego Towarzystwa Kółek Rolniczych i Wielkopolskiej Izby Rolniczej przy ul. Mickiewicza 33 w Poznaniu oraz przemianowanie ul. Promienistej w Poznaniu, przy której mieszkał nasz Patron, na ul. Stanisława Mikołajczyka.

Były to propozycje, które na razie nie wychodziły poza Instytut Wincentego Witosa. Dla realizacji tych planów potrzebne było szersze poparcie społeczne.

W tym czasie w szeregach ZSL dyskutowano coraz częściej o powrotach do PSL-owskich i mikołajczykowskich wartości. Kontakty ze środowiskiem byłych PSL-owców i z Tadeuszem Nowakiem utrzymywał Marian Król, ówczesny prezes WK ZSL w Poznaniu, żywo zainteresowany planami Instytutu Wincentego Witosa. Na jednym ze spotkań T. Nowak i M. Król rozważali pomysł powołania Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Tadeusz Nowak doceniał odnowicielskie starania ludowców. W listopadzie 1989 r. w wywiadzie dla „Zielonego Sztandaru” stwierdził: „Na wsi poza ZSL nie widzę większej liczby chłopów, którzy czekali na nową partię polityczną. [...] Po prostu odróżniam ZSL Kowalskiego, a nawet Niecki czy Wycecha, od tego ZSL, jakie jest teraz [...]. W terenie działają ludzie, którzy wstępowali do ZSL, bo chcieli coś zrobić dla swojego środowiska, dla kraju”.

Sprawę utworzenia nowego towarzystwa rozważano w zarówno w gronie prezydium Komisji Historycznej WK ZSL, której przewodził Edward Dębowski, jak i Komisji Ideowo-Wychowawczej, z przewodniczącym Kazimierzem Fedykiem, a także w Instytucie Wincentego Witosa. Poznańscy działacze ruchu ludowego byli zgodni w sprawie przewodnictwa w Towarzystwie; zarówno M. Król, E. Dębowski i S. Kędziński (sekretarz Komisji Historycznej) jak i członkowie Zarządu Instytutu Wincentego Witosa uważali, że powodzenie działań Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka może najlepiej zapewnić Tadeusz Nowak, bliski współpracownik Patrona z okresu międzywojennego.

Na wspólne posiedzenie Komisji Historycznej i Komisji Ideowo-Wychowawczej, które odbyło się 14 grudnia 1988 r. w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77, przybyły 23 osoby: Andrzej Bobrowski, Wiktor Bogusławski, Janusz Buca, Włodzimierz Chmielnik, Edward Dębowski, Kazimierz Fedyk, Wojciech Jankowiak, Stanisław Kędziński, Zygmunt Kruś, Andrzej Moniak, Tadeusz Nowak, Edmund Nożewnik, Przemysław Pacia, Leszek Praczyk, Józef Ratajczyk, Ryszard Siwecki, Marek Staszak, Wojciech Szczepkowski, Marian Widera, Roman Zbierski – wszyscy z Wielkopolski. Dziewięciu z nich uczestniczyło w konspiracyjnym ruchu ludowym i Batalionach Chłopskich, a po wojnie działali w PSL. Ośmiu uczestników spotkania to działacze zaliczani do młodych wiekiem (27-39 lat).

Posiedzenie rozpoczęło się od wysłuchania referatu o działalności Stanisława Mikołajczyka, który wygłosił Wojciech Szczepkowski. Po dyskusji uczestnicy zebrania jednogłośnie podjęli uchwałę o powołaniu Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka.

W tym samym dniu odbyło się zebranie członków założycieli Towarzystwa. Posiedzeniu przewodniczył T. Nowak. Uchwalono statut, którego projekt przedstawił E. Dębowski. Zapisano w nim m.in.: „Celem Towarzystwa jest upowszechnianie znajomości postaci i roli Stanisława Mikołajczyka jako męża stanu, w tym jego działalności społeczno-politycznej w okresie od II Rzeczypospolitej, na emigracji w latach II wojny światowej, w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej i Polskim Stronnictwie Ludowym po 1945 r. oraz działalności na emigracji po 1947 r.”. Wybrano także Zarząd Towarzystwa, Komisję Rewizyjną i Sąd Koleżeński. Zarząd Towarzystwa upoważniono do dokonania istotnych zmian w statucie, niezbędnych w celu zarejestrowania stowarzyszenia.

Prezesem Zarządu został Tadeusz Nowak, wiceprezesem Edward Dębowski, sekretarzem Stanisław Kędziński, skarbnikiem Leszek Praczyk. Członkami Zarządu Towarzystwa zostali: Andrzej Bobrowski, Włodzimierz Chmielnik, Wojciech Szczepkowski, Stanisław Zbierski i Michał Zieliński. Na przewodniczącego Komisji Rewizyjnej wybrano Andrzeja Moniaka, a członkami tej komisji zostali: Wiktor Bogusławski i Zygmunt Kruś. Przewodniczącym Sądu Koleżeńskiego

został Kazimierz Fedyk, a członkami Wojciech Jankowiak i Przemysław Pacia. Do załatwienia spraw związanych z rejestracją Towarzystwa wytypowano T. Nowaka i W. Szczepkowskiego.

16 stycznia 1989 r. Towarzystwo zostało wpisane przez Wydział Społeczno-Administracyjny Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu do rejestru stowarzyszeń i związków pod numerem 154. W procesie rejestracji cenną okazała się pomoc M. Króla, byłego wojewody poznańskiego. Starania rejestracyjne trwały bowiem w rozpoczynającym się okresie przygotowań przed wyborami do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 r.

II. CZŁONKOWIE I ODDZIAŁY TOWARZYSTWA

1. Członkowie

W pierwszych latach po rejestracji dość szybko rosły szeregi członków Towarzystwa, zbliżając się w okresie szczytowego rozwoju do liczby 330. Większość kandydatów do Towarzystwa należała w latach 1945-1947 do Polskiego Stronnictwa Ludowego. W chwili przystąpienia do stowarzyszenia liczyli oni 65 i więcej lat. Stosunkowo niewiele było młodzieży. Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, większość pochodziła z Wielkopolski, a prawie jedna trzecia z byłego województwa kaliskiego. Niewielka liczba członków mieszkała w dawnym województwie bydgoskim, katowickim, lubelskim, siedleckim, wałbrzyskim, wrocławskim i zielonogórskim.

2. Oddziały

Według stanu na dzień 31 marca 2008 roku Towarzystwo liczyło 139 członków, należących do 10 Oddziałów. Osiem Oddziałów ma swą siedzibę na terenie województwa wielkopolskiego, dwa na terenie województwa mazowieckiego:

- **Oddział w Ostrowie Wlkp.** – utworzono jako pierwszy 28 kwietnia 1989 r.; działa na terenie miasta Ostrow Wlkp. oraz miast i gmin: Nowe Skalmierzyce, Odolanów, Raszków, Przygodzice, Sieroszewice i Sośnie. Obecnie prezesem Oddziału jest Stanisław Ratajczak;
- **Oddział w Koźminie Wlkp.** – powstał 8 czerwca 1989 r.; działa na terenie miasta i gminy Koźmin Wlkp. Prezesem Oddziału od początku funkcjonowania do chwili obecnej jest Bolesław Kasprzak;
- **Oddział w Dobrzycy** – powołano 18 sierpnia 1989 r.; działa na terenie gminy Dobrzyca. Prezesem Oddziału jest Stanisław Pietrzak;
- **Oddział w Jarocinie** – od 18 stycznia 1990 r.; działa na terenie miast i gmin: Jarocin, Żerków, Jaraczewo i Kotlin. Prezesem Oddziału jest Karol Matuszak;
- **Oddział w Ciechanowie** – powstał 31 stycznia 1991 r.; obejmuje teren byłego województwa ciechanowskiego (obecnie powiaty: Ciechanów, Działdowo, Mława, Płońsk, Pułtusk, Żuromin). Prezesem Oddziału był Telesfor Pomianowski, sekretarzem Czesław Ostrowski;
- **Oddział w Poznaniu** – utworzono 7 marca 1994 r.; Obejmuje członków mieszkających na terenie miasta Poznania oraz wszystkich członków z terenu Polski niewchodzących w skład innych oddziałów. Prezesem Oddziału jest Arkadiusz Błochowiak;
- **Oddział w Warszawie** – powstał 7 marca 1994 r.; działa na terenie stołecznego miasta Warszawa. Prezesem Oddziału jest Wojciech Jagła;
- **Oddział w Obornikach** – utworzono 7 kwietnia 1994 r.; działa na terenie powiatów: Oborniki i Szamotuły. Pierwszym prezesem była Dobrochna Martin;

- **Oddział w Międzylesiu** – powołano 12 listopada 1998 r.; działa na terenie gminy Damasławek. Prezesem Oddziału jest Henryka Witucka;
- **Oddział w Wągrowcu** – powstał 11 kwietnia 2000 r.; obejmuje członków mieszkających na terenie powiatu wągrowieckiego z wyjątkiem gminy Damasławek. Prezesem Oddziału jest Przemysław Majchrzak. Honorowym prezesem Oddziału jest Edward Andrzejak.

III. TADEUSZ NOWAK – PIERWSZY PREZES TOWARZYSTWA IM. STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

1. Syn wielkopolskiej wsi

Tadeusz Nowak urodził się 16 stycznia 1913 r. w Zwoli, gmina Zaniemyśl, w rodzinie chłopskiej. Po ukończeniu w 1933 r. gimnazjum w Śremie jako ochotnik odbył służbę wojskową w Dywizyjnym Kursie Podchorążych Rezerwy Piechoty w Gnieźnie, a następnie rozpoczął studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. W latach 1936-39 pracował w Dyrekcji Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych w Poznaniu, jako zastępca wojewódzkiego inspektora przysposobienia rolniczego.

Od wczesnej młodości interesowały go sprawy społeczne i polityczne. Ich znajomość pogłębiał w Wielkopolskim Związku Młodzieży Wiejskiej, do którego wstąpił w 1929 r. W 1935 r., już jako student Uniwersytetu Poznańskiego, zostaje członkiem Zarządu Głównego WZMW. W tym czasie jest również członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Społem”, organu WZMW w Poznaniu.

2. Działacz ludowy i żołnierz

Od roku 1934 Tadeusz Nowak był członkiem Stronnictwa Ludowego, w którym pełni odpowiedzialne funkcje, m.in., w latach 1935-39 – przewodniczącego Komisji Polityki Gospodarczej przy Zarządzie Wojewódzkim SL w Poznaniu.

Tadeusz Nowak bierze udział w wojnie obronnej 1939 r. jako oficer wewnętrznej obrony Lwowa. Po zakończeniu działań wojennych wraca do Poznania, gdzie w kwietniu 1940 r., wraz z Janem Wojkiewiczem, Michałem Jagłą, Stanisławem Zbierskim, Kazimierą Gesselówną, Wincentym Piaseckim i Bolesławem Janaszkiwiczem, zakładają tajną organizację Stronnictwa Ludowego „Roch”, a następnie jej zbrojne ramię „Bataliony Chłopskie”. Tadeusz Nowak obejmuje stanowisko pierwszego zastępcy kierownika „Rocha” i jednocześnie jest zastępcą Jana Wojkiewicza, komendanta X Okręgu BCh. Okręg ten obejmuje obszar dawnego województwa poznańskiego i tereny przyległe.

Po aresztowaniu Jana Wojkiewicza przez gestapo w dniu 9 września 1941 r. i straceniu go w dniu 18 stycznia 1942 r. Tadeusz Nowak obejmuje odpowiedzialne funkcje kierownika „Rocha” i komendanta X Okręgu BCh. Reprezentuje także konspiracyjnego „Rocha” w Porozumieniu Stronnictw Politycznych przy okręgowym Delegacie Rządu na ziemię wcielone do Rzeszy, a w latach 1942-45 jest przewodniczącym tego forum.

3. Polityk przy boku Stanisława Mikołajczyka

Po wyzwoleniu Tadeusz Nowak bierze aktywny udział w odbudowie Stronnictwa Ludowego w woj. poznańskim i wchodzi do Prezydium Tymczasowego Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa Ludowego, potem Polskiego Stronnictwa Ludowego w Poznaniu. Od 1945 do 31 października 1947 r., pełni obowiązki wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego PSL w Poznaniu (prezesem był Stanisław Mikołajczyk). W styczniu 1946, z ramienia PSL, zostaje posłem do Krajowej Rady Narodowej. W wyborach 19 stycznia 1947 Nowak zostaje wybrany posłem do Sejmu Ustawodawczego. Jest aktywnym parlamentarzystą, wypowiada się przeciwko likwidacji izb rolniczych, przeciwko nadużyciom władzy i łamaniu prawa oraz w sprawach polityki gospodarczej rządu. W latach 1945-1947 był członkiem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu.

Tadeusz Nowak za swoją działalność polityczną w PSL był w latach 1950-1953 więziony; przebywał m.in. w Centralnym Więzieniu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie na Mokotowie oraz w więzieniach we Wrocławiu i Pruszkowie.

W latach 1956-1970 T. Nowak pracuje w Zjednoczeniu Przemysłu Ziemniaczanego w Poznaniu, gdzie zajmuje się szerzeniem oświaty rolniczej w zakresie uprawy ziemniaków. W tych latach nie należy do żadnej partii politycznej.

We wrześniu 1989 r. wojewódzka organizacja Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Poznaniu jako pierwsza w kraju zmienia nazwę na Polskie Stronnictwo Ludowe. Tadeusz Nowak zostaje prezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL w Poznaniu, a na Kongresie PSL „Odrodzenie” – Prezesem Honorowym Stronnictwa. Godność tę ponownie 29 czerwca 1991 r. powierza T. Nowakowi Nadzwyczajny Kongres PSL w Warszawie.

Tadeusz Nowak był współzałożycielem i pierwszym prezesem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka i wiceprezesem Instytutu Wincentego Witosa oraz członkiem-założycielem Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa.

Zmarł 10 lutego 1994 r.

4. Pogrzeb Tadeusza Nowaka

17 lutego 1994 r. uroczystość pogrzebową Tadeusza Nowaka rozpoczęła Msza św. w kościele parafialnym pw. św. Jana Kantego w Poznaniu przy ul. Grunwaldzkiej. Pogrzeb na cmentarzu komunalnym na Junikowie w Poznaniu odbył się zgodnie z ceremoniałem wojskowym. Trumna z ciałem Tadeusza Nowaka, okryta białą-czerwoną flagą, spoczywała na ławeczce armatniej. W ostatniej drodze Tadeuszowi Nowakowi towarzyszyli: prezes Rady Ministrów, prezes PSL Waldemar Pawlak; przewodniczący Rady Naczelnej PSL, wicemarszałek Sejmu RP Józef Zych; wicepremier Aleksander Łuczak; szef Urzędu Rady Ministrów Michał Strąk; wojewoda poznański Włodzimierz Łęcki i prezydent miasta Poznania Wojciech Szczęsny Kaczmarek. Przybyli przyjaciele, znajomi, delegacje ludowców z Wielkopolski i innych regionów kraju, działacze kółek rolniczych, spółdzielczości rolniczej, kombatancki. W uroczystości uczestniczyło ponad tysiąc osób oraz ponad 70 pocztów sztandarowych.

Nad trumną w Alei Zasłużonych Tadeusza Nowaka pożegnał premier Waldemar Pawlak:

Żegnamy dzisiaj Honorowego Prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego. [...] Kim był ten, który odszedł, skromny w swej postaci człowiek, dla wielu może dopiero teraz zauważony i odkryty, który jednak dla nas był od długich lat niezłomnym świadectwem i symbolem trwałości ruchu ludowego oraz trwania naszego ruchu przy ideałach pracy i poświęcenia dla dobra naszej Ojczyzny, nawet wówczas, gdy nie spotyka się to z żadną wzajemnością? [...] Jego własna, osobista droga życia,

która staje się dziś drogowskazem życia przeznaczanego dla Polski, dla ratowania narodu przed biologiczną zagładą w ponurym okresie okupacji, zaś dla zachowania tożsamości i samodzielności Narodu – w okresie powojennym, w czasie działania Polskiego Stronnictwa Ludowego, kierowanego przez Stanisława Mikołajczyka [...]. Postać Tadeusza Nowaka, wielkiego patrioty, wybitnego działacza Ruchu Ludowego, pozostanie zawsze w naszej świadomości jako wzór dla obecnych i przyszłych pokoleń. Był i pozostanie jednym z tych, dzięki którym Polska może trwać wiecznie [...].

Edward Dębowski, wiceprezes Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, żegnając swego prezesa przypomniał o ostatnim spotkaniu z nim 7 lutego:

Razem z Kazimierzem Hyjkiem wysłuchaliśmy Twego społeczno-politycznego testamentu: „Pamiętajcie o podstawowym prawie każdej społecznej działalności. Tym prawem jest prawda, nie koniunktura. Nigdy takim, jak mnie znacie, nie byłem. Obowiązek każdego to służba Polsce. W tej służbie kierujcie się wskazaniami mego nauczyciela, Stanisława Mikołajczyka. Możemy wspólnie być dumni z dokonań dla przywrócenia pamięci o tej świetnej postaci. Naprawdę zasługuje ona na pamięć w Narodzie”. [...] Przy naszym rozstaniu prosiłeś, byśmy udali się do Twego kościoła parafialnego i tam przed obrazem Matki Boskiej pomodlili się w Twojej intencji. Prośbę Twą wykonaliśmy. Twój kult Matki Boskiej towarzyszył Ci przez całe życie. [...] Byłeś nie tylko naszym kolegą, ale i nauczycielem. Za to, że czerpaliśmy i czerpać będziemy z Twojej wiedzy i mądrości, składamy Ci serdeczne podziękowanie i hołd za Tve bogate dokonania.

Eugeniusz Fonfara żegnał Tadeusza Nowaka w imieniu byłego komendanta Batalionów Chłopskich, gen. Franciszka Kamińskiego, a Michał Karalus odczytał telegram, który przesłał Marian Mikołajczyk, syn Stanisława: „Chylę głowę przed Jego trumną, a Jego Żonie Kazimierze, całej rodzinie i przyjaciółom zasyłam wyrazy mego najgłębszego współczucia”.

Prezydent Lech Wałęsa przyznał pośmiertnie Tadeuszowi Nowakowi Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski z Gwiazdą. Na posiedzeniu Sejmu 4 marca 1994 r. poseł Stanisław Kalemba przedstawił biogram oraz dokonania Tadeusza Nowaka wraz z informacją o Jego pogrzebie.

IV. WALNE I NADZWYCZAJNE ZGROMADZENIA PRZEDSTAWICIELI TOWARZYSTWA

I Walne Zgromadzenie Przedstawicieli odbyło się 16 kwietnia 1994 r. w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77. Wybrano władze Towarzystwa w składzie:

- **Zarząd Główny:**
prezes Edward Dębowski,
wiceprezisi: Andrzej Skąlecki, Michał Kalarus,
sekretarz Stanisław Kędzierski,
skarbnik Eugeniusz Pacia,
członkowie Zarządu: Stanisław Janiec, Dobrochna Martin, Ryszard Siwicki, Roman Zbierski;
- **Główna Komisja Rewizyjna:**
przewodniczący Michał Zieliński,
członkowie: Janusz Ulatowski, Zygmunt Płóciennik;
- **Główny Sąd Koleżeński:**
przewodniczący Kazimierz Hyjek,
członkowie: Henryk Szymaniak, Czesław Ostrowski, Wojciech Jagła, Jerzy Majewski.

Przyjęto do realizacji następujące uchwały i wnioski:

- 1) sprowadzić do kraju prochy Stanisława Mikołajczyka,
- 2) postawić pomnik Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu,
- 3) wydać drukiem „Polskę zgwałconą” Stanisława Mikołajczyka,
- 4) podjąć starania o napisanie i wydanie książki o działalności Stanisława Mikołajczyka,
- 5) rozpocząć zabiegi o zorganizowanie muzeum Stanisława Mikołajczyka,
- 6) starać się o napisanie i wydanie monografii o Tadeuszu Nowaku.

Na tym samym posiedzeniu nadano godność Członka Honorowego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka:

- Marianowi Mikołajczykowi s. Stanisława,
- Pawłowi Zaleskiemu, sekretarzowi osobistemu Stanisława Mikołajczyka,
- biskupowi Romanowi Andrzejewskiemu, duszpasterzowi rolników.

I Nadzwyczajne Zgromadzenie Przedstawicieli obradowało 5 grudnia 1994 r. w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77. Przyczyną zwołania Zgromadzenia było:

- 1) dokonanie zmian w Statucie w związku z planowaną budową pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu, a mianowicie poszerzenie ustępu 1 § 6 Statutu o zapis „[...] budowanie pomników, obelisków, tablic pamiątkowych”;

2) rozpoczęcie akcji zbiórki pieniędzy na pomnik. W tej sprawie uchwalono „Apel do mieszkańców wsi i miast z prośbą o pomoc finansową na budowę pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu”.

Z gromadzenie przyjęło do wiadomości rezygnację Stanisława Jańca z funkcji członka Zarządu Głównego i członka rzeczywistego Towarzystwa. Na jego miejsce wybrano Wojciecha Jagłę, prezesa Oddziału Towarzystwa w Warszawie.

II Walne Zgromadzenie Przedstawicieli obradowało 12 grudnia 1998 w sali 132 Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu przy al. Niepodległości 16/18.

Podczas zgromadzenia wybrano nowe władze Towarzystwa:

- **Zarząd Główny:**
prezes Edward Dębowski,
wiceprezysi: Andrzej Skąlecki, Michał Kalarus,
sekretarz Stanisław Kędzierski,
skarbnik Roman Zbierski,
członkowie Zarządu: Wojciech Jagła, Jan Olejniczak, Stanisław Ratajczak, Henryka Witucka;
- **Główna Komisja Rewizyjna:**
przewodniczący Jan Sznajder,
członkowie: Roman Białachowski, Kazimierz Maciejewski;
- **Główny Sąd Koleżeński**
przewodniczący Bogusław Bubicz,
członkowie: Jan Bartczak, Tadeusz Majewicz, Szczepan Witucki, Albin Ziegenhagen.

Przyjęto do realizacji uchwały i wnioski:

- 1) kontynuować zabiegi o sprowadzenie prochów Stanisława Mikołajczyka do Polski,
- 2) upowszechniać myśli i dorobek Stanisława Mikołajczyka poprzez publikacje, sesje naukowe, organizowanie Zaduszek Mikołajczykowskich, odczyty itp.,
- 3) organizować spotkania przedstawicieli szkół im. Stanisława Mikołajczyka,
- 4) czynić starania o powołanie Instytutu Stanisława Mikołajczyka, którego zadaniem byłoby dokumentowanie wkładu ruchu ludowego i wsi w oporze przeciwko komunizmowi, szczególnie w latach 1945-1956,
- 5) ustanowić Medal im. Stanisława Mikołajczyka.

II Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Przedstawicieli obradowało 7 kwietnia 2001 r. Przyczyną zwołania zebrania była rezygnacja Edwarda Dębowskiego z funkcji prezesa z powodu stanu zdrowia. Zgromadzenie udzieliło absolutorium ustępującemu Zarządowi Głównemu i powołało nowy w następującym składzie:

prezes Wojciech Jankowiak

wiceprezysi: Andrzej Skąlecki, Michał Kalarus,

sekretarz Eugeniusz Pacia,

skarbnik Roman Zbierski,

członkowie Zarządu: Wojciech Jagła, Stanisław Kalemba, Jan Olejniczak, Henryka Witucka.

Nie dokonywano wyboru Głównej Komisji Rewizyjnej ani Głównego Sądu Koleżeńskiego.

Zgromadzenie z zadowoleniem i pełną aprobatą przyjęło do zatwierdzającej wiadomości dokonania 12-letniej działalności Towarzystwa. Określono także najbliższe zadanie – przygotowania do obchodów 100-lecia urodzin Stanisława Mikołajczyka.

Zgromadzenie nadało godność Prezesa Honorowego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Edwardowi Dębowskiemu.

III Walne Zgromadzenie Przedstawicieli obradowało 17 kwietnia 2004 r. w sali konferencyjnej Wielkopolskiej Spółdzielni „Rolnik” w Poznaniu przy placu Wolności 18.

Nowo wybrani członkowie władz Towarzystwa:

• **Zarząd Główny:**

prezes Wojciech Jankowiak

wiceprezesi: Andrzej Skąlecki, Michał Kalarus,

sekretarz Stanisław Kędzierski,

skarbnik Tadeusz Nowak s. Tadeusza,

członkowie Zarządu: Arkadiusz Błochowiak, Jan Grzesiek, Wojciech Jagła,

Eugeniusz Pyrzyński;

• **Główna Komisja Rewizyjna:**

przewodniczący Przemysław Pacia,

zastępca przewodniczącego Leszek Bamber,

członek Komisji Stanisław Ratajczak;

• **Główny Sąd Koleżeński:**

przewodniczący Kazimierz Maciejewski,

członkowie: Jan Banach, Marian Paszyk, Stanisław Pietrzak, Stefan Strychalski.

Przyjęto następujące uchwały i wnioski do realizacji:

- 1) organizować konferencje naukowe dotyczące roli i znaczenia Stanisława Mikołajczyka w ruchu ludowym, w tworzeniu zrębów współpracy europejskiej, działalności w Międzynarodowej Unii Chłopskiej i innych gremiach,
- 2) wystąpić do Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie z inicjatywą utworzenia Izby Pamięci Stanisława Mikołajczyka,
- 3) organizować Wielkopolskie Zaduszki Mikołajczykowskie,
- 4) kontynuować zadania podjęte podczas poprzednich walnych zjazdów Towarzystwa.

Uchwałą Walnego Zgromadzenia nadano godność Członka Honorowego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka:

– Janowi Olejniczakowi.

– Romanowi Zbierskiemu.

IV Walne Zgromadzenie Przedstawicieli obradowało 5 kwietnia 2008 r. w sali narad Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu przy ul. Piekary 17.

Na kolejną kadencję wybrano władze Towarzystwa w następującym składzie:

• **Zarząd Główny:**

Prezes Wojciech Jankowiak,

wiceprezesi: Andrzej Skąlecki, Michał Kalarus,

sekretarz Stanisław Kędzierski,

skarbnik Tadeusz Nowak s. Tadeusza,

członkowie Zarządu: Arkadiusz Błochowiak, Karol Matuszak, Eugeniusz Pyrzyński,

Henryka Witucka;

- **Główna Komisja Rewizyjna:**
Przewodniczący Przemysław Pacia,
zastępca przewodniczącego Stanisław Pietrzak,
członek Tadeusz Olejniczak;
- **Główny Sąd Koleżeński:**
Przewodniczący Jan Grzesiek,
członkowie: Jan Banach, Kajetan Błaszczak, Kazimierz Maciejewski, Przemysław Majchrzak.

Przyjęto następujące chwały i wnioski do realizacji:

- 1) organizować konferencje naukowe dotyczące roli i znaczenia Stanisława Mikołajczyka, szczególnie w roku 2011, w którym przypada 110. rocznica urodzin naszego Patrona,
- 2) włączyć się do obchodów 90. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, ze szczególnym podkreśleniem udziału Stanisława Mikołajczyka w powstaniu,
- 3) w ramach wynikającego ze Statutu „popierania studiów nad ruchem ludowym w Polsce”, podejmować inicjatywy upamiętniające innych działaczy współpracujących ze Stanisławem Mikołajczykiem,
- 4) organizować imprezy i uroczystości o randze regionalnej, upamiętniające miejsca działalności Stanisława Mikołajczyka,
- 5) kontynuować starania uhonorowania osoby Stanisława Mikołajczyka Orderem Orła Białego,
- 6) opracować monografię z okazji 20-lecia działalności Towarzystwa i zorganizować uroczystość upamiętniającą tę rocznicę,
- 7) uruchomić stronę internetową Towarzystwa zawierającą informację o bieżącej działalności naszego stowarzyszenia. Proponuje się przekazać stronę do prowadzenia jednej ze szkół im. Stanisława Mikołajczyka.

V. POMNIK STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA W POZNANIU

1. Inicjatywa budowy pomnika

Program działania Zarządu Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, przyjęty w styczniu 1989 r., zawierał zamiar budowy pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu. Ponieważ to zadanie przekraczało wówczas możliwości organizacyjne i finansowe dopiero formującego się stowarzyszenia, rozpoczęto od pozyskiwania do tej idei szerszego grona sojuszników.

To właśnie z inicjatywy Towarzystwa Kongres PSL „Odrodzenie” 28 listopada 1989 r. podjął uchwałę o uczczeniu Stanisława Mikołajczyka, m.in. przez ufundowanie pomnika w Poznaniu ze składek ludowców. Po Kongresie przez kilka lat zaległa cisza na ten temat. W tym czasie Towarzystwo wszelkimi sposobami przygotowywało się do realizacji tego przedsięwzięcia. Zwołane na 16 kwietnia 1994 r. I Walne Zgromadzenie Przedstawicieli Towarzystwa zobowiązało nowo wybrane władze do podjęcia prac związanych z lokalizacją i budową pomnika. Powołano czteroosobowy zespół składzie: Edward Dębowski, Wojciech Jankowiak, Stanisław Kędzierski i Andrzej Skąlecki, który przygotował wystąpienie do stosownych władz o pozwolenie na budowę i lokalizację pomnika. Zespół zlecił opracowanie projektu pomnika, podjął także działania formalno-prawne prowadzące do rozpoczęcia zbiórki pieniędzy na przyszły pomnik.

Dopiero 15 października 1994 r. Rada Naczelna PSL, na ponowny wniosek Towarzystwa, w swej uchwale precyzuje działania ludowców, jakie mogliby podjąć, by zrealizować wspomnianą uchwałę Kongresu PSL.

2. Lokalizacja pomnika

Zarząd Główny Towarzystwa i Zarząd Wojewódzki PSL w Poznaniu zwróciły się 18 maja 1994 r. do prezydenta miasta Poznania o wyrażenie zgody na budowę oraz o wskazanie lokalizacji pomnika Stanisława Mikołajczyka. Odpowiadając na to wystąpienie, Wydział Urbanistyki UM w piśmie z lipca 1994 r., zaproponował dwie lokalizacje dla pomnika. Jedną z nich był park im. J. H. Dąbrowskiego przy ul. Ogrodowej, drugą – miejsce u zbiegu ulic Półwiejskiej, Kościuszki i Królowej Jadwigi. Druga propozycja zyskała akceptację większości członków Zarządu Głównego Towarzystwa. W piśmie z Urzędu Miasta stwierdzono, że powinien to być pomnik z postacią (sylwetką) Stanisława Mikołajczyka, a nie blok kamienny. Z taką koncepcją zgodził się Zarząd Towarzystwa.

Informacje o zamiarze budowy pomnika podała poznańska prasa. O pomniku i jego lokalizacji wypowiadali się czytelnicy, którzy krytykowali lokalizację u zbiegu ulic Półwiejskiej, Kościuszki i Królowej Jadwigi. Przeważały głosy, że skwer, na którym ma stanąć pomnik jest zbyt mały i sąsiaduje z ruchliwymi ulicami.

Podobnie uważał ówczesny wojewoda poznański Włodzimierz Łęcki, który 10 października 1994 r. złożył, w obecności Mariana Króla i Edwarda Dębowskiego, propozycję innego miejsca dla

przysłego pomnika, wskazując plac przed budynkiem Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, przy alei Niepodległości 16. Swój wniosek uzasadnił w wywiadzie udzielonym red. Marii Polcynowej dla „Głosu Wielkopolskiego” (z 27.10.1994): „Jako rodowity poznańczyk, patriota wielkopolski, uważam że pomnik Stanisława Mikołajczyka, jednej z najwybitniejszych postaci Wielkopolski w naszym stuleciu, powinien stać przed Urzędem Wojewódzkim”.

Z uwagi na to, że lokalizacja ta była lepsza niż wcześniejsze oczekiwania Zarządu, ponownie (w listopadzie 1994 r.) złożony został wniosek do Urzędu Miasta Poznania o zatwierdzenie tej lokalizacji. Tym razem wskazano miejsce przed budynkami urzędowymi przy al. Niepodległości 16. Na temat pomnika 18 marca 1995 r. pozytywnie wypowiedziała się Rada Miejska. Zgodnie z wolą Rady 30 marca 1995 r. Zarząd ponownie skierował wniosek o lokalizację pomnika przed gmachem Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, załączając wymagane dokumenty. Decyzję o ustaleniu warunków budowy pomnika i zagospodarowania terenu Urząd Miasta wydał 19 września 1995 r.

3. Projekt pomnika

Zarząd nie ogłaszał konkursu na projekt pomnika. Skorzystał z oferty, którą złożył artysta rzeźbiarz prof. Jerzy Sobociński z Poznania, autor wielu dzieł uznanych w kraju i za granicą. Rzeźbiarz przygotował koncepcję pomnika po rozmowach z Edwardem Dębowskim, Wojciechem Jakowiakiem, Michałem Karalusem, Andrzejem Skąleckim, Romanem Zbierskim i Eugeniuszem Pacią. Projekt przedstawiał stojącą postać Stanisława Mikołajczyka w płaszczu, z kwiatami – jak w chwili przyjazdu do Poznania w 1945 r. Płaszcz był symbolem życia Stanisława Mikołajczyka – wiecznego podróżnika, choć nie z własnej woli. Pomnik miał być odlany z brązu, ustawiony na niskim cokole z granitu. Artysta zaprezentował członkom Towarzystwa gipsowy model pomnika w skali 1:10, który zyskał wstępną akceptację zebranych. Projekt ten w ostatecznym kształcie można oglądać obecnie na skwerze przy al. Niepodległości w Poznaniu, przed Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim. Jest to postać z brązu, wysoka na 3,3 m, o wadze 1600 kg, stojąca na postumencie granitowym (1,2 m), posadowionym na prostokątnej płycie.

4. Pozwolenie na budowę pomnika

Po przygotowaniu wymaganych dokumentów 11 grudnia 1995 r. Zarząd Towarzystwa złożył wniosek o wydanie pozwolenia na budowę pomnika. Po konsultacjach członków Zarządu w Urzędzie Miasta 6 sierpnia 1996 r. została wydana decyzja dotycząca budowy pomnika.

5. Zbiórka pieniędzy

Towarzystwo otrzymało zezwolenie Ministra Spraw Wewnętrznych na przeprowadzenie ogólnokrajowej pieniężnej zbiórki publicznej. Zarząd Towarzystwa, przy wsparciu administracyjno-finansowym Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa, wysłał do zarządów wojewódzkich, powiatowych i gminnych PSL upoważnienia do zbiórki pieniędzy, listy zbiórkowe, ogółem ponad 3 500 arkuszy. Pieniądze ze zbiórki przekazywano na konto Towarzystwa w Banku Ochrony Środowiska w Poznaniu, względnie do kasy Zarządu Głównego Towarzystwa.

W bezpośrednią zbiórkę pieniędzy na pomnik zaangażowanych było bardzo wielu ludowców, sympatyków Stanisława Mikołajczyka z kraju i zagranicy, ale przede wszystkim z Wielkopolski. Nie sposób wszystkich wymienić z imienia i nazwiska oraz podać wysokości zebranych przez nich funduszy czy też liczby osób, od których otrzymano pomoc finansową. Wsparcia udzieliło wiele Instytucji i organizacji. Na podkreślenie zasługuje zbiórka środków finansowych przeprowadzona przez Mariana Króla, Przewodniczącego Komisji Finansowej Komitetu Organizacyjnego Budowy

Pomnika, wśród posłów i senatorów PSL oraz posłów innych partii. Łączna kwota zgromadzonych funduszy wyniosła 332 172,58 zł. Znacząca była pomoc prezesów PSL Waldemara Pawłaka i Jarosława Kalinowskiego.

6. Wykonawcy pomnika

Pomnik wykonał artysta rzeźbiarz Jerzy Sobociński. Odlew postaci, liter i tablicy informacyjnej zlecono firmie Art.-Produkt Sp. z o.o. z Poznania. Fundamenty, elementy granitowe oraz ich montaż wykonała firma kamieniarska Granit-Mar z Kościana.

7. Komitety: Honorowy i Organizacyjny

Dla sprawnego przebiegu prac związanych z budową pomnika oraz przygotowaniem uroczystości jego odsłonięcia Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka zaproponowało dwa komitety: Honorowy i Organizacyjny.

Komitet Honorowy, który powstał 16 sierpnia 1996 r., składał się łącznie z 53 osób. Przewodniczącym Komitetu Honorowego został marszałek Sejmu RP Józef Zych, jego zastępca Jan Olejniczak, sekretarzem Edward Dębowski. W składzie Komitetu znaleźli się m.in.: Marszałek Senatu RP, Prezes PSL, władze województwa poznańskiego i miasta Poznania, Metropolita Poznański, dowódca Garnizonu Poznańskiego Wojska Polskiego, działacze PSL z okresu powojennego, przedstawiciele wszystkich opcji politycznych mających swoje siedziby lub oddziały w Poznaniu, szefowie związków zawodowych oraz prezesi organizacji samorządu rolniczego. Sprawa pomnika Stanisława Mikołajczyka stała ponad podziałami politycznymi.

Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego został Eugeniusz Pacia. Wiceprzewodniczącymi komisji zadaniowych zostali:

- Finansowej – Marian Król,
- Prasowej – Walerian Ignasiak,
- Plastycznej – Michała Kalarus,
- Uroczystości – Edward Dębowski,
- Organizacyjnej – Wojciech Jankowiak.

Łącznie skład Komitetu Organizacyjnego liczył 33 osoby.

8. Akt erekcyjny

16 sierpnia 1996 r. odbyło się uroczyste wmurowanie aktu erekcyjnego pod pomnik Stanisława Mikołajczyka. Akt przygotowany przez Prezydium Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka podpisali: Józef Zych, Waldemar Pawlak, Adam Struzik i Włodzimierz Łęcki.

9. Uroczystość odsłonięcia pomnika

Odsłonięcie pomnika w Poznaniu na skwerze przy al. Niepodległości 16 nastąpiło 4 maja 1997 r. i było połączone z ogólnopolskimi obchodami Święta Ludowego. Uroczystości rozpoczęła Msza św., którą w zabytkowym poznańskim kościele farnym odprawił ks. abp Juliusz Paetz. Do licznie przybyłych uczestników uroczystości (nie tylko ludowców) oraz delegacji z całego kraju i z zagranicy Metropolita Poznański wygłosił homilię, w której nakreślił sylwetkę Stanisława Mikołajczyka:

Budował na mocnym gruncie głębokiej refleksji i mądrego porozumienia człowieka wsi oraz gospodarki rolniczej, a także w oparciu o szczerą wiarę. Poświadczają to słowa, które skierował do

kard. Augusta Hlonda, prymasa Polski, 22 marca 1937 roku na Walnym Zgromadzeniu Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych. Witając prymasa, Stanisław Mikołajczyk powiedział, iż „[...] zasady miłości bliźniego, surowe przestrzeganie nierozzerwalności rodziny, wysoki poziom moralny w połączeniu z gorącym naszym chłopem umiłowaniem wolności i przywiązania do ziemi, dają gwarancję, że katolicka i zdrowa moralnie wieś polska potrafi się skutecznie przeciwstawić fali wszelkiego bezbożnictwa, usiłującego zdeptać dzieło Ducha Bożego [...]. Żywotność i gorąca wiara na wsi płynie również ze ścisłego codziennego współdziałania człowieka z naturą, która na każdym kroku przypomina dzieła Boga Stwórcy i naszą od niego zależność”.

To są słowa Stanisława Mikołajczyka, i to jest jakby jego testament! [...] Cóż dodać do tych słów wspaniałych i mądrych, żarliwych? W dniu odsłonięcia i poświęcenia pomnika premiera Mikołajczyka życzę Wam, Drogie Siostry i Drodzy Bracia, idźcie tą drogą, a nie zbłądźcie. [...] Również w naszych czasach, choć sytuacja się zmieniła, trzeba pilnie nadstawiać ucha, wsłuchiwać się, jak bije serce Polski na chłopskiej wsi. Dobro polskiej wsi, rolników i ich rodzin jest tożsame z dobrem narodu. W Wielkopolsce widać to na każdym kroku. Kto tego nie rozumie, ten Polsce nie służy!

Po Mszy św. pochód, prowadzony przez orkiestrę wojskową, w którym uczestniczyło ponad dwa tysiące osób, z ponad 200 sztandarami, ruszył na plac przed Urzędem Wojewódzkim szlakiem przez Stary Rynek, ulicę Paderewskiego, Plac Wolności i dalej ulicami 27 Grudnia oraz A. Fredry. Przy pomniku Stanisława Mikołajczyka czekała kompania honorowa Wojska Polskiego. Wartę pełnili żołnierze w historycznych mundurach z Powstania Wielkopolskiego oraz harcerze. Uroczystość prowadził Edward Dębowski. Uświetnił ją Poznański Chór Nauczycieli im. I. J. Paderewskiego prowadzony przez Ryszarda Łuczaka.

Pomnik odsłonił Marian Mikołajczyk, syn Stanisława, a poświęcenia dokonał ks. abp Juliusz Paetz. Okolicznościowe przemówienia wygłosili: marszałek Sejmu Józef Zych, prezes PSL Waldemar Pawlak, przedstawiciel PSL w Kanadzie Franciszek Moskal oraz Marian Mikołajczyk.

Józef Zych w swym wystąpieniu tak uzasadnił decyzję postawienia pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu: „Jego działalność obejmowała cały kraj i naród, ale monument stanął właśnie tu, w Poznaniu, bo Wielkopolska była mu najbliższą Ojczyzną. Tu ponad 30 lat żył, pracował i działał społecznie [...]. To Wielkopolska ukształtowała Go jako człowieka i działacza”.

Waldemar Pawlak nawiązując do hasła na pomniku „Wytrwajcie w służbie dla Polski”, powiedział:

Dziś odwołanie się do tradycji nie zawsze trafia do wyobraźni. Miejsce patriotyzmu, wartości etyki katolickiej zajęła wszechobecna technika, moda, pogoń za pieniądzem. [...] Nie negujemy wiedzy i umiejętności praktycznych, więcej – staramy się pracować jak najsolidniej, powiększając zasobność rodzin i kraju. [...] Nie zapominamy jednak o zobowiązaniu, które przekazuje Stanisław Mikołajczyk, którym jest troska o tradycję, pamięć przeszłości i tożsamość narodową, a by w pogoni za światem nie zatracić siebie i... „wytrwać w służbie dla Polski”.

Franciszek Moskal, bliski współpracownik Stanisława Mikołajczyka w czasie II wojny światowej, mówił o motywach politycznych przyjazdu Stanisława Mikołajczyka do kraju w 1945 roku:

Dzięki przyjazdowi Stanisława Mikołajczyka masowy wysiłek zbrojny narodu został zamieniony na masowy udział wszystkich warstw społeczeństwa w odbudowie kraju. [...] Następnym była wola i determinacja całego narodu w czasie referendum i wyborach, w których ponad 83 procent społeczeństwa opowiedziało się przeciwko komunistom i stalinowskiej przemocy. Naród polski

wykazał całemu światu, że z wolności nie zrezygnuje. Tę masową demonstrację w atmosferze terroru przeprowadził w oparciu o Polskie Stronnictwo Ludowe, przy poparciu Kościoła oraz wszystkich warstw społecznych.

Marian Mikołajczyk podkreślił wiarę swojego ojca w naród polski, jego dumę i chrześcijańskie korzenie:

[...] Gdy w listopadzie 1947 roku spotkałem się ponownie z Nim, był przybity, ale i zadowolony z tego, co udało mu się osiągnąć w Polsce. [...] Dla mnie i dla wielu rodaków ten pomnik jest uhonorowaniem całego pokolenia, na którego czele stał Stanisław Mikołajczyk. Wierzę, że będzie on drogowskazem, jak należy postępować w życiu publicznym. [...] Wierzę, że mieszkańcy Polski i Poznania przyjmą ten pomnik tak, jak przyjmuje się domownika po długiej wędrówce po świecie.

Po ceremonii odsłonięcia i poświęcenia pomnika uczestnicy uroczystości udali się do Teatru Wielkiego na akademię z okazji Krajowego Święta Ludowego 1997. Otworzył ją prezes ZW PSL Stanisław Kalemba, a przemówienie okolicznościowe wygłosił prezes PSL Waldemar Pawlak.

Uroczystość zakończyło oratorium *Quo vadis?* Feliksa Nowowiejskiego w wykonaniu chóru i orkiestry Teatru Wielkiego pod batutą prof. Stefana Stuligrosza.

VI. SPROWADZENIE Z USA DO POLSKI PROCHÓW STANISŁAWA I CECYLII MIKOŁAJCZYKÓW

1. Przygotowania do sprowadzenia prochów Stanisława Mikołajczyka

Przedstawiony przez Zarząd Główny Towarzystwa wniosek w sprawie sprowadzenia prochów Stanisława Mikołajczyka do kraju został uwzględniony w uchwale II Kongresu PSL 11 listopada 1989 r. oraz we wcześniejszej uchwale w sprawie uczczenia Stanisława Mikołajczyka, którą podjął Kongres Polskiego Stronnictwa Ludowego „Odrodzenie” 28 listopada 1989. Autorem drugiej uchwały był ówczesny wiceprezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Edward Dębowski. Wolę sprowadzenia prochów Prezesa PSL potwierdził Kongres Jedności PSL 5 maja 1990 r.

I Walne Zgromadzenie Przedstawicieli Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka obradujące 16 kwietnia 1994 r. podjęło uchwałę dotyczącą sprowadzenia prochów Patrona oraz wskazało miejsce wiecznego spoczynku, tj. Kryptę Zasłużonych Archikatedry św. Jana w Warszawie.

Staraniem Zarządu Towarzystwa w lipcu 1995 r. grupa posłów PSL zgłosiła do marszałka Sejmu projekt uchwały w sprawie sprowadzenia prochów Stanisława Mikołajczyka do kraju, który na posiedzeniu Sejmu miał przedstawić Bolesław Machnio. Miesiąc później, 25 sierpnia 1995 r. Sejm RP podjął uchwałę w sprawie sprowadzenia prochów śp. Stanisława Mikołajczyka do kraju. Czytamy w niej:

Sejm Rzeczypospolitej składa hołd śp. Stanisławowi Mikołajczykowi, Prezesowi Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej na emigracji i wicepremierowi Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Jego patriotyzm oraz gotowość oddania życia dla Polski świadczą o tym, że zasługuje On na to, aby Jego Zwłoki znalazły godne miejsce w Ojczyźnie. Sprowadzenie prochów Stanisława Mikołajczyka stworzy okazję społeczeństwu polskiemu do oddania Mu należnego hołdu, czci i pamięci, na które w pełni zasłużył.

W głosowaniu nad uchwałą wzięło udział 318 posłów; za przyjęciem uchwały było 299 posłów, przeciw 4, a wstrzymało się od głosu 15 osób. Był to rezultat wymowny i świadczący o wielkiej jedności Sejmu mimo różnic politycznych i różnych ocen naszej niedawnej przeszłości. Uchwała ta nadała staraniom o sprowadzenie prochów Stanisława Mikołajczyka wymiar ogólnopolski.

2. Ustalenie miejsca pochówku

W sierpniu 1994 r. Zarząd Główny Towarzystwa zwrócił się do prymasa Polski ks. kard. Józefa Glempa o wyrażenie zgody na złożenie prochów Stanisława Mikołajczyka w Krypte Zasłużonych Archikatedry św. Jana w Warszawie. Wcześniej Towarzystwo uzyskało zgodę od Mariana Mikołajczyka na przeniesienie prochów Ojca do Polski, pod warunkiem pochowania ich we

wspomnianym kościele. Za takim miejscem pochówku opowiadało się również grono dawnych współpracowników Stanisława Mikołajczyka z USA i Kanady, m.in. Franciszek Moskal, Paweł Zalewski, Bolesław Krakowski, Franciszek Leśniak, Feliks Rembiałkowski.

Na początku września przyszła odpowiedź. Prymas zgadzał się z tym, że „[...] prochy tego wybitnego Polaka winny znaleźć miejsce w Ojczyźnie, i że ten pogrzeb powinien dobrze służyć sprawie narodowej i ludowej”. Uważał jednak, że postać Stanisława Mikołajczyka winna być przedtem przybliżona społeczeństwu polskiemu, w szczególności warszawskiemu. Informował, że w poprzednich latach na miejsce wiecznego spoczynku Patrona brany był pod uwagę Poznań (Prymas jednak nie informował, przez kogo i kiedy). Ostatecznie nie wyraził zgody na pochówek w archikatedrze.

Mimo późniejszych prób przekonania ks. prymasa podejmowanych przez Zarząd Główny Towarzystwa za pośrednictwem premiera Waldemara Pawlaka i marszałka Sejmu Józefa Zycha, jego stanowisko w sprawie pochówku pozostało niezmienione. Nie pomogła również audyencja u ks. Prymasa na początku 1996 r., w której uczestniczyli: prezes Edward Dębowski, były komendant Batalionów Chłopskich gen. Franciszek Kamiński i działacz Polonii Kanadyjskiej Franciszek Moskal.

Wobec braku zgody na pochówek Stanisława Mikołajczyka w Archikatedrze Warszawskiej, Towarzystwo próbowało znaleźć miejsce dla prochów Premiera w Archikatedrze Gnieźnieńskiej, względnie Poznańskiej, jednak i te starania okazały się bezowocne. Później była propozycja złożenia prochów Stanisława Mikołajczyka w Krypcie Zasłużonych Wielkopolan przy kościele św. Wojciecha w Poznaniu, ale i ona nie uzyskała przyzwolenia z uwagi na niemożność pochowania tam jego żony.

W tej sytuacji Zarząd Główny Towarzystwa, uzyskując zgodę władz miejskich na pochówek na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan, prowadził korespondencję z mieszkającym w USA Marianem Mikołajczykiem, by wyraził zgodę na zmianę miejsca ostatecznego spoczynku rodziców. Dopiero w sierpniu 1999 r. Marian Mikołajczyk zgodził się na złożenia prochów rodziców na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu. Wówczas przystąpiono do załatwiania niezbędnych spraw związanych z pochówkiem, tj. ustalenia miejsca położenia grobowca, opracowania projektu, szczegółowej konsultacji oraz zleceń na wykonanie nagrobka itp. Kwestiami tymi zajął się niewielki zespół roboczy w składzie: E. Dębowski, A. Skąlecki, St. Kędziński i W. Jankowiak. Równolegle przygotowywano projekty związane z programem i organizacją uroczystości pogrzebowych. Powołano skład Komitetów Honorowego i Organizacyjnego, prowadzono uzgodnienia, korespondencję i pozyskiwanie szerszego grona osób do realizacji tego przedsięwzięcia.

3. Grobowiec – jego autor i wykonawcy oraz zbiórka pieniędzy

Projekt grobowca wykonał artysta rzeźbiarz prof. Jerzy Sobociński z Poznania. Cięcie i szlifowanie płyt granitowych oraz zprace budowlano-montażowe wykonała firma Mariana Gryśia „Granit-Mar” z Kościana, odlewy liter i innych elementów z brązu – firma „Art-Produkt” z Poznania.

Grobowiec postawiono w centralnym miejscu starego Cmentarza Zasłużonych Wielkopolan, gdzie spoczywa wiele znamienitych córek i synów z tego regionu. Jest zbudowany z szarozielonego fińskiego granitu. Tło stanowi tylna ścienna płyta z krzyżem z brązu. Z boków umieszczono sześć pylonów oraz podwójne kolumny zwieńczone architrawem, a pomiędzy nimi – ogrodzenie z brązu z motywami roślinnymi. W górnej części znajduje się orzeł i motto: „Zostańcie wierni wierze swoich ojców i tradycji wolnościowej narodu polskiego”. W centralnej części umieszczono sarkofag z ciemnozielonego brazylijskiego granitu z krzyżem na wierzchu. Na przedniej ścianie sarkofagu pod płaskorzeźbą głowy Stanisława Mikołajczyka wyryto napisy:

„Stanisław Mikołajczyk (1901-1966), premier Rządu Rzeczypospolitej, prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego” i poniżej „Cecylia Mikołajczyk, z domu Ignasiak (1901-1951), więźniarka niemieckich obozów koncentracyjnych”.

Napis przypomina wojenną przeszłość Cecylii Mikołajczykowej, która w 1942 r. została aresztowana przez gestapo, osadzona w więzieniu na Zamku Lubelskim, później w Krakowie na Montelupich. Następnie przeszła przez niemieckie obozy koncentracyjne: Majdanek, Brzezinkę, Ravensbrück i Neustadt-Gleve.

Ogólny koszt grobowca wynosił 141 680 złotych. Środki zgromadzone na grobowiec oraz obsługę uroczystości pogrzebowych pochodziły z darów członków Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa, członków PSL oraz innych instytucji i organizacji.

4. Komitet Honorowy i Organizacyjny

W sierpniu 1999 r. Prezes Zarządu Głównego Towarzystwa wysłał do marszałka Sejmu Macieja Płażyńskiego prośbę o przyjęcie godności przewodniczącego Honorowego Komitetu Sprowadzenia Prochów Stanisława Mikołajczyka. Marszałek przyjął ten zaszczyt. Zwrócono się też do prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego o roztoczenie opieki nad sprowadzeniem prochów i nad uroczystością pogrzebową. Prezydent RP także przyjął tę funkcję.

Pierwsze posiedzenie Komitetu Honorowego odbyło się 17 lutego 2000 r. Wybrano zastępców przewodniczącego: Edwarda Dębowskiego i Franciszka J. Stefaniuka – wicemarszałka Sejmu. Powołano Komitet Organizacyjny, który miał przygotować uroczystości pogrzebowe w Warszawie i w Poznaniu. Na przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego wyznaczono Edwarda Dębowskiego, a jego zastępcami zostali: w Poznaniu – wicemarszałek województwa wielkopolskiego Wojciech Jankowiak, w Warszawie – Waldemarr Strzałkowski z Kancelarii Sejmu. Zarząd Główny Towarzystwa powierzył W. Jankowiakowi zorganizowanie zespołu, w skład którego weszli: Andrzej Skąlecki, Stanisław Kędziński, Arkadiusz Błochowiak, Jerzy Barełkowski, Anna Rydzewska, Józef Szymanowski.

Organizacją uroczystości w Stanach Zjednoczonych zajęła się Ambasada RP w Waszyngtonie oraz Wydział Kongresu Polonii Amerykańskiej, działający w metropolii waszyngtońskiej pod kierownictwem Tadeusza Mireckiego.

5. Uroczystości pogrzebowe

1 czerwca w Waszyngtonie

Uroczystości pogrzebowe rozpoczęły się 1 czerwca 2000 r. o godz. 9.00 w Katedrze św. Mateusza w Waszyngtonie. Wcześniej do świątyni przewieziono trumny z prochami Stanisława i Cecylii Mikołajczyków, które ekshumowano z grobu na cmentarzu Mount Olivet w Waszyngtonie. Mszę św. pogrzebową odprawił ks. bp Tadeusz Jakubowski, duszpasterz Polonii amerykańskiej z Chicago. W nabożeństwie uczestniczyli: Danuta i Marian Mikołajcykowie, delegacja Sejmu RP z wicemarszałkiem Franciszkiem J. Stefaniukiem i wicemarszałkiem Stanisławem Zającem, prezesem PSL Jarosławem Kalinowskim, posłami Stanisławem Kalembą i Józefem Gruszką. W uroczystościach uczestniczył także prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Edward Dębowski, prezes Kongresu Polonii Amerykańskiej i Związku Narodowego Polskiego Edward Moskal wraz z członkami Rady Dyrektorów Kongresu, pracownicy Ambasady RP, liczne grono ludowców działających w Stanach Zjednoczonych, kompania honorowa wojsk USA oraz Polski Legion amerykańskich weteranów.

W wygłoszonej podczas Mszy św. homilii ks. bp Tadeusz Jakubowski powiedział m.in.:

W uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego gromadzimy się w Katedrze św. Mateusza w Waszyngtonie, aby oddać cześć i honor wielkiemu Polakowi, mężowi stanu, premierowi Rzeczypospolitej na uchodźstwie, Stanisławowi Mikołajczykowi, a następnie przesłać jego doczesne szczątki do Ojczyzny, której do końca służył. [...] Nie doczekał się wolności Polski za życia. [...] Dzisiaj Polska [...], choć wymęczona, w nowej szacie wraca do Europy. Módlmy się, aby ofiary jej synów i córek nie poszły na marne [...].

Okolicznościowe przemówienia wygłosili także Franciszek J. Stefaniuk i Stanisław Zając. W imieniu Polonii Stanisława Mikołajczyka żegnał Andrzej Pomian – historyk i pisarz emigracyjny.

W godzinach popołudniowych delegacja Sejmu przejechała doczesne szczątki małżeństwa Mikołajczyków i samolotem PLL LOT udała się do Warszawy.

2 i 3 czerwca w Warszawie

W piątek 2 czerwca o godz. 11.30 rozpoczęły się oficjalne uroczystości pogrzebowe na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie. Wzięli w nich udział: marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński, marszałek Senatu RP Alicja Grześkowiak, szef kancelarii Prezydenta RP Ryszard Kalisz, minister Obrony Narodowej Janusz Onyszkiewicz. Przybyli też dawni współpracownicy Stanisława Mikołajczyka oraz delegacje ludowców z całego kraju wraz ze sztandarami.

Marszałek Maciej Płażyński powitał doczesne szczątki Stanisława Mikołajczyka, a minister Ryszard Kalisz, w imieniu prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, udekorował trumnę Stanisława Mikołajczyka Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. Następnie trumnę Stanisława Mikołajczyka umieszczono w Sali Rycerskiej Zamku Królewskiego, gdzie wystawiono warty honorowe żołnierzy Wojska Polskiego i ludowców. Po południu ludowcy przenieśli trumnę Stanisława Mikołajczyka do Archikatedry warszawskiej.

W sobotę 3 czerwca o godz. 10.00 Prymas Polski ks. kard. Józef Glemp wraz z biskupami pomocniczymi odprawił Mszę św., w której uczestniczyli członkowie najbliższej rodziny Patrona, przedstawiciele rządu RP z premierem Jerzym Buzkiem, przedstawiciele parlamentu, władze PSL, ponad 200 pocztów sztandarowych oraz ponad 1 500 działaczy i sympatyków ruchu ludowego.

W homilii ks. Prymas podkreślił, w jak niezwykle trudnych czasach przyszło działać Mikołajczykowi:

[...] spodziewano się z polskiej strony sprawiedliwego potraktowania Ojczyzny i nieoddawania jej komunistycznym totalitaryzmem. Nie udzielono nam jednak pomocy. W Moskwie spotykał się z upokorzeniami. Ale gorsza od upokorzeń była niewdzięczność ze strony swoich. Popularność, jaką cieszył się po wojnie, nie zrekompensuje jego krzywd. [...] Pamiętam dobrze tamte chwile uniesień młodzieży zachwyconej Mikołajczykiem, który mówił o Polsce niepodległej. Ten ideał – mimo że zmieniały się nastroje – pozostawał w świadomości, a czasem w podświadomości. Tym żyli Polacy. [...] Mikołajczyk wszedł do szeregu tych narodowych bohaterów, którzy nie okrywali się chwałą bitew, ale trudną służbą Ojczyźnie, miotanej wiatrami rzeczywistości.

Wzruszające były słowa wypowiedziane nad trumną przez Stanisława Laskowskiego: „Dziś jako ostatni żyjący poseł Polskiego Stronnictwa Ludowego do Sejmu Ustawodawczego, członek Rady Naczelnej wybrany na Kongresie w 1946 roku, oddaję hołd Twoim prochom w imieniu ludowców z tamtych lat.”

Po Mszy św. trumnę Premiera złożono na lawecie armatniej. Kondukt żałobny, poprzedzony pocztami sztandarowymi, ruszył ulicą Świętojańską w stronę placu Zamkowego. Tam, pod kolumną króla Zygmunta III, Stanisława Mikołajczyka pożegnał premier Jerzy Buzek i prezes PSL Jarosław Kalinowski. W imieniu mieszkańców stolicy słowa pożegnania przekazał wiceprezydent Warszawy Wojciech Kozak.

3 i 4 czerwca w Poznaniu

Dwudniowe uroczystości poznańskie poprzedziło w sobotę 3 czerwca przejęcie – z honorami wojskowymi – szczątków Stanisława i Cecylii Mikołajczyków na poznańskim lotnisku na Ławicy przez oficjalną delegację w składzie: marszałek województwa wielkopolskiego Stefan Mikołajczak, wicemarszałek województwa wielkopolskiego Wojciech Jankowiak, wojewoda Maciej Musiał, dowódca garnizonu Poznań gen. Krzysztof Pajewski i wiceprezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Andrzej Skałeczki. Samolot z trumnami wylądował w sobotę ok. godz. 15.00.

Po powitaniu uformowano kondukt. Na lawecie armatniej wieziono trumnę ze szczątkami Stanisława Mikołajczyka z policyjną asystą motocyklową, a następnie w karawanie – trumnę Cecylii Mikołajczykowej. Kondukt przejechał ulicami: Bukowską, św. Marcin, Ratajczaka, na Plac Wolności. O godz. 17.00 na Placu Wolności rozpoczęło się uroczyste powitanie bohaterów pochówku. Przybyli przedstawiciele władz wojewódzkich z marszałkiem Stefanem Mikołajczakiem i wojewodą Maciejem Musiałem oraz miasta Poznania z prezydentem Ryszardem Grobelnym, członkowie Zarządu Wojewódzkiego PSL z prezesem Stanisławem Kalembą, hierarchowie kościelni z metropolitą poznańskim ks. abp. Juliuszem Paetzem, członkowie Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka z prezesem Edwardem Dębowskim, organizacje młodzieżowe, kombatanckie, ludowcy, mieszkańcy Poznania.

W imieniu mieszkańców Poznania prochy Stanisława i Cecylii Mikołajczyków powitał prezydent miasta Ryszard Grobelny, a w imieniu wszystkich Wielkopolan – marszałek województwa wielkopolskiego Stefan Mikołajczak. Po powitaniach trumny w orszaku przeniesiono do gmachu Muzeum Narodowego. Wystawiono tam warty honorowe. Do późnych godzin wieczornych Wielkopolanie oddawali hołd śp. Stanisławowi i Cecylii Mikołajczykom.

Następnego dnia, w niedzielę, ostatnie pożegnanie Mikołajczyków przerodziło się w wielką manifestację ludowców. W przemarszu z al. Marcinkowskiego do Katedry poznańskiej wzięło udział ponad 10 tysięcy osób z całego kraju.

Kondukt prowadziła orkiestra wojskowa i kompania honorowa Wojska Polskiego, za którymi kroczyło ponad 300 pocztów sztandarowych PSL, kółek rolniczych, kombatanckich, harcerskich, strażackich, górniczych, policji, bractw strzeleckich, reprezentacji szkół. Za nimi toczyła się laweta z trumną Stanisława Mikołajczyka i karawan z trumną Cecylii Mikołajczykowej. Następnie szły delegacje z wieńcami, rodzina Premiera oraz przedstawiciele władz, Komitet Honorowy i Organizacyjny, generalicja Wojska Polskiego oraz liczne grupy działaczy społecznych i politycznych. Kondukt dopełniali także członkowie ludowych zespołów artystycznych z Krobi, Krotoszyna i Szamotuł. Była także młodzież harcerska, liczne grupy ze szkół noszących imię Stanisława Mikołajczyka (z Borzęcic, Starego Tomysła, z Pasłęka i innych miejscowości), delegacje strażackie, górnicze (z Konina, ze Śląska) oraz delegacje ludowców z całej Polski.

O godz. 12.15 w Katedrze poznańskiej rozpoczęła się Msza św. żałobna transmitowana na żywo przez TVP. Edward Dębowski w imieniu Komitetu Honorowego powitał abp. Mariana Przykuckiego i towarzyszących mu biskupów: Zdzisława Fortuniaka, Romana Andrzejewskiego i Marka Jędraszewskiego oraz Marszałka Sejmu RP Macieja Płażyńskiego, przedstawiciele władz

województwach, miasta Poznania, PSL oraz ambasady Stanów Zjednoczonych. Szczególnie gorąco powitał syna Stanisława Mikołajczyka Mariana i jego żonę Danutę.

W ogłoszonej homilii ks. abp Marian Przykucki nakreślił sylwetkę Stanisława Mikołajczyka i motywy, jakimi kierował się, przyjeżdżając do kraju w 1945 r.: „[...] Idea przewodnią śp. Stanisława Mikołajczyka było stworzenie konstruktywnej opozycji, która przejawiała się później w wypadkach poznańskich oraz wydarzeniach z 1970 i 1980. [...] Rzucone wówczas ziarna prawdziwej wolności i demokracji urzeczywistniły się dopiero 23 lata po jego śmierci. Stąd przy jego prochach dziękujemy Bogu za odzyskaną wolność”.

Z katedry trumny w kondukcje pogrzebowym przewieziono na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan. Ostatnie pożegnanie zgromadziło ponownie tłumy uczestników. Modły nad trumnami Cecylii i Stanisława Mikołajczyków odprawił abp Marian Przykucki.

Marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński po raz ostatni pożegnał Stanisława Mikołajczyka słowami: „Niech ten wielki syn narodu spocznie w ojczyściej ziemi”. Biskup Roman Andrzejewski stwierdził: „Są groby, które łąz nie chcą. Niech ten grób daje moc działania”. Słowa pożegnania wygłosili też Jarosław Kalinowski – w imieniu władz naczelnych PSL i Waldemar Pawlak – w imieniu premierów III Rzeczypospolitej, który powiedział m.in.: „Przyszło nam podejmować działania, których Mikołajczykowi nie dane było dokończyć. Kto dzisiaj jest w stanie ocenić, ile jest Jego wkładu w dzisiejszą Polskę? [...] Od niego możemy nauczyć się rozważli, odwagi i charakteru. [...] pozostanie w naszych czynach i w naszej pamięci na zawsze”.

Waldemar Pawlak przekazał również działaczom Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka wyrazy podziękowania za konsekwencję w doprowadzeniu do odbywających się uroczystości. Edward Dębowski w ostatnich słowach pożegnania trafnie zaznaczył, że „sprawiedliwość przyszła po śmierci”.

Syn Stanisława, Marian Mikołajczyk, dziękował Sejmowi Rzeczypospolitej za uchwałę umożliwiającą sprowadzenie prochów Rodziców do kraju. Zapewnił, że jego Ojciec zawsze wierzył w Naród Polski. Zakończył zawołaniem „Niech żyje niepodległa, demokratyczna Polska!”.

Szczególnego podkreślenia wymaga zaangażowanie żołnierzy Garnizonu Poznańskiego pod dowództwem komendanta ppłk. Zbigniewa Góralewicza, którzy przygotowali honorową oprawę wojskową dwudniowych uroczystości pogrzebowych.

Stanisław Mikołajczyk po latach tułaczki wrócił na ostateczny spoczynek w ojczyściej ziemi.

Sit tibi terra levis, mollisque tegaris arena!
Niech Ci ziemia lekką będzie i piasek miękki niech Cię okryje!

VII. POMNIKI I POPIERSIA STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

1. Pomnik Stanisława Mikołajczyka w Dobrzycy

Kamienny pomnik w Dobrzycy nawiązuje do młodości i pierwszych lat działalności Stanisława Mikołajczyka. Inicjatorem budowy tego monumentu był od 15 grudnia 1990 r. Społeczny Komitet pod przewodnictwem Michała Kalarusa, ówczesnego dyrektora muzeum w Dobrzycy. W składzie Komitetu znaleźli się reprezentanci władz samorządowych, działacze PSL i zwolennicy mikołajczykowskich idei, m.in. Stanisław Pietrzak, przewodniczący Rady Gminnej i prezes Oddziału Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Dobrzycy, wójt Gminy Dobrzyca Zdzisław Woźniak, burmistrz Koźmina Bolesław Kasprzak, prezes Zarządu Gminnego PSL w Dobrzycy Kazimierz Maciejewski.

Autorem artystycznego kształtu pomnika jest Józef Witkowski z Głuchowa. Monument wybudowano z darów miejscowego społeczeństwa. Podczas uroczystości 22 września 1991 r. pomnik odsłonił Marian Mikołajczyk, syn Stanisława, a poświęcenia dokonał bp Roman Andrzejewski, przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Rolników. Na uroczystość przybyli: Tadeusz Nowak, prezes Honorowy PSL i prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, Wincenty Stawarz, wiceprezes NKW PSL, liczne delegacje ludowców, młodzieży, mieszkańców Dobrzycy i Strzyżewa. Po ceremonii odsłonięcia uczestnicy uroczystości wzięli udział w Mszy św. polowej i odpustowej zarazem, z procesją eucharystyczną i kazaniem ks. bp. Romana Andrzejewskiego.

2. Pomnik Stanisława Mikołajczyka w Międzyzlesiu

Inicjatorami budowy pomnika byli członkowie kół PSL w Międzyzlesiu i w Ciąży oraz Gminny Zjazd PSL w Damasławku, obradujący 14 kwietnia 1996 r. Do komitetu budowy pomnika należeli: Szczepan Witucki, Stanisław Kaczmarek, Andrzej Konowalski i Marian Proniak. Projekt pomnika wykonały Krystyna Kraska i Renata Groszak, a autorem tablicy jest Jerzy Kwapiszewski. Odlewy z brązu wykonał Jan Bodus. Fundatorami pomnika byli: społeczeństwo gminy Damasławek i Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka.

Uroczystość odsłonięcia pomnika połączono 1 czerwca 1997 r. z obchodami Święta Ludowego województwa pilskiego. Mszę św. polową na boisku sportowym w Międzyzlesiu odprawił ks. prałat Kazimierz Sawiński, proboszcz parafii w Damasławku. Pomnik odsłonił Wincenty Stawarz, Prezes Honorowy PSL, wnuk Wincentego Witosa. Poświęcenia dokonał ks. Kazimierz Sawiński.

W uroczystości uczestniczyli: wojewoda pilski Jerzy Olszak, jego zastępca Eugeniusz Jarysz pełniący również funkcję prezesa Zarządu Wojewódzkiego PSL, parlamentarzysty Stanisław Kalemba, Jerzy Kado, Wojciech Nowaczyk, Maria Kurnatowska, prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Edward Dębowski, władze gminy z wójtem Grzegorzem Jakubiakiem, władze gminne PSL z Henrykiem Borczykowskim oraz kilkuset mieszkańców gminy Damasławek. Uroczystość uświetnił program artystyczny przygotowany przez Gminny Ośrodek Kultury w Damasławku.

3. Popiersie Stanisława Mikołajczyka w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie

23 maja 2004 r. odsłonięto popiersie Stanisława Mikołajczyka na terenie parku Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, gdzie już wcześniej postawiono rzeźby innych zasłużonych Wielkopolan. Inicjatorem tego przedsięwzięcia było Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka, a w szczególności prezes Wojciech Jankowiak i wiceprezes Andrzej Skąlecki. O zgodę na posadowienia popiersia uzyskano od władz Muzeum i jego dyrektora Jana Maćkowiaka.

Popiersie wykonał artysta rzeźbiarz, prof. Jerzy Sobociński. W uroczystości otwarcia uczestniczyli członkowie wielkopolskich władz PSL, zarząd Towarzystwa, kierownictwo Muzeum, mieszkańcy Szreniawy. W tym miejscu corocznie w czasie uroczystości Święta Ludowego gromadzą się ludowcy z miasta Poznania i powiatu poznańskiego.

VIII. TABLICE PAMIĄTKOWE

W okresie od roku 1986 do 2002 odsłonięto 16 tablic poświęconych Stanisławowi Mikołajczykowi. Większość z nich przypomina o jego obecności w Wielkopolsce, o działalności w Polskim Stronnictwie Ludowym, w kółkach rolniczych i organach administracji samorządowej.

Pamiętkową tablicę na Domu Ludowym w **Błażewie** (gm. Kórnik) odsłonięto we wrześniu 1989 r. Przypomina ona o obecności Stanisława Mikołajczyka w tej miejscowości 15 sierpnia 1946 r. Tego dnia St. Mikołajczyk dokonał uroczystego otwarcia nowej placówki oświatowo-kulturalnej, spotkał się z działaczami PSL oraz społecznością wsi.

Tablicę na budynku **Szkoły Podstawowej w Borzęcinach** ufundowało społeczeństwo gminy Koźmin. Napis na niej informuje: „Tu uczęszczał do szkoły premier Rządu Polskiego Stanisław Mikołajczyk”. Tablicę odsłonięto w ostatnią sobotę września 1991 r.

Pamiętkowa płyta na budynku mieszkalnym w **Poznaniu przy ul. Promienistej 6** przypomina kolejny okres działalności Stanisława Mikołajczyka. Dom pod wymienionym adresem wybudował S. Mikołajczyk i mieszkał w nim pod koniec lat 30. Tablicę odsłonięto 12 grudnia 1992 r. Jej fundatorem była Poznańska Fundacja Wincentego Witosa.

Staraniem Wojewódzkiego Związku Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych w **Poznaniu przy ul. Mickiewicza 33**, także 12 grudnia 1992 r., odsłonięto tablicę upamiętniającą działalność Stanisława Mikołajczyka w latach 1936-1939 jako prezesa Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych i Wielkopolskiej Izby Rolniczej. W tym budynku mieści się siedziba Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka.

Tablica na dawnym domu Akcji Katolickiej w **Krotoszynie**, odsłonięta 4 czerwca 1995 r. informuje: „Tutaj w dniu 28.7.1946 r. Prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego Stanisław Mikołajczyk spotkał się z ludowcami Ziemi Krotoszyńskiej”. Płytę ufundował Cezary Sztuder z Krotoszyna.

Podczas wojewódzkich obchodów Święta Ludowego Ziemi Kaliskiej w **Ostrowie Wlkp.** 19 maja 1996 r. odsłonięto tablicę na prywatnej kamienicy **przy ul. Kościelnej**. Płyta upamiętnia Stanisława Mikołajczyka, który często przebywał w tym domu w latach 1945-1947, oraz adwokata Piotra Mosia, właściciela wspomnianej kamienicy, działacza PSL, nazywanego „królem ostrowskich chłopów”. Mec. Piotr Moś był więziony przez komunistów na przełomie lat 1949 i 1950. Po wyjściu z aresztu zmuszony był opuścić Ostrów Wlkp. i przenieść się do Poznania.

Tablica na kościele parafialnym w **Broniszewicach** (pow. pleszewski), odsłonięta 19 maja 1997 r., poświęcona jest Stanisławowi Mikołajczykowi oraz ks. Józefowi Kledzikowi, proboszczowi parafii Broniszewice, organizatorowi Powstania Wielkopolskiego w Ostrzeszowie, działaczowi samorządu terytorialnego. Płyta dokumentuje wspólną pracę działaczy chłopskich i duchowieństwa dla dobra wsi i Kościoła w Wielkopolsce.

Z inicjatywy Zarządu Wojewódzkiego PSL w Kaliszu, w roku 1998 postanowiono przypomnieć historyczną pielgrzymkę wielkopolskich rolników z roku 1938 na Jasną Górę w Częstochowie. W 60. rocznicę tego wydarzenia Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka i ZW PSL w Kaliszu ufundowały **ryngraf z brązu**, na którym wygrawerowana została rota ślubowania, które ówczesny prezes WTKR Stanisław Mikołajczyk składał w imieniu wielkopolskich chłopów. Edward Dębowski i Józef Gruszka złożyli ryngraf **na Jasnej Górze** 6 września 1998 r. Po nabożeństwie został on przeniesiony do Kaplicy Pamięci Narodu. Ryngraf wykonał Jerzy Sobociński.

Z okazji 100. rocznicy urodzin i 35. rocznicy śmierci Stanisława Mikołajczyka, 13 grudnia 2001 r. odsłonięto **tablicę pamiątkową** na budynku Starostwa Powiatowego w **Wągrowcu**. Zamieszczony na niej tekst przypomina działalność Stanisława Mikołajczyka jako radnego powiatu wągrowieckiego i sejmiku wojewódzkiego w Poznaniu w latach 1936-1939. Inicjatorem ufundowania tablicy byli działacze Oddziału Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Wągrowcu. W odsłonięciu tablicy uczestniczył prezes Towarzystwa, wicewojewoda Wojciech Jankowiak.

Drugą grupę płyt pamiątkowych, poświęconych Stanisławowi Mikołajczykowi, można zaliczyć do epitafiów. Są to tablice:

- w **kościelnie parafialnym w Słomczynie** (pow. piaseczyński) odsłonięta 7 maja 1986 r. staraniem działaczy ludowych gminy Konstancin-Jeziorna.
- w **Katedrze kieleckiej** – ufundowana w 1994 r.,
- w **Katedrze kaliskiej** – odsłonięta w 1996 r.,
- w **Katedrze płockiej** – odsłonięta w 1996 r.,
- w **Archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie** – odsłonięta 20 września 2002 r. staraniem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka i Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa. Odsłonięcie tablicy odbyło się w sposób bardzo uroczysty – z udziałem kierownictwa NKW PSL z prezesem Jarosławem Kalinowskim oraz Zarządu Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka z Wojciechem Jankowiakiem, Andrzejem Skąleckim, Edwardem Dębowskim i Michałem Kalarusem.

Pozostałe tablice to:

- płyta pamiątkowa na Domu Ludowym w **Rzeczycy**, odsłonięta przez Tadeusza Nowaka w czasie Świąta Ludowego 14 maja 1989 r. Inicjatorami upamiętnienia byli dawni członkowie PSL i powiatu świebodzińskiego, który w latach powojennych należał do woj. poznańskiego;
- tablica pamiątkowa na budynku przy ul. 11 Listopada w **Ciechanowie**, w którym mieścił się Zarząd Wojewódzki PSL. Płytę ufundowaną z inicjatywy Oddziału Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Ciechanowie i prezesa ZW PSL Stanisława Żelichowskiego odsłonięto 8 listopada 1992 r. w uroczystości uczestniczył Prezes PSL Waldemar Pawlak, a ze strony ZG Towarzystwa – Tadeusz Nowak, Edward Dębowski i Andrzej Skąlecki.

IX. SESJE NAUKOWE

W okresie 20 lat istnienia Towarzystwa przygotowano 12 sesji naukowych poświęconych Stanisławowi Mikołajczykowi. Placówkami, które sprawowały patronat naukowy nad sesjami były: Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zakład Historii Ruchu Ludowego oraz Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego mające swą siedzibę w Warszawie.

1. Pierwsza sesja odbyła się **30 marca 1989 r.** w siedzibie WZRKiOR w Poznaniu przy ul. Mickiewicza 33. Poświęcona była roli Stanisława Mikołajczyka w kółkach rolniczych, a zorganizowana została w 50. rocznicę manifestacji rolników wielkopolskich w 1939 r. Sesję zorganizowało Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka i Wielkopolski Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Poznaniu. Referaty wygłosili: Wojciech Szczepkowski – „Wychowanie patriotyczne w działalności kółek rolniczych w Wielkopolsce” – i Tadeusz Nowak – „Wielki Zjazd Rolnictwa Wielkopolskiego w dniu 26 marca 1939 r. w Poznaniu – gen za, przebieg, pokłosie”.

2. **14 grudnia 1991 r.** w Warszawie, w siedzibie NKW PSL przy ul. Grzybowskiej 4 odbyło się sympozjum poświęcone Stanisławowi Mikołajczykowi w 25. rocznicę jego śmierci. Referaty wygłosili: Andrzej Paczkowski („Stanisław Mikołajczyk, mąż stanu i polityk”) oraz Tadeusz Nowak („Wspomnienie o Stanisławie Mikołajczyku”). Organizatorem sympozjum był Zakład Historii Ruchu Ludowego oraz Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka. Niektóre z wygłoszonych wystąpień zostały zamieszczone w kwartalniku „Wieś i Państwo” nr 1 z 1992 r.

3. W latach **1991 i 1992** Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka i Poznańska Fundacja Wincentego Witosa zorganizowały dwie sesje naukowe pod wspólnym tytułem „Życie i działalność Stanisława Mikołajczyka”. W czasie pierwszej sesji, **27 kwietnia 1991 r.**, referaty wygłosili:

- Tadeusz Nowak – „Osobowość Stanisława Mikołajczyka”,
- Stanisław Zbierski – „Udział Stanisława Mikołajczyka w tworzeniu i działalności Wielkopolskiego Związku Młodzieży Wiejskiej”,
- Andrzej Wojtas – „Stanisław Mikołajczyk, polityk, mąż stanu w okresie II wojny światowej 1939–1945”,
- Kazimierz Robakowski – „Walka Stanisława Mikołajczyka o suwerenność, demokrację i praworządność w Polsce (1945–1947)”,
- Regina Koźmińska – „Biografia Stanisława Mikołajczyka”,
- Kazimiera Nowakowa – „Losy wojenne rodziny Stanisława Mikołajczyka”.

4. Druga część konferencji odbyła się **14 listopada 1992 r.** Referentami byli:

- Kazimierz Robakowski – „Stanisław Mikołajczyk a granice państwa polskiego”,

- Tadeusz Nowak – „Działalność Stanisława Mikołajczyka w samorządzie i w organizacjach społecznych”,
- Stanisław Stępka – „Działalność parlamentarna Stanisława Mikołajczyka”,
- Janusz Gmitruk i Maria Dorota Pasiak – „Działalność Stanisława Mikołajczyka po wyjeździe z kraju w 1947 r.”.

Obie sesje odbyły się w Sali konferencyjnej ZW PSL w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77. Pokłosie sesji znalazło się w publikacji w nakładzie 2 000 egz., którą wydała Poznańska Fundacja Wincentego Witosa w 1991 i 1993 roku.

5. **29 marca 1994 r.** w Domu Polonii w Pułtusku odbyła się sesja naukowa, na której referaty wygłosili:

- Tadeusz Kisielewski – „Rząd polski na obczyźnie – premier Stanisław Mikołajczyk”,
- Artur Leinwald – „Moskiewski proces szesnastu”,
- Edward Kołodziej – „Z dziejów polskiej dyplomacji na Wschodzie w latach II wojny światowej”.

Organizatorami sesji byli: Oddział Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Ciechanowie, Dom Polonii w Pułtusku oraz Instytut Polski, Muzeum Gen. Henryka Sikorskiego w Londynie.

6. W 30. rocznicę śmierci Stanisława Mikołajczyka, **13 grudnia 1996 r.** w Warszawie, Zakład Historii Ruchu Ludowego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Instytut Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach i Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka zorganizowały konferencję naukową pt. „Stanisław Mikołajczyk (1901-1966) – przywódca ruchu ludowego, mąż stanu, polityk”. Referaty wygłosili:

- Józef Hampel – „Wizja Polski Ludowej w myśli politycznej i praktyce działania Stanisława Mikołajczyka,
- Stanisław Stępka – „Stanisław Mikołajczyk – ludowy parlamentarzysta”,
- Bolesław Dereń – „Zmagania Stanisława Mikołajczyka z totalitaryzmem”,
- Piotr Matusak – „Stanisław Mikołajczyk – premier Rządu Polskiego w Londynie 1943-1944”,
- Romuald Turkowski – „Stanisław Mikołajczyk – prezes PSL”,
- Marek Ordyłowski – „Stanisław Mikołajczyk w propagandzie przeciwników politycznych”,
- Edward Dębowski – „Legenda Stanisława Mikołajczyka”,
- Arkadiusz Kołodziejczyk – „Stanisław Mikołajczyk w historiografii”.

Materiały z konferencji pod redakcją Janusza Gmitruka wydało Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie w 1989 r.

7. **25 kwietnia 1997 r.** na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się konferencja naukowa na temat: „Stanisław Mikołajczyk w służbie Polski”, zorganizowana przez: Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka, Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM oraz Stowarzyszenie Dziennikarzy RP. Referaty wygłosili:

- Stefan Kowal – „Oblicze społeczno-ekonomiczne wsi w czasach młodości Stanisława Mikołajczyka”,
- Andrzej Wojtas – „Rola Stanisława Mikołajczyka w kształtowaniu polityki władz RP na emigracji oraz struktur konspiracyjnych w kraju w okresie II wojny światowej”,
- Dorota Urzyńska – „Polscy socjaliści w Wielkiej Brytanii wobec polityki zagranicznej Stanisława Mikołajczyka w okresie od 14 lipca 1943 do 24 listopada 1944”,
- Radosław Fiedler – „Koncepcje i realizacja polityki rządu Stanisława Mikołajczyka w latach 1943-1944”,

- Stanisław Dąbrowski – „Sytuacja wewnętrzna i międzynarodowa Polski od listopada 1944 do sierpnia 1945 w ocenie *Jutra Polski*, londyńskiego tygodnika Stronnictwa Ludowego”,
- Stanisław Wykrętowicz – „Motywy polityczne powrotu Stanisława Mikołajczyka do Polski w 1945 r.”,
- Henryk Komarnicki – „Stanisław Mikołajczyk wobec zmian terytorialnych Polski w latach 1944-1945”,
- Kazimierz Robakowski – „Stanowisko Stanów Zjednoczonych wobec opozycji mikołajczykowskiej w Polsce w latach 1945-1947”,
- Michał Strzelecki – „Rola Stanisława Mikołajczyka w działalności opozycji parlamentarnej w latach 1945-1947”,
- Tadeusz Wallas – „Walka Polskiego Stronnictwa Ludowego o niezależność w okresie przygotowań do wyborów w 1947 r.”,
- Stanisław Jankowiak – „Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego w Wielkopolsce a komunistyczne władze”,
- Andrzej Paczkowski – „Działalność polityczna Stanisława Mikołajczyka w latach 1947-1966”,
- Stanisław Stęпка – „Działalność Stanisława Mikołajczyka na forum organizacji międzynarodowych”,
- Marceł Kosman – „Stanisław Mikołajczyk – chłopski polityk i mąż stanu”.

Materiały z konferencji wydał UAM w Poznaniu pod redakcją naukową Kazimierza Robakowskiego w 1998 r. W 2000 r. wznowiło je Wydawnictwo WBP w Poznaniu w nakładzie 1 000 egz. Środki na pokrycie kosztów druku zapewnił samorząd województwa wielkopolskiego.

8. 22 maja 2000 r. Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka oraz Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM przy współpracy z Marszałkiem Województwa Wielkopolskiego zorganizowali sesję naukową pt. „Stanisław Mikołajczyk – Wielkopolek, mąż stanu”. Konferencja odbyła się w sali Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Wygłoszono referaty:

- Stanisław Stęпка – „Stanisław Mikołajczyk a federacja państw europejskich”,
- Janusz Gmitruk – „Stanisław Mikołajczyk – polityk, prezes PSL w diariuszu Marii Hulewiczowej”,
- Radosław Fiedler – „Udział Stronnictwa Ludowego we władzach na Uchodźstwie 1939-1945”,
- Tadeusz Wallas – „Walka Polskiego Stronnictwa Ludowego o niezależność w okresie 1945-1947 r.”,
- Franciszek Moskal – „Stanisław Mikołajczyk – przywódca”,
- Kazimierz Robakowski – „Miejsce Stanisława Mikołajczyka w historycznych i politologicznych badaniach naukowych”.

9. 13 grudnia 2006 r. w siedzibie NKW PSL w Warszawie odbyło się sympozjum naukowe pt. „Stanisław Mikołajczyk – przywódca ludowców na obczyźnie”. Program obejmował sześć wystąpień:

- Janusz Gmitruk, dyrektor Zakładu Historii Ruchu Ludowego i członek Zarządu Oddziału Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Warszawie, mówił o miejscu i roli Stanisława Mikołajczyka w dziejach ruchu ludowego;
- Romuald Turkowski – o jego działalności jako prezesa PSL na Uchodźstwie i w Międzynarodowej Unii Chłopskiej;

- Władysław Waśniewski – o stosunku kierownictwa Polskiej Partii Robotniczej do Stanisława Mikołajczyka;
 - Piotr Szwacha o cenzurze komunistycznej jako instrumencie walki politycznej ze Stanisławem Mikołajczykiem;
 - Arkadiusz Indraszczyk – o jego wizji Europy zjednoczonej;
 - Stanisław Stępka – o Niemczech w koncepcjach politycznych Stanisława Mikołajczyka.
- Symposium zorganizowali: Zakład Historii Ruchu Ludowego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego oraz Wyższa Szkoła Biznesu i Administracji w Łukowie.

10. W czasie Zadaszek Mikołajczykowskich w Poznaniu **9 grudnia 2006** r. odbyła się sesja naukowa nt. „Stanisław Mikołajczyk – prezes PSL na emigracji, współzałożyciel i przewodniczący Międzynarodowej Unii Chłopskiej w latach 1948-1966”.

X. WYSTAWY

1. Z inicjatywy Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka i Instytutu im. Wincentego Witosa w Poznaniu, w **1989 r.** Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy urządziło wystawę poświęconą Wincentemu Witosowi oraz Stanisławowi Mikołajczykowi. Ekspozycję umieszczono w jednej z chat skansenu w Dziekanowicach.

2. Na terenie Muzeum Pierwszych Piastów oraz Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach otwarto **8 czerwca 1994 r.** wystawę pt. „Życie i działalność Stanisława Mikołajczyka”. Zwiedził ją m.in. ks. abp Henryk Muszyński Metropolita Gnieźnieński wraz z towarzyszącymi mu biskupami oraz członkowie Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka – Andrzej Skąlecki, Stanisław Kędzierski i Eugeniusz Pacia.

3. **28 kwietnia 1997 r.** w Poznaniu z udziałem Danuty i Mariana Mikołajczyków otwarto wystawę poświęconą Stanisławowi Mikołajczykowi pt. „Z polskiej wyrosłem ziemi...”. Ekspozycję urządzono w Wielkopolskim Muzeum Historycznym na Starym Rynku w Poznaniu staraniem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, Wielkopolskiego Muzeum Historycznego, Muzeum w Dobrzycy, ZW ZMW „Wici” w Poznaniu i Wielkopolskiego Oddziału Stowarzyszenia Dziennikarzy RP. Przygotowanie wystawy trwającej do 15 czerwca 1997 r. sfinansowało Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka i Muzeum w Dobrzycy.

4. W 32 rocznicę śmierci Stanisława Mikołajczyka Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie we własnej siedzibie przy al. Wilanowskiej 204 urządziło wystawę biograficzną pt. „Stanisław Mikołajczyk – działacz, polityk, mąż stanu”. Ekspozycję umieszczono w pięciu salach wg grup tematycznych: „Wśród ludowców i polityków”, „Na emigracji”, „Powrót”, „Na uchodźctwie i pożegnanie na Mount Olivet”. Autorką wystawy była Ilona Sieradzka-Serafin. Ekspozycja trwała **od 13 grudnia 1998 do czerwca 1999 r.**

Dwadzieścia pięć plasz z tej wystawy zaprezentowano w dniach 15-22 maja 2000 r. w holu Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu przy al. Niepodległości 16/18. Następnie plasz wystawiono w Zespole Szkół im. Stanisława Mikołajczyka w Opatówku i w Szkole Podstawowej w Starym Widzimiu.

XI. KSIĄŻKI O STANISŁAWIE MIKOŁAJCZYKU I RUCHU LUDOWYM

A. Stanisław Mikołajczyk oraz inni działacze ludowi w publikacjach książkowych

Zestawienie zawiera pozycje, które wydrukowano w inicjatywy Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Niektóre książki wydano przy udziale finansowym Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka i Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa.

1. **Michał Jagła, *Stanisław Mikołajczyk***. Poznań 1989, wyd. Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka i ZW PSL w Poznaniu, 2000 egz. Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka wznowiło tę pozycję w roku 2000, w nakładzie 1000 egz.
2. **Stanisław Mikołajczyk, *Polska zgwałcona***. Poznań 1990, 5 000 egz., koszty druku pokryła Poznańska Fundacja Wincentego Witosa.
3. **Stanisław Stępka, *Stanisław Mikołajczyk w Stronnictwie i parlamencie 1945-1947***. Szreniawa 1992. Wyd. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, przy finansowym wsparciu Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa. 1 500 egz.
4. **Michał Kalarus, *Chłopak ze Strzyżewa***. Dobrzyca 1993, wydano staraniem społecznym, 1 500 egz.
5. **Grażyna Gradzińska, *Chłopi wobec kryzysów społeczno-politycznych w Polsce 1944-1989***. Wyd. ABOS, Poznań 1993, na zlecenie Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, przy finansowym wsparciu Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa.
6. **Stanisław Stępka, *W imieniu Stronnictwa i Międzynarodowej Unii Chłopskiej***. Wyd. SGGW Warszawa 1995. Wydano z udziałem dotacji Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa. 500 egz.
7. **Roman Buczek, *Stanisław Mikołajczyk, t. I-II***. Toronto 1996, 3 000 egz. Wydano i sprowadzono do Polski staraniem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka oraz działaczy ludowych z USA i Kanady.
8. **Janusz Gmitruk, Dorota Pasiak, *Stanisław Mikołajczyk 1901-1966***. Biblioteka Ludowca, Wyd. NKW PSL Warszawa 1996.
9. **Janusz Gmitruk, *Stanisław Mikołajczyk, premier rządu RP w Londynie***. Biblioteka Ludowca, Wyd. NKW PSL Warszawa 1997.
10. **Grażyna Gradzińska, *Tadeusz Nowak – działacz ludowy – żołnierz – polityk***. Wyd. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Poznań 1999, 1 000 egz. Tytuł dotowany przez Poznańską Fundację Wincentego Witosa.

11. **Janusz Gmitruk, *Stanisław Mikołajczyk - ludowiec - mąż stanu – polityk.***
Wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Warszawa 1999.
12. **Wojciech Jagła, Andrzej W. Kaczorowski, *Stanisław Mikołajczyk wraca do kraju.***
Poznań 2000, wydało Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka w nakładzie 1 000 egz.
13. **Jerzy Kania, *Termopile Michała Jagły.*** LSW, Warszawa 2002.
14. **Gustawa Patro, *Stanisław Mikołajczyk.*** Wągrowiec 2003, Wyd. nakładem Gustawy Patro.
15. **Janusz Gmitruk, *Rola dziejowa Stanisława Mikołajczyka.*** Warszawa 2007,
Wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.

B. Wizyta Romana Buczka w Polsce

Dr Roman Buczek, syn chłopa, pochodzi z powiatu brzozowskiego (woj. podkarpackie). Ukończył historię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Pisał pracę magisterską o Ignacym Solorzu. Na Zachód wyjechał w 1967 roku i trafił najpierw do Szwecji. Pracował tam w Królewskim Muzeum Historycznym. Następnie przeniósł się do Londynu, gdzie napisał swą pierwszą książkę pt. *Stronnictwo Ludowe w latach 1939-1945. Organizacja i polityka*, wydaną tamże w 1975 r. Następnie przeprowadził się do Kanady (Toronto), gdzie w 1983 r. wydał kolejną książkę o ruchu ludowym pt. *Na przełomie dziejów. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945-1947*. Trzecią jego pozycją z tej serii jest **biografia Stanisław Mikołajczyk**, wydana w 1996 r.

W związku z promocją tego ostatniego tytułu na zaproszenie Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Roman Buczek przebywał w Polsce od 16 listopada do 12 grudnia 1996 r. Jego wizyta rozpoczęła się od spotkania w gmachu Urzędu Wojewódzkiego, w którym udział wzięli: wojewoda Włodzimierz Łęcki, wicewojewoda Wojciech Jankowiak oraz prezes Towarzystwa Edward Dębowski, wiceprezes Andrzej Skąlecki i skarbnik Eugeniusz Pacia. W dalszej części wizyty towarzyszyli mu członkowie ZG Towarzystwa: prof. Ryszard Siwecki, Eugeniusz Pacia i Michał Kalarus.

Roman Buczek przedstawiał swoje monumentalne dwutomowe dzieło, liczące w sumie ponad 1400 stron, na spotkaniach z naukowcami Instytutu Historii PAN, Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie, pracownikami naukowymi i studentami Instytutów Historii Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu im. Adam Mickiewicza w Poznaniu. Promocji książki służyły także spotkania z działaczami PSL w Dobrzycy, Środzie Wielkopolskiej, Ostrowie Wlkp. i Kaliszu (30.11). Roman Buczek udzielił wywiadów redakcji „Głosu Wielkopolskiego”, Telewizji Poznańskiej oraz Radiu „Merkury”. Złożył również wizyty: marszałkowi Sejmu RP Józefowi Zychowi, prezesowi PSL Waldemarowi Pawlakowi, dyrektorowi Banku Gospodarki Żywnościowej Kazimierzowi Olesiakowi i wojewodzie poznańskiemu Włodzimierzowi Łęckiemu. Koszty pobytu dra Romana Buczka w Polsce pokryła kancelaria Senatu RP.

XII. ZADUSZKI MIKOŁAJCZYKOWSKIE

Pomysł obchodzenia „Zaduszek Mikołajczykowskich” narodził się w Dobrzycy. Tam właśnie organizowane są od 1991 r. W swej treści nawiązują do „Zaduszek Witosowych” w Wierchosławicach. Odbywają się w grudniu – miesiącu śmierci Stanisława Mikołajczyka. Od 1997 r. organizowane są również w Poznaniu i w Międzylesiu, a od 2001 r. także w Wągrowcu. Od 2006 r. uroczystości te przyjęły nazwę Wielkopolskich Zaduszek Mikołajczykowskich.

We wszystkich miejscowościach uroczystość rozpoczyna Msza św. w intencji Stanisława Mikołajczyka i ludowców, w której uczestniczą członkowie Towarzystwa, władze PSL, działacze samorządowi oraz poczty sztandarowe PSL i organizacji kombatanckich.

W Dobrzycy Zaduszki poprzedza składanie kwiatów przed pomnikiem Stanisława Mikołajczyka na rynku. Następnie działacze PSL zapraszają do miejscowego domu kultury na uroczyste spotkanie poświęcone Patronowi.

W Poznaniu w rocznicę śmierci Stanisława Mikołajczyka delegacje PSL, władz administracyjnych i samorządowych składają kwiaty przed pomnikiem Stanisława Mikołajczyka przy al. Niepodległości 16, następnie na grobowcu Stanisława i Cecylii Mikołajczyków na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan. Po modlitwie z udziałem kapłana prezesa PSL i Towarzystwa wygłaszają okolicznościowe przemówienia. Po zakończeniu uroczystości cmentarnych organizowane były spotkania z uczestnikami upamiętnienia Patrona, podczas których między innymi zasłużeni działacze Towarzystwa otrzymywali Medal im. Stanisława Mikołajczyka. Od 2004 r. zebrania te przyjęły formę konferencji naukowych. W ostatnich latach poznańskie Zaduszki rozpoczynają się od mszy św. za dusze Cecylii i Stanisława Mikołajczyków odprawianej w kościele pw. św. Wojciecha.

W Międzylesiu działacze PSL i Towarzystwa składają przed pomnikiem St. Mikołajczyka kwiaty i odmawiają modlitwy za duszę Patrona. W 1998 r. w międzyleskiej uroczystości zaduszkowej uczestniczył ks. bp Józef Zawitkowski.

W Wągrowcu działacze PSL i Towarzystwa składają kwiaty przed tablicą pamiątkową wzniesioną na gmachu starostwa powiatowego.

XIII. SZKOŁY NOSZĄCE IMIĘ STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

W latach 1995-2002 trzynastcie szkół w Polsce przyjęło Stanisława Mikołajczyka na swego Patrona.

Pierwszą była **Szkoła Podstawowa w Borzęcicach**. Imię Stanisława Mikołajczyka nadano jej 23 września 1995 r. W tym samym dniu otwarto w szkole izbę poświęconą Patronowi. 27 kwietnia 1997 r. szkoła otrzymała sztandar, który zaprojektowała i osobiście wykonała dyrektorka szkoły Felicja Kaczmarek. Hasło na sztandarze „Z polskiej wyszedłem ziemi i z polską ziemią jestem ściśle związany” nawiązuje do przemówienia, które wygłosił Stanisław Mikołajczyk w Krotoszynie 28 lipca 1946 r. W szkole urządzone są wieczornice i święto Patrona. Od 14 czerwca 2000 r. przy szkole działa Uniwersytet Ludowy.

Jesienią 1995 r. imię Stanisława Mikołajczyka **nadano Zespołowi Szkół Rolniczych i Technicznych w Pasłęku** (pow. elbląski). W uroczystości uczestniczył Michał Kalarus, wiceprezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. 30-osobowa grupa młodzieży tej szkoły, ze sztandarem, uczestniczyła w odsłonięciu pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu. Wówczas dyrektorką szkoły była Anna Zwiejska. Jej następcą został Marian Matuszczak.

Uroczystość nadania imienia Stanisława Mikołajczyka **Szkole Podstawowej w Rączkach** (pow. nidzicki) zbiegła się z jubileuszem 50-lecia tej placówki. 14 września 1996 r. odsłonięto tablicę pamiątkową na budynku szkolnym, a burmistrz Nidzicy Janusz Smoliński wręczył młodzieży sztandar szkolny. Uroczystość zaszczycili: wiceminister Edukacji Narodowej Stefan Pastuszko, posłanka na Sejm RP Irena Petryna, prezes ZW PSL w Olsztynie Zenon Suszczewicz, prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Edward Dębowski oraz Kazimierz Hyjek z Poznania. Dyrektorem szkoły był Waldemar Sakowski.

Szkoła Podstawowa w Jaskowej Dolnej k. Kłodzka mieści się w nowym budynku, oddanym do użytku 1 września 1996 r. Rok później nadano jej imię Stanisława Mikołajczyka, a na gmachu szkolnym odsłonięto tablicę pamiątkową. Dyrektorem szkoły był Krzysztof Szkudlarek.

W czasie Święta Ludowego, 16 maja 1997 r. nadano imię Stanisława Mikołajczyka **Zespołowi Szkół w Starym Tomysłu**. Ta placówka oświaty mieści się w barokowym dworze z drugiej połowy XVIII w. Na gmachu szkoły odsłonięto tablicę pamiątkową. Dyrektorem szkoły był Bogumił Surkont.

Nadanie imienia Stanisława Mikołajczyka **Zespołowi Szkół w Opatówku k. Kalisza** zbiegło się z II Zjazdem Absolwentów tej placówki 1 lipca 2000 r. W czasie uroczystości na gmachu szkolnym odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą Stanisławowi Mikołajczykowi, a fundatorzy przekazali społeczności szkolnej sztandar. W następnym roku w szkole urządzono izbę Patrona. Dyrektorem szkoły był Krzysztof Matyjasiak.

Szkoła Podstawowa w Starym Widzimiu k. Wolsztyna ma już ponadstuletnią historię, a 3 września 1996 r. otrzymała nowy budynek. W uroczystości otwarcia uczestniczył marszałek

Sejmu Józef Zych. Imię Stanisława Mikołajczyka szkoła otrzymała na kilka dni przed 34. rocznicą śmierci Patrona – 8 grudnia 2000 r. Szkoła aktywnie uczestniczy w Powiatowym Konkursie Wiedzy o Stanisławie Mikołajczyku. Dyrektorką szkoły była Maria Walkowiak.

24 maja 2001 r. na wniosek Samorządu Uczniowskiego i Rady Pedagogicznej, Burmistrz Miasta Dąbie nadał **Szkołę Podstawowej w Karszewie** imię Stanisława Mikołajczyka. Tego dnia w szkole odbył się uroczysty apel z pocztami sztandarowymi miejscowych jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej i zaproszonymi gośćmi, wśród których byli: poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Czesław Cieślak oraz członkowie Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu – prezes Edward Dębowski i sekretarz Eugeniusz Pacia. Od roku 2002 w drugiej połowie maja społeczność szkoły obchodzi Dni Patrona, podczas których odbywa się konkurs wiedzy o Stanisławie Mikołajczyku, a także organizowane są wystawy fotografii i książek przybliżające jego biografie i działalność polityczną. Delegacja uczniów Szkoły Podstawowej w Karszewie z dyrektorem Zenonem Waszakiem co roku uczestniczy w Wielkopolskich Zaduszkach Mikołajczykowskich w Poznaniu.

Szkoła Podstawowa w Murzynowie Kościelnym (pow. średzki) przyjęła imię Stanisława Mikołajczyka podczas Świąta Ludowego 20 maja 2002 r. Dyrektorką szkoły była Danuta Borowczyk. W uroczystości uczestniczył wójt gminy Dominowo Antoni Ochowiak, a ze strony Towarzystwa – W. Jankowiak i A. Skąlecki.

Uroczystość nadania imienia Stanisława Mikołajczyka **Gimnazjum w Dobrzycy** połączona była z Biegami Mikołajczykowskimi zorganizowanymi 8 czerwca 2002 r. W tym dniu szkoła otrzymała sztandar, ufundowany przez Ryszarda Rosińskiego. Na gmachu szkolnym odsłonięto tablicę pamiątkową, a w holu budynku – popiersie Stanisława Mikołajczyka. Uroczystość uświetnili: wicemarszałek Sejmu Jerzy Wojciechowski, wicewojewoda wielkopolski Wojciech Jankowiak, wiceprezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Michał Kalarus. Dyrektorem gimnazjum był Marek Jaeger.

Zespół Szkół w Miejskiej Górcie (pow. rawicki) otrzymał imię Stanisława Mikołajczyka w przededniu nowego roku szkolnego – 31 sierpnia 2002 r. Na terenie szkoły odsłonięto pomnik Patrona. Dyrektorem szkoły jest Tadeusz Morysom. W uroczystości uczestniczył Prezes Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Wojciech Jankowiak.

Szkoła Podstawowa w Nadbrzeżu (pow. otwocki) jest pierwszą szkołą na Mazowszu, która przyjęła imię Stanisława Mikołajczyka. Miało to miejsce 19 października 2002 r. Pamiątkową tablicę z tej okazji odsłonił zasłużony działacz PSL Stanisław Laskowski. W uroczystości uczestniczył prezes Oddziału Warszawskiego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Wojciech Jagła. Dyrektorką szkoły była Marianna Seroczyńska.

W Siedlikowie (pow. ostrzeszowski) uroczystość przyjęcia patronów w miejscowym zespole szkół miała podwójny charakter. 7 grudnia 2002 r. imię Stanisława Mikołajczyka nadano **Szkołę Podstawowej**, a Gimnazjum przyjęło za patrona ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego. Obu placówkom oświaty przekazano sztandary oraz odsłonięto w nich tablice pamiątkowe. Przewodniczącym komitetu organizacyjnego był Andrzej Grzyb. Dyrektorem Szkoły Podstawowej jest Sławomir Kobza. W uroczystości Zarząd Główny Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka reprezentowali E. Dębowski, W. Jankowiak i A. Skąlecki.

W Wągrowcu 10 listopada 2008 r. nastąpiło uroczyste nadanie imienia Stanisława Mikołajczyka oraz wręczenie sztandaru szkołom wchodzącym w skład **Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych**. Patronat Honorowy sprawował wicepremier Rządu RP, minister gospodarki Waldemar Pawlak. W uroczystości uczestniczyli: starosta wągrowiecki Michał Piechocki, wicestarosta Tomasz Krone oraz przedstawiciele Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka: Wojciech Jankowiak, Edward Dębowski, Arkadiusz Błochowiak i Edward Pyrzyński. Dyrektorem zespołu szkół jest Jarosław Berendt.

XIV. BIEGI I WYŚCIGI KOLARSKIE

1. Biegi Mikołajczykowskie

Celem imprezy jest upowszechnienie biegów masowych w środowisku miasteczkowym i wiejskim oraz popularyzacja miejscowości historycznie związanych ze Stanisławem Mikołajczykiem. I Bieg Mikołajczykowski odbył się 9 czerwca 2001 r. na trasie Wałków – Dobrzyca (bieg sztafetowy) i Strzyżew – Dobrzyca oraz wokół rynku w Dobrzycy. Dotychczas odbyły się cztery biegi upamiętniające Patrona.

2. Wyścigi kolarskie

Celem imprezy jest popularyzacja kolarstwa na terenie Południowej Wielkopolski oraz upamiętnienie Stanisława Mikołajczyka na szlaku jego drogi życiowej. Pierwszy wyścig odbył się 29 lipca 2001 r. na trasie Ostrów Wlkp. – Raszków – Krotoszyn – Rozdrażew – Koźmin – Wałków – Borzęcice – Galew – Strzyżew – Dobrzyca. W następnych latach zorganizowano także kryterium uliczne w Dobrzycy.

W wyścigach kolarskich na zaproszenie wielkopolskich klubów, biorą udział zawodnicy zagraniczni. Organizatorami imprez kolarskich są samorzady gminne w Dobrzycy, Koźminie, starostwa powiatowe w Ostrowie Wlkp., Krotoszynie i Pleszewie, oddziały Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w Dobrzycy, Koźminie i Ostrowie Wlkp., Ludowe Zespoły Sportowe, Okręgowy Związek Kolarski w Kaliszu.

XV. POZNAŃSKA FUNDACJA WINCENTEGO WITOSA

Instytucję tę ustanowiono aktem notarialnym Rep. 443/88 z dnia 28 stycznia 1988 r. W gronie założycieli znajdowali się: Marian Król, Tadeusz Bielaczyk, Jan Cywiński, Tadeusz Nowak, Jan Sajdak i Stanisław Zbierski. Fundacja rozpoczęła swą działalność na podstawie decyzji Ministra Kultury i Sztuki, po zatwierdzeniu Fundacji i jej statutu 7 września 1988 r. w Sądzie Rejestrowym dla m. Warszawy-Praga. Celem powołania fundacji było finansowe wspieranie badań historyków nad wsią i ruchem ludowym oraz nad rolą i znaczeniem przywódców tego ruchu, zwłaszcza Wincentego Witosa.

W radzie fundacji zasiadali ww. fundatorzy, a po śmierci J. Sajdaka i J. Nowaka – Dominik Ludwiczak i Edward Dębowski. Fundacją od początku jej powstania kierował Zarząd w składzie: prezes Andrzej Skałecki, wiceprezes Edward Dębowski i sekretarz Stanisław Kędzierski, a od roku 1992, za E. Dębowskiego, jako wiceprezes – Wojciech Jankowiak.

Jedynym źródłem dochodów Fundacji był zysk z działalności gospodarczej. Ze względu na jego skromne rozmiary, członkowie rady i zarządu zrezygnowali z pobierania wynagrodzeń za pełnienie swoich funkcji.

1. Działalność gospodarcza Fundacji

Podstawowym zadaniem Fundacji było gromadzenie środków finansowych na realizację celów statutowych. Najłatwiejszym sposobem byłoby pozyskanie ich od sponsorów, gdyby się tacy znaleźli. Kłopot był w tym, że cele Fundacji dotyczyły prac z zakresu historii ruchu ludowego (wydawanie książek, popularyzacja przywódców ludowych), a więc spraw, które stały na dalekim miejscu w rzeczywistości społeczno-gospodarczej i politycznej po 1989 r. Wobec znacznych trudności w pozyskaniu pieniędzy od organizacji gospodarczych, samorządowych czy osób fizycznych, postanowiono zdobywać środki z działalności gospodarczej.

Trzyosobowy Zarząd w składzie: Andrzej Skałecki, Edward Dębowski i Stanisław Kędzierski – przyjął imienną odpowiedzialność za marketing i podpisał umowę z Towarzystwem Ubezpieczeń „Warta” na prowadzenie agencji ubezpieczeniowej, która Fundacja prowadziła od września 1989 do lipca 2000 r. Mimo iż wpływy z tego źródła w drugiej połowie lat 90. malały wraz ze zwiększającą się liczbą ubezpieczycieli w Polsce, to wypracowany zysk agencji przeznaczano na realizację celów statutowych.

2. Działalność statutowa

Podstawowymi wydatkami Fundacji z uzyskanych dochodów były: wydawnictwa, dotacje dla organizacji o celach zbieżnych z Fundacją (i nieprowadzących działalności gospodarczej), stypendia, sesje naukowe, fundowanie tablic pamiątkowych, itp.

Działalność popularyzatorska i wydawnicza Fundacji skupiona była na upowszechnianiu wśród młodzieży, ludowców i szerszych kręgów społecznych obiektywnej wiedzy o przywódcach Polskiego Stronnictwa Ludowego, głównie o Wincentym Witosie i Stanisławie Mikołajczyku. Należy przypomnieć, że Wincentemu Witosowi w latach 80. poświęcono sporo uwagi, m.in. postawiono pomniki na pl. Trzech Krzyży w Warszawie, w Tarnowie i Radzyminie. Zorganizowano także szereg sesji naukowych, wydano jego „Dzieła wybrane” (Fundacja zakupiła je od LSW w latach 1990-1992 w liczbie 60 egz.) i jego imieniem nazwano kilkadziesiąt szkół, wiele ulic i placów. Zatem Fundacja po roku 1990 więcej uwagi i starań skierowała na postać Stanisława Mikołajczyka, którego decydenci polityczni okresu powojennego skazali na niepamięć, określając go „wrogiem Polski”, „reakcjonistą”, „sługusem imperializmu”, itp. Celem Fundacji stało się przybliżanie społeczeństwu dokonań Stanisława Mikołajczyka, wybitnego Wielkopolanina, działacza młodzieżowego, samorządowego, parlamentarzysty, a przede wszystkim męża stanu – premiera Rządu RP i prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Większość działań w zakresie popularyzacji wiedzy o działaczach ludowych Fundacja podejmowała wspólnie z Towarzystwem im. Stanisława Mikołajczyka. Współorganizowano m.in. sesje naukowe poświęcone St. Mikołajczykowi, o których wspomniano już wyżej.

Pierwsza odbyła się 27 kwietnia 1991 r. w Poznaniu – z udziałem profesorów: Kazimierza Robakowskiego i Stanisława Wykrętowicza z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Andrzeja Wojtasa z Uniwersytetu im. M. Kopernika, działaczy powojennego PSL, aktywu ruchu ludowego. Sesja skupiała zagadnienia związane z rolą Stanisława Mikołajczyka w tworzeniu i w działalności Wielkopolskiego Związku Młodzieży Wiejskiej, w Rządzie RP w latach II wojny światowej oraz w walce o suwerenność i demokrację w Polsce w latach 1945-1947. Druga sesja naukowa w tym samym cyklu odbyła się 14 listopada 1992 r. z udziałem zaangażowanych wcześniej profesorów oraz dra Stanisława Stępki i dra Janusza Gmitruka, a dotyczyła roli Stanisława Mikołajczyka w tworzeniu granicy państwowej na Odrze i Nysie Łużyckiej, w organizacjach samorządowych i społeczno-gospodarczych kraju, w parlamencie i za granicą po 1947 r. Pokłosiem sesji były książki, które fundacja wydała własnym sumptem lub wsparła finansowo przygotowanie tych publikacji.

W roku 1992 Fundacja sfinansowała wydanie broszury Michała Jagły pt. *Stanisław Mikołajczyk* w nakładzie 1 000 egz. oraz w tym samym roku wydała w nakładzie 3 000 egz. książkę Stanisława Mikołajczyka pt. *Polska zgnawiona* oraz inne wymienione wcześniej publikacje.

Dobra współpraca Fundacji i Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka z naukowcami zaowocowała kolejną sesją 25 kwietnia 1997 r. pt. „Stanisław Mikołajczyk w służbie Polski”. Fundacja zajęła się techniczną stroną organizacji tej sesji, która odbywała się w Sali Lubrańskiego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Znaczącego wsparcia udzielił Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Referaty wygłosili wykładowcy uniwersyteccy i profesorowie z Poznania, Warszawy i Torunia oraz działacze ruchu ludowego. Byli wśród nich m.in.: Stanisław Dąbrowski, Stanisław Jankowiak, Henryk Komarnicki, Marceł Kosman, Stefan Kowal, Andrzej Paczkowski, Kazimierz Robakowski, Stanisław Stępka, Dorota Urzyńska, Andrzej Wojtas, Tadeusz Wallas, Stanisław Wykrętowicz. Materiały z konferencji wydał UAM w Poznaniu pod redakcją naukową Kazimierza Robakowskiego w 1998 r., a Fundacja zakupiła 150 egz. tej pozycji.

W latach 1992-1993 Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, przy wsparciu finansowym Fundacji, wydało dwie książki: przemówienia Stanisława Mikołajczyka z lat 1945-1947 w opracowaniu Stanisława Stępki pt. *Stanisław Mikołajczyk w Stronnictwie i Parlamencie* (z nakładu 1500 egz. Fundacja zakupiła 1000) oraz pracę doktorską

Grażyny Gradzińskiej pt. *Chłopi wobec kryzysów społeczno-politycznych w Polsce (1944-1989)*, której Fundacja zakupiła 325 egz.

W 1995 r. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego – Akademia Rolnicza w Warszawie – wydała wystąpienia Stanisława Mikołajczyka z lat 1948-1966 w opracowaniu Stanisława Stęпки pt. *W imieniu Stronnictwa i Międzynarodowej Unii Chłopskiej*. Z nakładu 500 egz. Fundacja zakupiła 300.

W roku 1999, z inicjatywy i przy wsparciu finansowym Fundacji, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie wydało książkę Grażyny Gradzińskiej *Tadeusz Nowak, działacz ludowy, żołnierz* poświęconą Fundatorowi i wiceprzewodniczącemu Rady Fundacji Wincentego Witosa i jednocześnie prezesowi Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka oraz Prezesowi Honorowemu PSL. Fundacja zakupiła 1000 egz. tego opracowania.

Staraniem Fundacji i Instytutu Wincentego Witosa ukazała się książka Stanisława Zbierskiego pt. *Wincenty Witos – mąż stanu tysiąclecia*, której 25 egz. pozostało do dyspozycji Fundacji. Z kolei w roku 1977 od Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka Fundacja zakupiła 10 kompletów biograficznych pt. *Stanisław Mikołajczyk* autorstwa Romana Buczka.

Łączna liczba książek wydanych i zakupionych przez Fundację wyniosła prawie 13 tys. egzemplarzy. Ich odbiorcami byli działacze ludowi, wojewódzkie i gminne organizacje PSL, uczelnie, biblioteki naukowe i publiczne, szkoły średnie i podstawowe, posłowie, senatorowie rekomendowani przez PSL, instytucje i organizacje związane z życiem wsi.

Mając na uwadze niedostatek środków pieniężnych u uczniów, studentów, wielu działaczy ludowych oraz w szkołach, bibliotekach, których nie było stać na zakup wydawanych przez Fundację pozycji książkowych, Zarząd Fundacji postanowił przekazywać zebrane egzemplarze nieodpłatnie. Darowizny te stanowiły ok. 40 proc. wartości książek wydanych i zakupionych przez Fundację.

3. Tablice pamiątkowe, pomniki, grobowiec Stanisława Mikołajczyka

W latach 1991-2002 Fundacja była inicjatorką różnych form upowszechniania postaci Stanisława Mikołajczyka. Jedną z nich było finansowanie tablic pamiątkowych. Tablice poświęcone Stanisławowi Mikołajczykowi osłonięto w 1992 r. na domu przy ul. Promienistej 6 w Poznaniu, w 2002 r., wspólnie z Towarzystwem im. Stanisława Mikołajczyka i NKW PSL w Katedrze warszawskiej. Fundacja dofinansowała także mikołajczykowskie tablice w Ciechanowie, Borzęcinach oraz obelisk w Dobrzycy. Pokażne kwoty przeznaczyła na wykonanie pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu w 1997 r. oraz na grobowiec Stanisława i Cecylii Mikołajczyków na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w roku 2000. W sumie na te cele przeznaczono 40 proc. wypracowanego zysku.

4. Dotacje dla organizacji, stypendia

Co roku Fundacja pomagała finansowo organizacjom o podobnym profilu działania. Były to:

- Instytut Wincentego Witosa w Poznaniu
- Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wincentego Witosa w Wierzchosławicach
- Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka.

Przyznano też pięć stypendiów dla naukowców, którzy w swych badaniach podjęli tematykę związaną z wsią i ruchem ludowym.

5. Pomoc organizacyjna i administracyjno-biurowa

Wszyscy członkowie władz Fundacji: fundatorzy, Rada Fundacji, członkowie Zarządu pełnili swe funkcje społecznie. Wydatki na zatrudnienie dotyczyły jedynie Zarządu i były związane z działalnością gospodarczą Fundacji. Duży wkład pracy w działalność Fundacji wnosili działacze swoją własną pracą – podczas przygotowań do sesji naukowych i w opracowywaniu wydań książkowych. Zapewnili wiele czynności związanych z uzyskaniem zgody na budowę pomnika i grobowca Stanisława Mikołajczyka, uczestniczyli w zbiórce pieniężnej na te cele, pomagali w przygotowaniu uroczystości mikołajczykowskich jak : wmurowanie kamienia węgielnego pod pomnik, odsłonięcie i poświęcenie pomnika, pogrzeb Stanisława i Cecylii Mikołajczyków.

Fundacja zapewniła pełną obsługę administracyjno-biurową, w tym wysyłki pocztowe książek, zaproszenia na uroczystości oraz wszelkie prace księgowe, w tym również dotyczące Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka.

Członkowie Rady i Zarządu Fundacji udzielali pomocy w organizowaniu wystaw poświęconych W. Witosowi i S. Mikołajczykowi, w uroczystościach nadania imion patronów szkołom, w uroczystościach rocznicowych, Świątach Ludowych, Zaduszkach Mikołajczykowskich.

Biuro Fundacji było również miejscem wymiany myśli i ich urzeczywistniania, a dotyczyły one najważniejszych spraw dla Wielkopolski i dla Polski oraz ruchu ludowego. Na forum Fundacji spotykali się działacze władz centralnych i Wielkopolanie zaangażowani w sprawy ruchu ludowego.

Wobec zrealizowania celów statutowych Rada Fundacji w składzie: Marian Król, Tadeusz Bielaczyk, Jan Cywiński, Stanisław Zbierski, Edward Dębowski, Dominik Ludwiczak, na wniosek Zarządu w składzie: Andrzej Skąlecki, Wojciech Jankowiak i Stanisław Kędzierski, postanowiła zakończyć działalność Fundacji.

Zgodnie z wolą władz i postanowieniem Sądu Rejonowego XXI Wydział Gospodarczy w Poznaniu z dnia 22.08. 2005 r. Poznańska Fundacja Wincentego Witosa została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego¹.

¹ Całościowa dokumentacja z działalności Fundacji w latach 1989-2005, obejmująca protokoły z posiedzeń Rady Fundacji z uchwałami oraz sprawozdaniami Zarządu z jego okresowych dokonań zawarta jest w dwóch opisanych tomach: część I (1989-1995) i część II (1996-2005), które zostaną przekazane do Archiwum Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie.

XVI. WSPOMNIENIA I REFLEKSJE

Waldemar Pawlak – prezes NK PSL, wicepremier Rządu RP

W czerwcu 2000 roku miałem zaszczyt, w imieniu premierów Rzeczypospolitej, uczestniczyć w uroczystościach pogrzebowych zmarłego w 1966 roku Stanisława Mikołajczyka. To był wielki dzień refleksji dla wszystkich, którzy znają historię tego Wielkiego Polaka. Stojąc na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu myślałem o tym, że życie jest pełne niespodzianek, ale dzięki temu, jak staraliśmy się żyć, w końcu osiągamy wytyczone cele. Obecność na cmentarzu zawsze wywołuje w człowieku refleksje związane z życiem i jego elementarną częścią, jaką jest śmierć.

Stanisław Mikołajczyk jest dla mnie ogromnym autorytetem. Jego życiorys znamy wszyscy. Żył w czasach, kiedy trzeba było walczyć o wolną Polskę i nie wahał się dla tego celu narażać życia. Powstanie Wielkopolskie, wojna polsko-bolszewicka, udział w wojnie obronnej w 1939 roku... Ale nie poprzestał na tej formie walki. Zastanawiam się, skąd człowiek czerpie siły i ile musi być w nim szacunku do drugiego, żeby całe życie poświęcić na walkę o niepodległość? Czy jest to kwestia poczucia tożsamości? A może odpowiedzialność za bliźniego? Co pchało go ku niebezpieczeństwu, dlaczego narażał własne życie? Przecież mógł żyć spokojnie, z boku, z założonymi rękami. Nie umiał.

Są ludzie, którzy rodzą się z naturą społecznika. Dziać, tworzyć, żyć dla innych... To główne przesłanie ich życia. Do tej grupy należał Stanisław Mikołajczyk. Kochał Polskę i pragnął, żeby była wolna. Za swoje działania zapłacił najwyższą cenę. Zmuszony do emigracji, nawet z daleka próbował walczyć o wolny kraj. Wrócił na krótko, żeby znowu uciekać. Osaczony przez reżim, jako niebezpieczny wróg władz zniewalających Polskę, umarł z dala od ojczyzny.

Stojąc na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu, myślałem również o tym, że warto żyć w zgodzie ze sobą i swoimi przekonaniem. Że to, co damy innym, prędzej czy później do nas wróci. Mikołajczyk nie zdążył przed śmiercią cieszyć się wolną Polską. Ale nie byłoby naszej wolności, gdyby nie tacy ludzie jak On. Dawali przykład, twardo stawiali granicę między dobrem i złem i w tej kwestii nie godzili się na żadne kompromisy. Potrzeba było takich ofiar, wzorów do naśladowania, żeby kolejne pokolenia miały skąd czerpać siły do dalszej walki.

Stanisław Mikołajczyk wrócił. Nie doczekał tego osobiście, ale jego marzenie o powrocie do kraju, do wolnego kraju, spełniło się. Wdzięczność ze strony rodaków, dobra pamięć o jego poświęceniu i walce sprawiła, że mogliśmy spotkać się w Poznaniu i oddać mu hołd. To był dla mnie ważny dzień. Patrząc na postawę Mikołajczyka, na to, co przeszedł w życiu, ale także na fakt, że „spotkaliśmy się” na cmentarzu w Poznaniu, utwierdzam się w przekonaniu, że poniesione wyrzeczenia, jeśli walczy się w słusznej sprawie, warte są ceny, jaką niesie za sobą działanie społeczne. Mimo fali pomówień ze strony innych, krytyki albo niespełnienia w innych dziedzinach

życia. Zawsze płacimy cenę za swoje wybory. Ważne, aby żyć zgodnie z poczuciem własnej tożsamości, tradycji, z ukierunkowaniem na dobro drugiego człowieka.

Stanisław Mikołajczyk to historia naszego kraju. Miejmy ją w sercach, bo dzięki takim ludziom jak On jesteśmy teraz w tym miejscu, w wolnej Polsce.

Włodzimierz Łęcki - były wojewoda wielkopolski i senator RP

Wiek XIX, a szczególnie jego druga połowa, to okres heroicznych zmagani Wielkopolan z naporem germańskim. Dzięki świątłym obywatelom – wszystkich stanów – Polacy zdołali skutecznie przeciwstawić się ekspansji Niemców, zachowując w znacznym stopniu stan posiadania zarówno materialny, jak i duchowy. Finałem tej „najdłuższej wojny nowoczesnej Europy” było zwycięskie Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Nie mały wkład w to zwycięstwo wnieśli wielkopolscy rolnicy. To dzięki kółkom rolniczym, bankom spółdzielczym, uniwersytetom ludowym potrafilo zachować tożsamość kulturową i narodową, a także zagwarantować godziwą egzystencję.

Dobrym przykładem zaradności wielkopolskiego rolnika byli rodzice Stanisława Mikołajczyka. Na pewien czas wyemigrowali z Wielkopolski do Westfalii, aby zdobyć środki finansowe na kupno gospodarstwa rolnego. Tam, na emigracji urodził się w 1901 r. ich syn Stanisław. W 1908 r. Mikołajczykowie wrócili do Ojczyzny i nabyli gospodarstwo w okolicach Krotoszyna. Od tego czasu, aż do 1939 r. losy Stanisława Mikołajczyka związane były z Wielkopolską. Dzięki pracowitości i wybitnemu talentowi organizacyjnemu pomnożył on majątek rodzinny, a także włączył się w szeroki wir pracy społecznej, a później politycznej. Piastując różne, coraz znacześniejsze stanowiska, wielokrotnie podkreślał swoje wielkopolskie i chłopskie pochodzenie. Wysoko cenil osiągnięty w Wielkopolsce poziom rolnictwa, stawiając go często w wystąpieniach jako wzór godny upowszechnienia na terenie kraju. Był gorącym zwolennikiem samorządu zarówno terytorialnego, jak i zawodowego.

Patrząc z perspektywy czasu, można stwierdzić, iż wiele jego haseł i programów, związanych nie tylko z rolnictwem, jest aktualnych do dziś, a niejednokrotnie i obecnie powinny być w pełniejszy sposób wdrożone w życie gospodarcze oraz społeczne kraju. Stanisław Mikołajczyk, dzięki swej działalności przepojonej głębokim patriotyzmem i wizjonerstwem, osiągnął najwyższe stanowiska w kraju.

Wielkopolska w XIX w. wydała wielu świątłych obywateli, którzy przygotowali społeczeństwo do ofiarnej pracy w niepodległej Ojczyźnie. Na czele tej listy jest Stanisław Mikołajczyk – wielki syn tej ziemi, który służył całej Ojczyźnie. Z grona wielkopolskich polityków całego XX w. Stanisław Mikołajczyk był osobą najbardziej aktywną, która najwięcej uczyniła dla Polski. Przez wiele lat po wprowadzeniu bolszewickiej hegemonii w Polsce był ostoją i nadzieją na odzyskanie przez Polskę pełnej demokracji.

Wielkopolanie docenili dokonania Stanisława Mikołajczyka. Dowodzą tego pomniki, tablice pamiątkowe i patronaty licznych szkół. Przed Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu, przy symbolicznej dla miasta alei Niepodległości, wznosi się jego pomnik. Okazały jest jego grób na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu, do którego w 2000 r. sprowadzono prochy Stanisława Mikołajczyka zmarłego w 1966 r. w Stanach Zjednoczonych. Wielkopolanie są dumni, że obywatelem ich regionu był Stanisław Mikołajczyk.

Wojciech Jankowiak - Prezes ZG Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego

Stanisław Mikołajczyk zawsze była dla mnie postacią magiczną. Jak większość ludzi mojego pokolenia, niewiele wiedziałem na temat jego działalności publicznej, na temat idei, którym służył i na temat uwarunkowań, z jakimi przyszło mu się zmagać. Podświadomie jednak odczuwałem jego

niezwykłość i wielkość. Próbowałem więc czytać wszystko, co na temat tego człowieka i jego czasów udało mi się zdobyć. Wiemy jednak, że przez dziesięciolecia o Stanisławie Mikołajczyku oficjalnie nie pisano wcale lub pisano wyłącznie źle.

W młodości w moim otoczeniu nie było osób, które w sposób bezpośredni zetknęły się z Premierem i jego legendą. Wieloletnie zainteresowanie i krytyczna analiza dostępnych publikacji pozwoliły mi jednak wyrobić sobie pogląd na temat wydarzeń z tamtych lat i ich bohatera. Dlatego też, gdy pod koniec lat osiemdziesiątych zaczęła kiełkować idea przywracania Stanisławowi Mikołajczykowi należnego mu miejsca w nowożytnej historii, mogłem włączyć się w nurt tych spraw z pełnym przekonaniem, wynikającym z określonej wiedzy, a nie tylko ze swoistej przekory czy negacji tego, co się wokół nas działo – jak to w wielu przypadkach miało miejsce.

Doskonale pamiętam zebrania założycielskie powołujące do życia Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka, emocje i podniosły charakter tych chwil, które udzieliły się bez wyjątku wszystkim uczestnikom zebrań – założycielom stowarzyszenia. Wtedy też poznałem Tadeusza Nowaka, Jana Olejniczaka, Edwarda Dębowskiego (którego wprawdzie spotykałem wcześniej, ale nie znałem go od strony mikołajczykowskiej przeszłości) oraz wielu innych seniorów, którzy bezpośrednio współpracowali bądź zetknęli się z naszym Patronem. Od tamtych chwil zyskałem dostęp do osobistego, żywego przekazu na temat czasów Stanisława Mikołajczyka, jego postaci i rzeczywistej atmosfery życia społeczno-politycznego, która miała przecież wpływ na postawy milionów Polaków. Byłem blisko zagadnień podejmowanych przez naszych weteranów. Wspólnie podejmowaliśmy liczne prace i uparte dążenia do realizacji – wydawało się często nierealnych – planów.

Z tego okresu szczególnie utkwiała mi w pamięci (i bardzo się tym szczerzę) możliwość bliskiej współpracy z Tadeuszem Nowakiem jako prezesem wojewódzkiej organizacji Polskiego Stronnictwa Ludowego. Byłem wówczas członkiem Prezydium Zarządu Wojewódzkiego PSL. Przy okazji naszych spotkań odbywaliśmy wielogodzinne rozmowy, rekonstruowaliśmy w pamięci historyczne fakty, wspominając heroiczne dokonania i często także zdarzenia tragiczne. Zaufanie, jakim obdarzył mnie Prezes Tadeusz Nowak, przekazana mi wiedza – wszystko to miało istotny wpływ na ukształtowanie moich poglądów i stosunku do epoki mikołajczykowskiej.

Spośród wielu dokonań Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, w realizacji których dane mi było uczestniczyć, szczególnie żywo wspominam to najważniejsze wydarzenie, jakim było niewątpliwie sprowadzenie prochów Stanisława i Cecylii Mikołajczyków ze Stanów Zjednoczonych do Polski oraz związane z tym uroczystości pogrzebowe w Poznaniu. Wspominam to nie tylko jako wiceprzewodniczący Komitetu organizacyjnego. Wówczas wraz z grupą przyjaciół – Andrzejem Skąleckim, Anna Rydzewską, Henrykiem Szczefanowiczem, Andrzejem Bobrowskim, Stanisławem Nowakiem, Arkadiuszem Błochowiakiem, Józefem Szymanowskim, Januszem Sokalskim – wzięliśmy na siebie ogromne zadanie i odpowiedzialność za przygotowanie całości przebiegu tych uroczystości i temu zadaniu udało nam się sprostać.

Wspominam to wszystko też dlatego, że wówczas znów ujawniła się magia postaci Stanisława Mikołajczyka. Znamiennym jej dowodem były setki sztandarów, tysiące uczestników konduktu pogrzebowego przemierzającego ulice Poznania – z katedry na wzgórze św. Wojciecha, na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan. Wcześniej tłumy Wielkopolan oddały hołd szczątkom Stanisława Mikołajczyka, wystawionym w holu gmachu Muzeum Narodowego w Poznaniu. Podniosłe chwile dawały nam poczucie, że uczestniczymy w historycznym wydarzeniu, że w jakimś sensie historię kreujemy. Tej magicznej atmosfery nie mogły zmać (a kto wie, może ja nawet wzmacniały?) wysiłki tych, którzy próbowali umniejszać wymiar tej uroczystości, którzy chcieli setki zielonych sztandarów skierować w zarośla cmentarza, aby nie było ich widać w telewizyjnym kadrze.

Próbowano, niestety, wykorzystać uroczystości dla własnych patrykularnych celów politycznych. Widać było – nawet nad grobem – rywalizację o kolejność przemówień, próbowano nam zakłócić scenariusz uroczystości oraz – co w części udało się – przypisać sobie wprost prawa do postaci Stanisława Mikołajczyka i odmówić tego prawa innym.

Już jako prezes Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, ulegając magii postaci Patrona i jego czasów, przy podejmowaniu kolejnych inicjatyw związanych z odsłanianiem kart historii, wszędzie staram się podkreślić i uświadomić, że Stanisław Mikołajczyk swoją wspaniałą osobowością i staraniami o dobro Rzeczypospolitej zasłużył na poczesne miejsce w panteonie największych Polaków. Miejsce to jest mu należne, ponieważ wywarł znaczący wpływ na bieg naszej historii, szczególnie tej wojennej, jak i bezpośrednio powojennej. Postać ta jest częścią naszego dziedzictwa narodowego i jako taka nie może być utożsamiana z jedną formacją polityczną czy społeczną. Stanisław Mikołajczyk jest własnością narodu polskiego.

Stanisław Kalemba - poseł na Sejm RP, Klub Parlamentarny PSL

Wincenty Witos, Stanisław Mikołajczyk, Maciej Rataj – to najwybitniejsi polscy politycy, mężowie stanu, przywódcy ruchu ludowego. Dzień 28 lipca 1895 roku w Rzeszowie – powstanie Stronnictwa Ludowego – uznaje się za początek zorganizowanego ruchu ludowego na ziemiach polskich. Jest to ruch polityczny rdzennie polski, wyrosły na polskim gruncie z potrzeb i marzeń Polaków. Lud oznacza wszystkie warstwy społeczne pracujące; tych co są rdzeniem narodu.

Programem ruchu ludowego od zarania są:

- niepodległość i wpływ polityczny na losy Polski,*
- ziemia, praca, oświata dla ludu.*

Niekwestionowanym największym przywódcą ruchu ludowego, mężem stanu, „królem chłopów polskich” jest Wincenty Witos, trzykrotny Premier Rzeczypospolitej Polskiej. Jest on współtwórcą niepodległości sprzed dziewięćdziesięciu lat. Wtedy 11 listopada 1918 roku, po 123 latach niewoli, Polska odzyskała niepodległość. Było to możliwe dzięki zaangażowaniu całego narodu, który w walce o niepodległość Ojczyzny potrafił się zjednoczyć pod mądrym przywództwem polityków reprezentujących wszystkie nurty polityczne i stronnictwa. Wolna i demokratyczna Polska narodziła się dzięki ówczesnej niepodległościowej lewicy, ludowcom, narodowej prawicy, ugrupowaniom chadeckim i konserwatywnym.

Na czele ruchu ludowego stał Prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, Wincenty Witos. W 1920 roku zostaje wybrany prezydentem Rządu Obrony Narodowej. Po złożeniu w dniu 12 sierpnia 1920 roku dymisji Józefa Piłsudskiego ze stanowiska Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza na ręce Wincentego Witosa, ten bierze na siebie odpowiedzialność za obronę Warszawy, Polski i Europy. Doprowadza do zwycięstwa podczas Bitwy Warszawskiej, zwanej Cudem nad Wisłą. Potem zostaje jeszcze dwukrotnie Premierem – w roku 1923 i 1926. Po zamachu majowym i procesie brzeskim Wincenty Witos prześladowany w kraju, udaje się na tułaczkę do Czechosłowacji, która trwała w latach 1933-1939.

W tym okresie sytuacja na wsi, w rolnictwie dramatycznie się pogorszyła i w roku 1937, z woli Wincentego Witosa, wiceprezes Stronnictwa Ludowego Stanisław Mikołajczyk staje się przywódcą Strajku Chłopskiego i faktycznie zastępcą Wincentego Witosa. Stanisław Mikołajczyk, wielkopolski chłop, poprzez pracę społeczną, organizacyjną w Wielkopolskim Związku Młodzieży Wiejskiej, Wielkopolskim Towarzystwie Kółek Rolniczych, Wielkopolskiej Izbie Rolniczej szybko zyskuje uznanie i pozycję w Stronnictwie Ludowym.

Po napaści Niemiec na Polskę Stanisław Mikołajczyk opuszcza kraj i przenosi się do Anglii, gdzie wchodzi w skład Rządu Londyńskiego, a po tragicznej śmierci Generała Władysława

Sikorskiego zostaje Premierem Rządu Londyńskiego. Po zakończeniu II wojny światowej wraca do Polski, prowadzi bardzo trudne rozmowy ze Stalinem, Rooseveltem i Churchillem, ale przyjmuje zasadę, że sprawy polskie rozwiązuje się nad Wisłą, a nie nad Tamizą. Wchodzi do Rządu jako wicepremier i doprowadza do wyprowadzenia z lasów 150-250 tysięcy żołnierzy podziemia AK, BCCh, ratując tkankę biologiczną narodu, przywracając Ziemi Zachodnie i Północne do Polski. Przywraca działalność Polskiego Stronnictwa Ludowego skupiającego około 1 mln członków. Na Kongresie PSL w styczniu 1946 zostaje wybrany Prezesem PSL, które staje się jedyną demokratyczną funkcjonującą partią.

PSL, wbrew twardym namowom, aby startowało w wyborach w jednym bloku wyborczym z Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej, do wyborów w 1947 roku idzie samodzielnie. Następują prześladowania, aresztowania PSL-owców przez bojówki PPR i UB. Zamordowanych zostaje około 200 najlepszych działaczy PSL, tysiące zamykają do więzień, przesładują dziesiątki tysięcy działaczy i sympatyków. W wyborach parlamentarnych 1947 roku na PSL głosowało około 10 milionów Polaków, to jest około 80%. Wyniki wyborów zostały sfałszowane. Rozpoczęła się nowa fala represji – im większe poparcie w wyborach, tym większe prześladowania Stanisława Mikołajczyka i jego zwolenników.

W związku z planowanym odebraniem poselskiego immunitetu Prezesowi PSL, grożącym procesem politycznym i karą śmierci, Stanisław Mikołajczyk opuszcza na zawsze swoją Ojczyznę. Rozwiązane zostaje PSL i powstaje wówczas jedyna dopuszczalna forma ZSL. Stanisław Mikołajczyk wyjeżdżając z Polski zostawia Rodakom przesłanie:

„Wytrwajcie w służbie dla Polski”,

„Zostańcie wierni wierze swoich ojców i tradycji wolnościowej polskiego narodu”.

Będąc poza Polską, cały czas był przekonany, że przyjdzie dzień, w którym powróci ustrój demokratyczny. Ta nadzieja spełniła się w 1989 roku.

Stanisław Mikołajczyk zmarł w Waszyngtonie 13 grudnia 1966 roku. Trudno wtedy było oficjalnie mówić o PSL, Stanisławie Mikołajczyku i jego programie, ponieważ był wrogiem ówczesnego ustroju. Tradycja, idea została jednak przechowana i przekazana przez PSL-owców, sympatyków i rodziny następnym pokoleniom, bo dla Polaków Polskie Stronnictwo Ludowe i Stanisław Mikołajczyk były nadzieją na lepszą Polskę.

Polacy, ludowcy nigdy nie zrezygnowali z niepodległej i demokratycznej Polski. Nawiązywano do tego przy różnych okazjach. Najbardziej tradycje te podtrzymywali polscy chłopcy i Kościół katolicki. Kiedy tylko powstawały warunki dla działalności autentycznego Ruchu Ludowego, ludowcy to wykorzystali. W latach 70. i 80. ubiegłego wieku Polacy, ludowcy, w tym ZSL-owcy, przekazywali, przybliżali idee ludowe Wincentego Witosa, Stanisława Mikołajczyka, Macieja Rataja i wielu innych. 22 września 1985 roku staraniem ludowców odsłonięto na Placu Trzech Krzyży w Warszawie pomnik Wincentego Witosa z napisem „A polska winna trwać wiecznie”.

W 1988 roku w Poznaniu powstaje Ogólnopolskie Towarzystwo imienia Stanisława Mikołajczyka. Założycielami tego Towarzystwa byli Ci, którzy bezpośrednio stykali się z nim, a mianowicie Koledzy Tadeusz Nowak, Stanisław Zbierski, Edward Dębowski, Jan Olejniczak, a także Koledzy z Zarządu Wojewódzkiego ZSL w Poznaniu.

Zetknąłem się bliżej z działalnością Towarzystwa na przełomie lat 80. i 90., kiedy zostałem Prezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL Województwa Poznańskiego. Bezpośredni kontakt, częste dłuższe rozmowy z Tadeuszem Nowakiem, Prezesem Honorowym PSL, jednym z najbliższych współpracowników Stanisława Mikołajczyka, Edwardem Dębowskim, Prezesem Towarzystwa oraz wieloma innymi kolegami, to skarbnica wiedzy, bogactwo idei, historii, przeżyć, które zachowam do końca mojego życia.

Jako prezes ZW PSL województwa poznańskiego, później wielkopolskiego, bardzo ochoczo przystąpiłem do współpracy na rzecz programu Towarzystwa w aspekcie przywracania pamięci o największym polskim polityku lat 1943-1947. Należy podkreślić, że współpraca między Towarzystwem a ZW PSL układała się wzorowo. Testament polityczny Stanisława Mikołajczyka oraz działalność jego przyjaciół pozwoliły stworzyć program, który w sposób zdecydowany pomógł powrócić ruchowi ludowemu na samodzielne, suwerenne tory Polskiego Stronnictwa Ludowego w bardzo trudnym okresie.

Często zapraszałem Prezesa Edwarda Dębowskiego na posiedzenia Zarządu Wojewódzkiego PSL, gdzie na bieżąco informowaliśmy o zamierzeniach i działaniach. Często informowaliśmy o tym dziennikarzy na wspólnych konferencjach prasowych. Chciałbym podkreślić, że plany te zostały zrealizowane z nawiązką.

Najważniejsze przedsięwzięcia to:

- budowa Pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu w 1997 roku,*
- sprowadzenie doczesnych szczątków Stanisława Mikołajczyka i jego żony Cecylii z Waszyngtonu na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan do pięknego grobowca w roku 2000,*
- liczne konferencje naukowe,*
- nadanie wielu szkołom imienia Stanisława Mikołajczyka,*
- ustanowienie Wielkopolskiego Odznaczenia „Za Zasługi dla Ruchu Ludowego” im. Stanisława Mikołajczyka, które przeprowadziłem na posiedzeniu Rady Naczelnej PSL w 2003 roku,*
- corocznie organizowane Zaduszki Mikołajczykowskie w Poznaniu i Dobrzycy,*
- tablica pamiątkowa w Wągrowcu,*
- pomniki w Dobrzycy i Międzyzlesiu.*

Spotkało mnie wielkie przeżycie, kiedy w roku 2000 współorganizowaliśmy uroczystości sprowadzenia prochów śp. Stanisława i Cecylii Mikołajczyków z Waszyngtonu przez Nowy Jork, Warszawę, Zamek Królewski, Archikatedrę warszawską pw. św. Jana Chrzciciela, port lotniczy na Ławicy w Poznaniu, plac Wolności, Muzeum Narodowe, Katedrę poznańską pw. św.św. Piotra i Pawła na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan. W kondukcje pogrzebowym w Poznaniu szło ponad 10 tysięcy osób, w tym głównie PSL-owców, sympatyków, chłopów z całymi rodzinami i ponad 300 sztandarów, głównie zielonych PSL-owskich, ale nie tylko. Byliśmy i jesteśmy z tego bardzo dumni, bo przywróciliśmy Wielkopolanom i Polakom pamięć o wielkim Polaku, dla którego nie było miejsca w Polsce przez 53 lata, mimo że poświęcił dla niej całe swoje dorosłe życie.

Odwiedzam co rok Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan na Wszystkich Świętych i Zaduszki Mikołajczykowskie. Cieszę, że zawsze przy śp. Stanisławie i Cecylii Mikołajczykach są kwiaty, znicze i osoby, a także najmłodszy. Sądzę, że to właśnie oni przeniosą pamięć o wielkim Polaku na następne pokolenia.

Jestem bardzo wdzięczny Towarzystwu im. Stanisława Mikołajczaka, jego Prezesom, Zarządom za ich społeczną, wychowawczą, historyczną pracę. Sądzę, że w ramach działalności Towarzystwa warto zrealizować powstanie Izby Pamięci Stanisława Mikołajczyka, a także nadać jego imię ważnej arterii komunikacyjnej w Poznaniu.

Andrzej Skąlecki – wiceprzewodniczący ZG Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka

Poznańska Fundacja Wincentego Witosa powstała w styczniu 1988 r., tj. 11 miesięcy wcześniej niż Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka. Fundatorzy powierzyli mi tworzenie zrębów działalności Fundacji. Po uzyskaniu dwupokojowego lokum w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77, jego skromnym umeblowaniu oraz po rejestracji Fundacji w sądzie, Rada Fundacji złożona z fundatorów i jej przewodniczącego Mariana Króla, powołała trzyosobowy Zarząd, którego zostałem prezesem. Wiceprezesem

został Edward Dębowski, a sekretarzem Stanisław Kędzierski. Edwarda i Stanisława znałem wcześniej ze spotkań ludowców, jednak znajomość ta była powierzchowna. Przed pierwszym spotkaniem Zarządu miałem wątpliwości co do sprawności naszego działania. Edward był już na emeryturze, o 28 lat starszy ode mnie, a Stanisław starszy o prawie 10 lat.

Moje obawy nie potwierdziły się. I choć początki były trudne, pracowaliśmy bowiem społecznie, to stworzyliśmy zgodny zespół, mający wiele ambitnych pomysłów, chęci do pracy i wiary w to, że skutecznie będziemy realizować zadania wynikające ze statutu Fundacji. I tak też się stało, czego potwierdzeniem było 15 owocnych lat. Od 1992 roku współpracowałem z Wojciechem Jankowiakiem jako wiceprezesem, ponieważ Edward Dębowski został członkiem Rady Fundacji, w miejsce zmarłego Tadeusza Nowaka.

Nasze biuro od samego początku odwiedzało wielu ludowców, a to głównie za sprawą szerokich kontaktów Edwarda Dębowskiego. Właśnie tam w styczniu 1989 r. poznałem osobiście Tadeusza Nowaka, o którym słyszałem od Edwarda przy okazji zebrania założycielskiego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Zebranie odbywało się w sali konferencyjnej Stronnictwa, w budynku naprzeciwko biura Fundacji. Tadeusz Nowak był wnikliwym obserwatorem, ostrożnym w wypowiedziach, ale jasno formułującym swoje cele i pomysły. Widząc w dotychczasowych naszych działaniach determinację podczas drugiego spotkania zaproponował mi wstąpienie do Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, na co wyraziłem zgodę. Zarząd Fundacji wykonywał już wówczas wszystkie czynności biurowo-administracyjne na rzecz Towarzystwa.

Podczas rozmów z Tadeuszem Nowakiem dowiadywałem się o jego bliskiej współpracy ze Stanisławem Mikołajczykiem i o samym Patronie. Największe wrażenie wywarły na mnie i na Edwardzie Dębowskim zwierzenia Tadeusza Nowaka o brutalnych torturach, jakie stosowało wobec niego UB; najpierw we wrocławskim więzieniu, a następnie w pruskowskim szpitalu psychiatrycznym, podległym Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego. To, że przetrwał żywy – wspominał – zawdzięcza „modlitwie i Matce Bożej”, która – jak mówił – właśnie tej nocy nakazała mu we śnie oddychać świeżym powietrzem przez jedyną szczelinę w celi. Rano ssał cebulę i wówczas usłyszał głośną rozmowę strażników: „Zobacz, ten od Mikołajczyka żyje. Koń by zdechł od tego gazu”.

Niezapomnianym dla mnie – z uwagi na prowadzone podczas podróży rozmowy – był nasz wspólny z T. Nowakiem i E. Dębowskim wyjazd w 1992 r. do Ciechanowa, gdzie odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy poświęconej Stanisławowi Mikołajczykowi. Tam z kolei szczególnym wydarzeniem była dla nas rozmowa z Waldemarem Pawlakiem, prezesem PSL, który poparł przedstawione mu przez nas inicjatywy Towarzystwa dotyczące budowy pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu i sprowadzenia jego prochów do kraju. Prezes obiecał pomoc w ich realizacji. Czas pokazał, że dotrzymał słowa.

Godnymi podkreślenia są fakty harmonijnej i efektywnej współpracy pomiędzy Towarzystwem a Fundacją. Wszystko to dzięki grupie oddanych i nieszczędzących czasu ludzi, z którymi miałem zaszczyt bezpośrednio pracować przez okres 20 ostatnich lat i osiągać wiele wytyczonych celów upamiętniających postać męża stanu, patrioty, żołnierza zwycięskiego powstania wielkopolskiego (1918), wojny polsko-bolszewickiej (1920) i kampanii wrześniowej (1939) – Stanisława Mikołajczyka. Do tych osób zaliczam przede wszystkim Edwarda Dębowskiego (który 7 października 2008 r. ukończył 90 lat), śp. Tadeusza Nowaka (zm. 10 lutego 1994r.) – niestrudzonych w upamiętnianiu postaci Stanisława Mikołajczyka – następnie Wojciecha Jankowiaka (głównego organizatora budowy pomnika oraz uroczystości pogrzebowych Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu) oraz Stanisława Kędzierskiego, człowieka o niespotykanej pracowitości, niezastąpionego rachmistrza i dokumentalisty działalności Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa i Towarzystwa

im. St. Mikołajczyka. Do tych postaci odnoszę się ze szczególnym uznaniem i szacunkiem, lecz nie zapominam wspólnych działań z wieloma innymi działaczami ruchu ludowego, za co wszystkim składam serdeczne podziękowania.

Dr Marian Król – były wojewoda poznański, prezydent Towarzystwa im. H. Cegielskiego

Jest wrzesień 1988 roku. Czytając „Politykę”, zauważyłem informację, że na Mazowszu powstało Towarzystwo poświęcone pamięci Józefa Piłsudskiego. Byłem wówczas prezesem Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Poznaniu i posłem na Sejm IX kadencji.

Natychmiast pomyślałem, dlaczego nie można powołać w Poznaniu towarzystwa o imieniu Stanisława Mikołajczyka – wybitnego Wielkopolanina, powstańca wielkopolskiego, znanego w okresie międzywojennym działacza ludowego, premiera Rządu na Uchodźstwie, wicepremiera Rządu Jedności Narodowej i prezesa PSL.

Postanowiłem więc nawiązać kontakt z Edwardem Dębowskim – przedwojennym stypendystą Stanisława Mikołajczyka. Uważałem, że on podejmie wspólnie ze mną inicjatywę powołania towarzystwa jego imienia. Mój wybór był trafny. Edward Dębowski wsparł mnie w tym pomysle i rozpoczęliśmy wspólne działania. Najpierw przygotowany został statut, gdzie większość intelektualnego wysiłku dał Edward. Ja przygotowałem inne dokumenty potrzebne do rejestracji towarzystwa. Wówczas rejestrację dokonywało się w Wydziale Społeczno-Administracyjnym Urzędu Wojewódzkiego.

Zastanawialiśmy się razem, kto powinien zostać pierwszym prezesem tego towarzystwa. Wspólnie ustaliliśmy, że najlepszą kandydaturą byłby Tadeusz Nowak, bliski współpracownik Stanisława Mikołajczyka w okresie po II wojnie światowej. Tadeusza Nowaka poznałem na początku lat 80. i od tego czasu wspólnie z dr. Janem Sajdakiem spotykaliśmy się każdego roku kilkakrotnie.

Z Tadeuszem Nowakiem miałem dość trudną rozmowę, gdyż nie chciał się podjąć tej funkcji. Jedną z przyczyn takiego postępowania była namowa Stanisława Zbierskiego, aby towarzystwo Stanisława Mikołajczyka działało w strukturach Instytutu Wincentego Witosa. Tadeusz Nowak w jakimś tam stopniu uległ jego perswazji. Stałem na stanowisku, że towarzystwo Stanisława Mikołajczyka powinno być samodzielnym podmiotem prawnym, nikomu nie podległym. Po dwugodzinnej rozmowie w przeddzień zebrania założycielskiego przekonałem Tadeusza Nowaka do przyjęcia obowiązków prezesa. Gdyby ten wariant nie został zrealizowany, moim kandydatem na prezesa był Edward Dębowski. Mielśmy z Edwardem wszystkie te sprawy uzgodnione.

Duży wkład w prace zebrania organizacyjnego towarzystwa miał Andrzej Bobrowski, który w moim imieniu otworzył zebranie założycielskie. Andrzej był wówczas sekretarzem WK ZSL w Poznaniu. W dniu zebrania założycielskiego przebywałem na spotkaniu w NK ZSL. Nie uczestniczyłem w tym zebraniu, aby nie dawać informacji niektórym działaczom ludowym, że jestem jednym z założycieli.

Zebranie założycielskie przeszło sprawnie. Przystąpiliśmy do rejestracji towarzystwa. Aktywnie włączył się także – na moją prośbę – ówczesny wojewoda poznański dr Bronisław Stęplowski. Już 9 stycznia 1989 roku mieliśmy zarejestrowane Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka. To była ważna decyzja polityczna. Nie konsultowałem jej z nikim w Naczelnym Komitecie ZSL i to było moje szczęście.

Na początku stycznia 1989 roku w Warszawie odbyła się konferencja ideologiczna, na której nasz pracownik WK ZSL Stanisław Kędzierski poinformował, że w Poznaniu powstało takie towarzystwo. Ówczesny prezes NK ZSL Roman Malinowski nie wykazał entuzjazmu. Następnego dnia miałem od niego telefon w tej sprawie. Rozmowa przebiegła w niezbyt dobrym tonie. Być może to on chciał zostać bohaterem, a nie organizacja wojewódzka w Poznaniu. My mieliśmy prawo moralne do decyzji powołującej Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka.

Towarzystwo nabierało impetu organizacyjnego. Rodziły się nowe pomysły i inicjatywy upamiętniające postać Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu. Zawieszono kilka tablic poświęconych jego osobie. Finansowano je ze środków Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa, której prezesem był Andrzej Skalecki. Aktywnie działali tam także Edward Dębowski, Wojciech Jankowiak, Stanisław Kędziński. Pełniłem funkcję przewodniczącego rady fundacji.

Na początku lat 90. powstała inicjatywa wybudowania pomnika Stanisława Mikołajczyka. Jej głównymi autorami byli Tadeusz Nowak i Edward Dembowski. Ja na początku nie byłem aż takim zwolennikiem tej inicjatywy. Moja aktywność wzrosła, gdy Towarzystwo otrzymało lokalizację na pomnik w rejonie ulicy Półwiejskiej i ul. Kościuszki. Lokalizacja ta wydawała mi się niestosowna. Wspólnie z Edwardem Dębowskim udałem się do dr. Włodzimierza Łęckiego, ówczesnego wojewody poznańskiego, aby wsparł finansowo naszą inicjatywę. W trakcie rozmowy wskazano lokalizację pomnika przed Urzędem Wojewódzkim. Wojewoda Łęcki poparł tę propozycję i zapewnił także o pewnym wsparciu w jego budowie, zwłaszcza przy małej architekturze. Tak powstała nowa lokalizacja pomnika Stanisława Mikołajczyka, w bardzo godnym miejscu – na szlaku poznańskich pomników – od Armii Poznań do Powstańców Wielkopolskich.

Działalem w Komitecie budowy pomnika. Byłem odpowiedzialny za jego finanse. Zbierałem środki finansowe od posłów i senatorów członków PSL. Było nas wówczas sporo: 131 posłów i 36 senatorów. Zdecydowana większość ludowych parlamentarzystów ochoczo przeznaczała własne środki finansowe na ten znakomity cel. Byli jednak tacy, i to znani, którzy zawsze mówili „Później wpłacę”. Nie będę ich nazwisk wymieniał, ale mam ich w pamięci. Pomnik powstał dzięki wielu wspomniałym ludowcom, głównym bohaterem stał się, i słusznie, Tadeusz Nowak – prezes stowarzyszenia.

Po pomniku zrodziła się kolejna inicjatywa sprowadzenia prochów Stanisława Mikołajczyka do Polski. Tu poważne zasługi położyli Edward Dębowski, Waldemar Pawlak, Józef Zych, Stanisław Kalemba i wielu bezimiennych. Dziś możemy złożyć wiązanek kwiatów i zapalić znicz na grobie Stanisława Mikołajczyka i jego małżonki na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu.

Edward Dębowski – Prezes Honorowy Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka

Stanisław Mikołajczyk skazany był na niepamięć. Udana ucieczka z kraju uniemożliwiła jego fizyczne unicestwienie. Nawet w Stanach Zjednoczonych był pod troskliwą „opieką” bezpieczeństwa. Mikołajczyk był więc ciągle wyczulony na każdego przyjeżdżającego z kraju do USA.

Oto znany średni dystansowy biegacz poznański Zbigniew Orywał otrzymał adres do Mikołajczyka od państwa Nowaków w Poznaniu. Po powrocie relacjonował pani Nowakowej: „Zanim Stanisław Mikołajczyk wpuścił do domu, umówiłem się i musiałem przedstawić stan rodzinny państwa Nowaków”. Oto znamieny przykład ostrożności i nieufności.

Bezpieka penetrowała PSL na wychodźstwie. Była także w szeregach PSL, a nawet we władzach partii, jak np. Bityński – zdemaskowany przez Francuzów. W kraju, mimo wysiłków bezpieczeństwa, Stanisław Mikołajczyk żył w pamięci swoich rodaków, a zwłaszcza wielkopolskich ludowców. Na ten temat pisał W. Jagła w książce „Mikołajczyk wraca do kraju”.

Stanisław Mikołajczyk żył również w mojej pamięci. Mieszkałem z liczną rodziną w Damasławku od 1920 r. na gospodarstwie rolnym siedmioipółhektarowym. Było nas trzynaścioro. Rodzice, Babcia, pięć dziewcząt i pięciu chłopaków. Rodzicom nie było łatwo, ani zaspokoić apetyty „żarłoków”, ani przydziać tej gromadki. Trochę pomagała nam renta ojca, który wrócił z I wojny ranny po czterech operacjach.

Na pole wychodziliśmy wszyscy – nadający się do pracy. Pamiętam, jak w czasie żniw zestawialiśmy nopki w mendlę (sztugi). Po pracy wdaliśmy się z matka w dyskusję, co z tej pracy będziemy mieli.

Mama powiedziała: „Tej ziemi zawdzięczamy wszystko – i wyżywienie, i przyodziewek”. Ogarnęła mnie wtedy tak mocna melancholia, że ukląkłem i ucałowałem ziemię. Nie wstydzę się i dziś miłości do ziemi.

Miłość do ziemi pokazali nam także rodzice Stanisława. Po to pojechali na roboty do Niemiec, aby zarobić na kupno własnej ziemi. Zaczęli w 1907 r. w Borzęcicach – od półtorahektarowego gospodarstwa. Potem przeprowadzili się do na sześćhektarowe w Strzyżewie koło Dobrzycy. Przywiązanie do ziemi odziedziczył po rodzicach Stanisław. W 1927 r. objął gospodarstwo poniemieckie w Międzyzlesiu, w gminie Damasławek. Tam też po raz pierwszy spotkałem Stanisława Mikołajczyka.

Był sierpień 1937 r. Z ogromną ciekawością wybrałem się w mundurku szkolnym na dożynki w Międzyzlesiu. Po trzech kilometrach pieszej wędrówki znalazłem się w sali pełnej gości. W pewnym momencie odezwał się do mnie Stanisław Mikołajczyk, pytając: „Kiedy matura?” Zaskoczony pytaniem odpowiedziałem krótko „Za dwa lata”, ale zaraz dodałem: „Jako syn wsi myślę o studiach rolniczych, ale nie wiem, czy stać będzie na to rodziców. W domu jest nas dziesięcioro”. Na to Stanisław Mikołajczyk: „Rolników mamy dosyć. Potrzebujemy ekonomistów. A jakie masz wyniki w nauce?” Odpowiedziałem, że bardzo dobre, że jestem prymusem. „Gratuluję, cieszę się! Życzę dalszych sukcesów” – powiedział Mikołajczyk i na tym się nasza rozmowa skończyła. Po wojnie ukończyłem studia ekonomiczne na Uniwersytecie Poznańskim.

Ponownie widziałem się ze Stanisławem Mikołajczykiem na początku sierpnia w 1945 roku. Byłem w delegacji koła ZMW „Wici” z Damasławka do Ministerstwa Rolnictwa, jako prezes wraz dwojgiem członków zarządu Haliną Oksiakówną i Bolesławem Wachowiakiem. Zgłosiliśmy się w sekretariacie Ministerstwa, a gdy Mikołajczyk usłyszał, że jesteśmy z „Wici” z Damasławka, wyszedł nam naprzeciw. Poprosił nas do stołu i był bardzo ciekaw, co nas do niego sprowadza. Zabrałem głos i powiedziałem, że przyjechaliśmy prosić Prezesa Stronnictwa i Ministra Rolnictwa na nasze gminne dożynki. Jakże to miały być dożynki, opisałem krótko. Przedstawiłem sprawy organizacyjne: spotkanie na rynku, przemówienia, wręczanie wieńców i przemarsz na plac zabaw. Na koniec dodałem, że będą to dożynki bezalkoholowe. Stanisław Mikołajczyk wysłuchał nas z zaciekawieniem i z aprobatą dla naszych planów. Nie wytrzymał jednak Wachowiak i wyrwał się: „Ale dla takich jak pan minister, to będziemy mieli...”. Mikołajczyk tę szczerotę przyjął z uśmiechem - „Kochani, dziękuję za zaproszenie. Postaram się przyjechać. No, chyba, że inne ważne sprawy mi przeszkodzą”. Dożynki odbyły się bez alkoholu. Niestety, Stanisław Mikołajczyk nie przyjechał.

Przysłowia są mądrością narodu. Jedno z nich mówi: „Jeśli chcesz iść w szczęśliwą przyszłość, bierz za przewodnika przeszłość”. W latach osiemdziesiątych, kierowani tą maksymą w Komisji Historycznej przy Zarządzie Wojewódzkim ZSL w Poznaniu, rozpatrywaliśmy naszą ludową przeszłość. Uwagę swą skierowaliśmy na nieżyjącego już Stanisława Mikołajczyka. W 1988 r. postanowiliśmy przywrócić tę postać pamięci narodowej, a przede wszystkim w pamięci ludowców – jako działacza Stronnictwa Ludowego. W gronie naszych członków byli działacze, którzy osobiście znali się z Mikołajczykiem. W wyniku owocnej, szczerzej, nacechowanej serdecznością dyskusji, postanowiliśmy powołać „Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka”. Jako przewodniczący Komisji Historycznej zobowiązany zostałem do przeprowadzenia rozmowy na ten temat z prezesem Wojewódzkiego Komitetu ZSL dr Marianem Królem. Propozycja nasza spotkała się z dużą życzliwością. Prezes przyrzekł poparcie i pomoc w rejestracji Towarzystwa w Poznaniu, a także rekomendacje u władz naczelnych Stronnictwa.

Do rejestracji Towarzystwa potrzebny był statut. Zostałem zobowiązany do jego opracowania. W tej sprawie zwróciłem się do kolegi Tadeusza Nowaka, znanego wicjarza i samorządowca, bliskiego znajomego Stanisława Mikołajczyka. T. Nowak mieszkał w Poznaniu, w domu S. Mikołajczyka przy ul. Promienistej. Nowak przeżył trzy lata więzienia po wyjeździe Mikołajczyka z kraju.

Nasza wspólna wiciowa przeszłość ułatwiała współpracę. Wspólnym wysiłkiem opracowaliśmy statut. 14 grudnia 1988 roku odbyło się w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 77 organizacyjne zebranie „Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka”. Prezesem został Tadeusz Nowak, a do Zarządu wybrani zostali: Edward Dębowski – wiceprezes, Stanisław Kędzierski – sekretarz, Leszek Praczyk – skarbnik. Członkami Towarzystwa zostali: Andrzej Bobrowski, Włodzimierz Chmielnik, Wojciech Szczepkowski, Stanisław Zbierski i Michał Zieliński. Komisją Rewizyjną, z udziałem Wojciecha Jankowiaka i Przemysława Paci, kierował Andrzej Moniak. Rejestracją Towarzystwa mieli się zająć Tadeusz Nowak i Wojciech Szczepkowski. Wszyscy rzetelnie spełnili swoje zadania.

Stanisław Kędzierski – sekretarz ZG Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka

Wpływ na stosunki społeczne w Wielkopolsce wywarła idea solidaryzmu społecznego, jaka zapanała tu w drugiej połowie XIX w., gdy po upadku powstań nastąpiło w tym regionie nasilenie germanizacji. W efekcie działalności solidarystycznej Wielkopolanie wygrali wojnę z zaborcą, i to na wszystkich odcinkach. Skutkiem jest niewątpliwie także ukształtowanie się specyficznej osobowości chłopca wielkopolskiego, jego swoistego typu kulturowego, który istnieje po dzień dzisiejszy (za: J. Burzta, *Chłopskie źródła kultury*, LSW, Warszawa 1985, s. 194).

W ciągu tego długiego okresu mieszkańcom Wielkopolski wpojono kilka podstawowych zasad:

- 1) Każde działanie o charakterze polityczno-społecznym wymaga rozważy; nie wolno podejmować spraw pochopnie, a najlepiej jest, gdy zgodnie uczestniczą w nim wszystkie warstwy, niezależnie od usytuowania w społeczeństwie;
- 2) Czynności te należy podejmować w najwłaściwszym momencie.

Zasady te stosowano w praktyce przy formowaniu Komitetu Honorowego Budowy Pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu. W jego składzie znaleźli się przedstawiciele wszystkich opcji politycznych mających swą siedzibę w Poznaniu, przedstawiciele administracji rządowej i terenowej, Kościoła, wojska, związków zawodowych i innych.

Zasady te wykorzystywali wielkopolscy posłowie, zwracając się z wnioskiem do prezesa PSL Waldemara Pawlaka o podjęcie skutecznych działań w zakresie sprowadzenia prochów Stanisława Mikołajczyka do kraju w końcu czerwca 1995 r. W wyniku tego pisma Klub Parlamentarny PSL wniósł projekt uchwały do marszałka Sejmu, a Sejm podjął znaną uchwałę w tej sprawie. W tym czasie w Sejmie było 130 posłów PSL.

Michał Karalus – wiceprezes ZG Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka

Czym dla mnie było i jest Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka? Trudno ująć to w paru zdaniach. Praca w Towarzystwie stała się dla mnie i mojej rodziny bardzo ważnym doświadczeniem osobistym, historycznym i politycznym.

Być może moja przygoda z Towarzystwem i pracującymi w nim wspaniałymi ludźmi nie rozpoczęłaby się nigdy, gdyby nie podjęcie pracy od 1 grudnia 1988 r. w Dobrzycy jako kustosz i kierownik Oddziału Muzeum Narodowego w Poznaniu. Szybko udało się skupić grono dobrzyczan, także ludowców. 15 grudnia 1990 r. powołaliśmy Społeczny Komitet Budowy Obelisku ku Czci Premiera Stanisława Mikołajczyka, którego zostałem przewodniczącym. Obelisk odstoniliśmy 15 września 1990 r. Była msza św. na rynku, którą odprawił biskup Roman Andrzejewski, był syn prezesa Mikołajczyka Marian z żoną Danutą, wnuk Wincentego Witosa Wincenty Stawarz, Tadeusz Nowak, pierwszy prezes Towarzystwa z żoną i wiele innych znanych i nieznanymi osób. Szerzej pisałem o tym w „Kronice Wielkopolski” nr 2(61) w 1992 r.

Szybko też powołaliśmy oddział Towarzystwa w Dobrzycy. Prezesem oddziału został i jest do dziś Stanisław Pietrzak, rolnik na gospodarstwie, z którego pochodziła żona Mikołajczyka Cecylia, z domu Ignasiak. Do pierwszego składu Zarządu wszedłem m.in. obok takich osób jak: Kazimierz Maciejewski, rolnik z Sośnicy, Franciszek Reszel, sekretarz Urzędu Gminy w Dobrzycy, Wojciech Goliński, rolnik, Maria Kosooka, przewodnicząca Koła Gospodyń Wiejskich, Zygmunt Maciejewski, rolnik z Dobrzycy i Marian Lisiecki, rolnik ze Strzyżewa.

Mogłem poznać i zaprzyjaźnić się z rodziną Prezesa wielkiego PSL, Marianem i Danutą Mikołajczykami, gościć ich w domku ogrodnika na terenie zespołu pałacowo-parkowego w Dobrzycy, podobnie jak prezesa PSL we Francji Janusza Borowczaka. Przyjechał on do Polski, by złożyć kwiaty pod obeliskiem w Dobrzycy i przywieźć pięć sztandarów, które we Francji rozwijał osobiście Stanisław Mikołajczyk.

To dzięki Towarzystwu poznałem i mogłem gościć w Dobrzycy Romana Buczka z Kanady, z Toronto, autora m.in. opracowań „Na przełomie dziejów. PSL w latach 1945-1947” i dwutomowej biografii „Stanisław Mikołajczyk”. Obie książki wydane były w Toronto w 1983 i 1996 r. Poznałem również osobiście żarliwego ludowca, pierwszego prezesa naszego Towarzystwa, Tadeusza Nowaka. Razem z przyjaciółmi z Dobrzycy bywałem w domu, w którym mieszkał, a który w latach trzydziestych XX w. Stanisław Mikołajczyk wybudował przy ul. Promienistej w Poznaniu. Nigdy nie zapomnę tego, co mnie i Pietrzakowi na tydzień przed swoją śmiercią powiedział, jaki testament przekazał do realizacji.

My w Dobrzycy skupiliśmy się na budowaniu prawdziwego wizerunku Stanisława Mikołajczyka, organizując od 1991 roku jako pierwsi w Polsce grudniowe Zaduszki Mikołajczykowskie. Od 2000 roku organizowane są w Dobrzycy Biegi Mikołajczykowskie i wyścigi kolarskie po trasach jego młodości, które cieszą się ogromną popularnością wśród młodzieży, a ich współpatronami są starostowie pleszewski, jarociński i krotoszyński.

Wielu, nie tylko ludowców, nie wyobraża sobie, by corocznie w grudniu nie spotkać się na mszy w kościele św. Tekli, pod obeliskiem na rynku i na spotkaniu zaduszkowym w sali gminnego centrum kultury, często gorącego od wspomnień i oceny aktualnej sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej. Dobrzyca rozpoczęła organizowanie Zaduszek w 1991 roku, Międzyzlesie w 1997, a Poznań w 2000. Trzy lata temu na posiedzeniu Zarządu Wojewódzkiego zaproponowałem, by w Wielkopolsce obchodzić Wielkopolskie Zaduszki Mikołajczykowskie. I tak pozostanie pewnie na długo.

Podczas dotychczasowych Zaduszek Mikołajczykowskich w Dobrzycy gościli m.in. Waldemar Pawlak, Jarosław Kalinowski, Franciszek Józef Stefaniuk, Wincenty Stawarz, Roman Jagieliński, Zdzisław Podkański, Janusz Dobrosz, Aleksander Łuczak, Witold Perka. Niezawodni byli posłowie ludowcy Tadeusz Sytek i Andrzej Grzyb, niezawodni Stanisław Kalemba i Józef Gruszka, także wojewodowie: kaliski Eugeniusz Małecki i wielkopolski Wojciech Jankowiak. Zaduszki cieszyły się zawsze zainteresowaniem mediów, bo stąd płynęły w Polskę różne apele i komunikaty, m.in. apel do prezydenta RP o pośmiertne odznaczenie Stanisława Mikołajczyka Orderem Orła Białego, ale i wiele innych informacji o tematyce gospodarczej, sytuacji wewnątrz PSL i ruchu ludowego.

Wydałem książeczkę pt. „Chłopak ze Strzyżewa. Młodość Stanisława Mikołajczyka 1901-1926”. Udało mi się w ostatniej chwili dotrzeć do ludzi, którzy pamiętali Prezesa z dzieciństwa i młodości, spisać ich ciekawe spostrzeżenia na jego temat.

Pomagalem przy odsłonięciach tablic w Broniszewicach (pow. pleszewski), Krotoszynie, Ostrowie Wlkp., Międzyzlesiu (pow. wągrowiecki), przy nadaniu imienia szkołom w Borzęcicach (pow. krotoszyński), Pastęku (woj. elbląskie), Opatówku (pow. kaliski), Starym Tomysłu, Dobrzycy, Siedlikowie i in. Otrzymywałem telefony od nieznanym mi osobom proszącym o fotografie i książki o Mikołajczyku,

o poradę, jak zorganizować izbę pamięci patrona szkoły, wypożyczałem fotografie, odbitki. Poznałem ludzi, których bez ruchu, jaki kreowało Towarzystwo Stanisława Mikołajczyka, nigdy bym nie poznał, np. młodych ludzi piszących licencjaty i prace magisterskie, dziennikarzy. To jest wartość sama w sobie.

Długo będę pamiętał wyjazd do składu celnego pod Płock po książkę Romana Buczka „Stanisław Mikołajczyk”, wydaną w Toronto, którą przywiózł „Batory”, a którą odbierałem i przywoziłem popularnym wtedy żukiem, dzięki pomocy ówczesnego posła Tadeusza Sytka z Kotlina. Potem zorganizowaliśmy akcję rozsyłania tego ładnie wydanego dwutomowego opracowania do szkół i działaczy ludowych. Książki były zdeponowane w siedzibie Zarządu Towarzystwa przy ul. Dąbrowskiego 77 w Poznaniu, przy Zarządzie Wojewódzkim PSL w Poznaniu. Miło było spotykać się ze Stanisławem Kędzierskim, sekretarzem Towarzystwa, czy Andrzejem Skąleckim, z którymi zawsze mogłem podyskutować o kolejnych publikacjach lub polemizować z artykułami prasowymi powielającymi nieprawdy o Mikołajczyku.

Jak nie pamiętać spotkania z prof. Andrzejem Paczkowskim, który wydał moim zdaniem najlepszą książkę o Mikołajczyku pt. „Stanisław Mikołajczyk, czyli klęska realisty”... Nawiasem mówiąc, starszym kolegom tytuł się nie podobał. Profesor był na sesji naukowej zorganizowanej w Sali Lubrańskiego na UAM w Poznaniu 25 kwietnia 1997 roku. W przerwie powiedział nam, że akta Służby Bezpieczeństwa to kopalnia czarnej legendy o Mikołajczyku, to dowód śledzenia i inwigilacji otoczenia rodziny i przyjaciół politycznych. Korespondencja z profesorem była bardzo pouczającym spotkaniem z rzeczywistym mechanizmem politycznym PRL.

Ale nie tylko to. Na jednym z pierwszych spotkań w Poznaniu zaproponowałem, że opracuję logo Towarzystwa. Graficzny kształt nadał mi niezjący już mój kolega z pracy w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie Józef Witkowski, wraz z którym wspólnie opracowywaliśmy kształty plastyczne wspomnianych tablic pamiątkowych, w tym tablicę z Dobrzycy. Chciałem, by w logo naszego Towarzystwa znalazły się symbole odzwierciedlające określone, moim zdaniem kluczowe, momenty biografii Stanisława Mikołajczyka. Dlatego Józef umieścił pod wizerunkiem Mikołajczyka znak graficzny „Wici” (zielony trójkąt z płomieniem w środku), tzw. „krzywulę”, czyli zwinięty w supel młody dąb – symbol uniwersytetów ludowych, koniczynkę i flagę biało-czerwoną. W otoku Józef zwieńczył logo nazwą naszego Towarzystwa.

Kiedy działy się wielkie wydarzenia związane z przywracaniem poznaniakom i całemu krajowi pamięci o postaci Stanisława Mikołajczyka, dobrzyczanie byli zawsze obecni ze sztandarem PSL – przy odsłonięciu pomnika w Poznaniu 4 maja 1997 r., jak i 2, 3 i 4 czerwca 2000 roku w Warszawie i Poznaniu podczas uroczystości sprowadzenia prochów Stanisława i Cecylii Mikołajczyków do Polski i złożenia ich na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan.

Ileż odbywaliśmy dyskusji, by te uroczystości były godne postaci, którą miały honorować i przypominać młodszemu pokoleniu! Jakich argumentów dostarczaliśmy Edziowi Dębowskiemu! Czasem gorąco dyskutowaliśmy. A było o czym rozmawiać, bo np. Stanisław Pietrzak, Wojciech Jagła, Wojciech Jankowiak czy ja jesteśmy z pokolenia, które nie znało osobiście Mikołajczyka, stąd chyba mamy do naszego Patrona stosunek bardziej obiektywny, nie tak uczuciowy jak koledzy wcześniej urodzeni. Ale to było bardzo twórcze, uczyło kompromisu i szacunku do doświadczeń starszych kolegów.

Miałem szczęście pisać Marianowi Mikołajczykowi wszystkie wystąpienia publiczne w Polsce. Nie lubił polityki. Nie chciał, by wykorzystano go do celów politycznych rozgrywek wewnątrz ruchu ludowego. Nie chciał, by postać jego ojca była obiektem targów politycznych. Mimo że był ostrożny, chyba najbliższym było mu do PSL. Najbardziej zależało mu na tym, by ruch ludowy był silny, by nie było sporów i wojen personalnych. Powiedział mi kiedyś, że na pewno nie chciałby tego jego ojciec. Myślę, że

Marian Mikołajczyk darzył mnie zaufaniem, bo zaufaniem darzył ludzi z Dobrzycy. Pewnie dlatego jeszcze za życia wyraził wolę złożenia swoich prochów w grobie dziadków Ignasiaków na cmentarzu w Dobrzycy. Wolę tę wypełnił.

Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka było organizatorem wielu konferencji i sesji popularnonaukowych. Już jako wiceprezes Zarządu Głównego, zarówno pod przewodnictwem prezesa Edwarda Dębowskiego, jak i później Wojciecha Jankowiaka, miałem większy lub mniejszy udział w ich organizacji. Często sam zabierałem głos jako dyskutant. Koledzy mogli zawsze na to liczyć. To było niesamowite: poznawać nowe aspekty biografii Mikołajczyka, skomplikowaną i trudną sytuację polityczną czasów, w których żył i działał, ale przede wszystkim służyć prawdzie. Może to brzmi banalnie, ale głęboko wierzę, że moi koledzy i przyjaciele z Towarzystwa mieli i mają takie same odczucia. Ile brudu i czarnej legendy trzeba było i jeszcze trzeba będzie zdejmować z Patrona naszego Towarzystwa! Pewnie dlatego miałem siłę i ochotę brać udział w tak wielu spotkaniach, bo miałem i mam uczucie, że biorę udział w naprawianiu krzywd, jakie wyrządzono całemu pokoleniu – pokoleniu naszych ojców, ludowców z Mikołajczykiem na czele.

W ruchu ludowym jestem od 1981 roku. Moją tożsamość polityczną ukształtowała chyba najsilniej tradycja wiciowa i postać Stanisława Mikołajczyka. W życiu społecznym i politycznym człowiek czerpie wzory i inspirację z różnych źródeł. W moim przypadku jedną z nich była i jest działalność w Towarzystwie, kontakt z wieloma ludźmi, także z tymi, których tutaj nie wymieniłem, a którzy służą tej samej sprawie: prawdzie.

Jestem przekonany, że nie miałbym tej wiedzy o tamtym okresie, gdyby nie było Dobrzycy, Mikołajczyka i naszego Towarzystwa. Mogę powiedzieć, że miałem szczęście, bo tego doświadczyłem. Szczęście tym większe, że moja rodzina okazywała życzliwą wyrozumiałość dla mojego oddania tej sprawie. Cieszę się też, że wielu innym pomogłem odnaleźć w Mikołajczyku wzór i autorytet, który mimo tylu kłamstw i oszczerstw nic nie stracił ze swojej polskiej, ale i otwartej na zmieniający się świat wartości.

Borucin, listopad 2008

XVII. SYLWETKI CZŁONKÓW WŁADZ TOWARZYSTWA IM. STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

Wojciech Jankowiak

Urodził się 17 kwietnia 1956 r. w Wolsztynie. Obecnie mieszka w Skórzewie koło Poznania. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz studiów podyplomowych na SGPiS w Warszawie.

Pracę zawodową rozpoczął w PZU w Poznaniu. Od 1989 r. jego dalsza kariera zawodowa związana była z administracją publiczną, w której pracował na wszystkich szczeblach; w latach 1989-1990 był wiceprezydentem miasta Poznania, od 1990 do 1993 r. pełnił funkcję zastępcy kierownika Urzędu Rejonowego w Poznaniu; w latach 1993-1996 był dyrektorem Departamentu Reformy Administracji Publicznej w Urzędzie Rady Ministrów w Warszawie, następnie w okresie od 1996 do 1998 pełnił funkcję wicewojewody poznańskiego.

Kolejny etap jego kariery zawodowej związany jest z działalnością samorządową. W latach 1999-2000 był członkiem Zarządu Województwa Wielkopolskiego. Następnie powrócił na dwa lata do administracji państwowej i od 2001 do 2003 był I Wicewojewodą Wielkopolskim. Po tym okresie znów jest związany z samorządem wojewódzkim i w latach 2003-2006 r. pełni funkcję dyrektora Departamentu Rozwoju Regionalnego w Urzędzie Marszałkowskim w Poznaniu. Od 2006 r. jest wicemarszałkiem Województwa Wielkopolskiego oraz radnym Sejmiku Województwa Wielkopolskiego.

Z ruchem ludowym związany nieprzerwanie od 1979 r. – członek władz miejskich, wojewódzkich i naczelnych PSL. Obecnie jest prezesem Zarządu Miejskiego PSL w Poznaniu, wiceprezesem Zarządu Wojewódzkiego oraz członkiem Rady Naczelnej PSL. Należał do grona członków założycieli Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, a od 2001 r. jest prezesem Towarzystwa.

Działacz aktywny społecznie na wielu płaszczyznach. W latach 1999-2002 był członkiem Rady Nadzorczej TVP SA. Wieloletni członek Rady Nadzorczej Portu Lotniczego Poznań-Ławica. Członek Rady Kuratorów Fundacji Zakłady Kórnickie I Kadencji oraz członek Prezydium Zarządu Wojewódzkiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych w latach 2001-2006. Autor opracowań i koncepcji związanych z ustrojem administracji publicznej w okresie jej przekształceń oraz dokumentów planistycznych, strategicznych i programowych województwa wielkopolskiego. Odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem „Za Zasługi dla Ruchu Ludowego” im. Stanisława Mikołajczyka.

Edward Dębowski

Urodził się 8 października 1918 r. w Lubczu (pow. żniński) w rodzinie rolniczej. W 1939 r. ukończył gimnazjum w Wągrowcu. W czasie okupacji hitlerowskiej, gdy rodzice zostali

wysiedleni z gospodarstwa, od 1940 r. pracował w niemieckiej spółdzielni rolniczo-handlowej w Damasławku, najpierw jako robotnik, następnie jako księgowy. Od 1942 r. działał w Batalionach Chłopskich. W roku 1944 został wywieziony wraz z rodziną na roboty przymusowe. Przy kopaniu rowów strzeleckich złamał sobie obie ręce. Po wyjściu ze szpitala pracował jako nauczyciel.

W 1945 r. podjął studia ekonomiczne na Uniwersytecie Poznańskim, które ukończył w 1950 r. W latach 1945-1951 pracował w CRS Centrali Rolniczych Spółdzielni w Poznaniu. W latach 1952-1955 był zastępcą kierownika Wydziału Rolnictwa Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu. W latach 1955-1970 był dyrektorem Zakładów Zielarskich „Herbapol” w Poznaniu, a w latach 1970-1978 prezesem Wojewódzkiej Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej w Poznaniu i Pile.

Od 1936 r. działał w Związku Młodzieży Wiejskiej RP, w latach 1945-1948 był członkiem Zarządu Wojewódzkiego ZMW RP „Wici” w Poznaniu. W roku 1956 został przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Związku Młodzieży Wiejskiej w Poznaniu, a następnie przez dwie kadencje był wiceprezesem ZW ZMW w Poznaniu. W roku 1945 został członkiem PSL, od 1949 w ZSL. Był członkiem Prezydium WK ZSL, w latach 1952-1967 w Poznaniu, a w latach 1975-1982 – w Pile. Od 15 sierpnia 1989 r. działał w PSL (Wilanów).

Od 1981 r. pełnił funkcję sekretarza w Instytucie Wincentego Witosa. Członek założyciel Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Od 1988 r. wiceprezes, w latach 1994-2001 prezes Zarządu Głównego. Od 2001 r. Prezes Honorowy Towarzystwa.

W Komitecie Honorowym Budowy Pomnika Stanisława Mikołajczyka pełnił funkcję sekretarza, a w Komitecie Honorowym Sprowadzenia Prochów Stanisława Mikołajczyka do Kraju działał jako wiceprzewodniczący oraz kierował Komitetem Organizacyjnym tego przedsięwzięcia.

Odnznaczony został m.in. Krzyżem Kawalerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Michał Karalus

Urodził się 20 września 1952 r. w Świątnikach nad Wartą k. Poznania. Absolwent Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z wykształcenia kulturoznawca, z zamiłowania – muzealnik i regionalista. Kierował Muzeum Zespołem Pałacowo-Parkowym w Dobrzycy. Od 1 stycznia 1999 r. był wicestarostą, a następnie starostą pleszewskim. Współtwórca odrodzonego ZMW RP „Wici”; m.in. przewodniczący ZW ZMW „Wici” w woj. leszczyńskim. W latach 1990-1991 sekretarz ZW PSL w Kaliszu.

Od 1994 r. wiceprezes Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Pomyślny Zadaszek Mikołajczykowskich w Dobrzycy. Organizował budowę i odsłonięcie w 1991 r. pierwszego w Polsce pomnika Stanisława Mikołajczyka. Autor książki o młodości Stanisława Mikołajczyka pt. *Chłopak ze Strzyżewa*.

Odnznaczony Medalem Wincentego Witosa „Za Zasługi dla Ruchu Ludowego”.

Stanisław Kędzierski

Urodził się 4 kwietnia 1937 r. w Tuszynie (pow. mielecki) w rodzinie inteligenckiej. Absolwent Akademii Rolniczej w Poznaniu. Pracował w Stacji Hodowli Roślin Wiatrowo, następnie w administracji jako naczelnik gminy, potem zastępca naczelnika powiatu gostyńskiego. Pełnił funkcję sekretarza WK ZSL w Pile. Przed emeryturą był zatrudniony w Rejonowym Urzędzie Pracy w Poznaniu.

W bogatej działalności społecznej pełnił funkcję prezesa koła ZMW w Trzeku (pow. średzki), wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej, był współzałożycielem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka, w którym pełnił funkcję sekretarza ZG w latach 1989-2001 i od 2004 r. do chwili obecnej. Jest członkiem PSL. Działał w Zarządzie Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa.

Odnaczony Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Eugeniusz Pacia

Urodził się 3 lutego 1928 r. we wsi Gołaczewy (pow. olkuski, woj. małopolskie). W czasie okupacji był robotnikiem w fabryce „Żelazo-Chrom” w Wolbromiu. Żołnierz Batalionów Chłopskich.

Po wojnie studiował na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, którego absolwentem został w roku 1956. Pracował w Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Poznaniu, od 1960 do 1973 w Komitecie Wojewódzkim ZSL w Poznaniu. W latach 1975-1978 był wojewodą leszczyńskim, następnie do roku 1981 podsekretarzem stanu w Ministerstwie Przemysłu Spożywczego i Skupu. Od 1981 r. na emeryturze.

Od najmłodszych lat uczestniczył w życiu społeczno-politycznym. Należał do ZMW, LZS, działał w ZSP i SiłTR. W latach 1969-1978 przewodniczący Rady Centralnej Spółdzielni Ogrodniczych. W latach 1968-1992 radny miasta Poznania, poseł VI kadencji Sejmu PRL (1972-1976).

W latach 1972-1980 członek Naczelnego Komitetu ZSL, członek ZW i prezes ZM PSL w Poznaniu. W latach 1994-1999 członek ZG, a 2001-2004 sekretarz ZG Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Był członkiem Komitetu Honorowego i przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Budowy Pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu.

Odnaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Jan Olejniczak

Urodził się 28 października 1919 r. w Sułkowicach (pow. gostyński) w rodzinie chłopskiej. W 1937 r. ukończył Uniwersytet Ludowy w Nietążkowie i korespondencyjne Technikum Rolnicze. Od 1934 r. działał w Wielkopolskim Związku Młodzieży Wiejskiej. Uczestniczył w Strajku Chłopskim w 1937 r. Był sekretarzem Zarządu Powiatowego WZMW w Gostyniu, w 1947 r. prezesem ZW ZMW RP „Wici” w Poznaniu. Członek SL i PSL - były prezes ZP PSL w Gostyniu. W okresie represji stalinowskich więziony przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego.

Od 1949 r. działał w ZSL, od 1987 członek WK ZSL w Poznaniu, a od 1975 w Lesznie. Działał jako radny Wojewódzkiej Rady Narodowej, był członkiem Zarządu Powiatowego Kółek i Organizacji Rolniczych, członkiem Rady Nadzorczej Spółdzielni Mleczarskiej i PZGS „Samopomoc Chłopska” w Gostyniu. Od 1978 r. był prezesem Zarządu Krajowego Związku Plantatorów Roślin Okopowych. Prowadził wzorowe 18-hektarowe gospodarstwo rolne, specjalizował się w chowie bydła i uprawie buraków cukrowych.

Członek Honorowy Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Odnaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Andrzej Skąlecki

Urodzony 26 marca 1946 r. w Kościanie. Absolwent Technikum Przemysłu Spożywczego we Wrocławiu oraz Wydziału Ogólnorolnego Akademii Rolniczej w Poznaniu. Działalność

zawodową rozpoczął w Rejonowych Zakładach Zbożowych PZZ w Kościanie, następnie pracował Wojewódzkim Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Poznaniu, a w latach 1979-1988 był zastępcą dyrektora w Wydziale Rolnictwa Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Od 1999 r. pełni funkcję zastępcy dyrektora Departamentu Administracyjnego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu.

Od założenia do zakończenia jej działalności był prezesem Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa, która wydała szereg publikacji i książek poświęconych Stanisławowi Mikołajczykowi oraz współfinansowała działalność Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka.

Z ruchem ludowym związany od roku 1977. Jest członkiem PSL. Od I Walnego Zgromadzenia Przedstawicieli jest nieprzerwanie wiceprezesem Zarządu Głównego Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Andrzej Skąlecki był członkiem Honorowego i Organizacyjnego Komitetu Budowy Pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu oraz Komitetu Organizacyjnego Sprawozdania z USA do Polski prochów Stanisława i Cecylii Mikołajczyków.

Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Roman Zbierski

Urodził się 1 lipca 1918 r. w Janowie k. Środy Wlkp. w rodzinie rolniczej. Do przejścia na emeryturę prowadził wzorowe gospodarstwo rolno-ogrodnicze. Od 1935 r. działał w Wielkopolskim ZMW, uczestniczył w Strajku Chłopskim w 1937 r. Od 1940 r. członek konspiracyjnego ruchu ludowego, łącznik Batalionów Chłopskich. Od 1945 r. działał w PSL, był prześladowany przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Środzie Wlkp.

Działał w kółkach rolniczych i spółdzielczości ogrodniczej. Jest członkiem Instytutu Wincentego Witosa, członkiem założycielem Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka a obecnie jest Członkiem Honorowym Towarzystwa.

Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

XVIII. DZIAŁALNOŚĆ TOWARZYSTWA IM. STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA W RELACJACH PRASOWYCH

Kolejny „powrót” Stanisława Mikołajczyka po zmianach polityczno-ustrojowych w 1989 roku w Polsce również spotkał się z pozytywnym przyjęciem przez wiele kręgów społeczeństwa, szczególnie wielkopolskiego, a także w artykułach, wywiadach, książkach, audycjach radiowych i telewizyjnych. To podejście można było odczuć także w stosunku do stowarzyszenia noszącego jego imię. Toteż w relacjach prasowych działalność Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka była odbierana ze zrozumieniem i dozą sympatii.

Prasa śledziła realizację zadań zawartych w Statucie i w programach działania, przyjmowanych na kolejnych walnych zgromadzeniach przedstawicieli. Wkrótce po rejestracji Towarzystwa o zamiarach jego działaczy informował Tadeusz Nowak w wywiadzie dla „Głosu Wielkopolskiego”.

Po blisko czterech latach istnienia stowarzyszenia Stanisław Nowak w artykule „Przywracanie prawdy” w listopadowym „Tygodniku Ludowym” z 1992 r., przedstawił obszerną ocenę działalności Towarzystwa. Prasa wielkopolska i ludowa pisała o śmierci Tadeusza Nowaka i o jego pogrzebie 17 lutego 1994 r. na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Od uchwały podjętej przez I Walne Zgromadzenie Przedstawicieli 16 kwietnia 1994 r., na którym zobowiązano Zarząd Główny do wybudowania pomnika Stanisława Mikołajczyka w Poznaniu i sprowadzenia prochów Patrona do kraju, tematy te przewijały się w prasie wraz z rozwojem starań w tych sprawach. Poznaniaków ciekawiła lokalizacja pomnika i jego kształt. Media odnotowały fakt wmurowania kamienia węgielnego pod pomnik. Z uwagą śledzono postępy prac budowlanych, szeroko informowano o uroczystości odsłonięcia i poświęcenia pomnika Stanisława Mikołajczyka. Pisały o tym takie czasopisma jak „Zielony Sztandar”, „Więści”, „Głos Wielkopolski”, „Gazeta Poznańska”. „Gazeta Wyborcza” podkreśliła, że Stanisław Mikołajczyk przedstawiony jest na pomniku „z ręką na sercu”.

Media informowały także o poczynaniach Towarzystwa w sprawie poszukiwania miejsca na złożenie prochów Stanisława Mikołajczyka i budowy grobowca. Szerokie informacje zamieściła prasa o pogrzebie Stanisława i Cecylii Mikołajczyków. Pisał o tym Wojciech Jagła w „Zielonym Sztandarze”, Sławomir Kmiecik, a także Józef Zych w „Głosie Wielkopolskim”, Małgorzata Derwich w „Gazecie Poznańskiej”, Piotr Bojarski w „Gazecie Wyborczej”.

„Głos Wielkopolski” z 12 grudnia 1998 r. odnotował obrady II Walnego Zgromadzenia Przedstawicieli Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka w 10. rocznicę powstania stowarzyszenia.

Jerzy Kania w „Zielonym Sztandarze” pisał o II Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu Przedstawicieli Towarzystwa z 7 kwietnia 2001 r., na którym Edward Dębowski zrezygnował

z funkcji prezesa Towarzystwa. Zgromadzenie wybrało go Prezesem Honorowym, a funkcję prezesa Zarządu Głównego powierzyło Wojciechowi Jankowiakowi.

Wcześniej, w czerwcu 2000 r. w „Gazecie Wyborczej” ukazał się artykuł o Edwardzie Dębowskim („Sylwetka tygodnia”), w którym prezesa Towarzystwa przedstawiono ciepło, sympatycznie i naturalnie. „Zielony Sztandar” informował o kolejnych walnych zgromadzeniach oraz o sesjach naukowych, m.in. w 40. rocznicę śmierci Stanisława Mikołajczyka („Wizja powojennej Polski”) na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. „Nasz Dziennik” pisał o odsłonięciu tablic pamiątkowych Stanisława Mikołajczyka i gen. Franciszka Kamińskiego w Archikatedrze warszawskiej 20 września 2002 r.

Stanisław Nowak w „Zielonym Sztandarze” w kwietniu 2008 r. odnotował IV Walne Zgromadzenie Przedstawicieli i 20-lecie Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka. Prasa pisała o działalności oddziałów Towarzystwa. Odnotowano uroczystość w Dobrzycy, gdzie w 1991 r. na rynku odsłonięty został pomnik Stanisława Mikołajczyka. Opisano także obchody Zaduszek Mikołajczykowskich w tej miejscowości. „Głos Wągrowiecki” opisywał budowę i odsłonięcie pomnika Stanisława Mikołajczyka w Międzylesiu w 1997 r.

Prasa pisała o fundowanych tablicach pamiątkowych upamiętniających Stanisława Mikołajczyka oraz o uroczystościach nadania szkołom imienia Stanisława Mikołajczyka. Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka w roku 1996 wyróżnione zostało Medalem Wincentego Witosa „Za Zasługi dla Ruchu Ludowego”, co odnotowano na łamach „Zielonego Sztandaru”.

XIX. OCENA DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA IM. STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

Podejmując próbę oceny działalności Towarzystwa w okresie minionych 20 lat, trzeba wziąć za punkt odniesienia uchwały walnych zgromadzeń przedstawicieli oraz walnych zebrań członków oddziałów Towarzystwa.

Do najważniejszych zrealizowanych zadań Towarzystwa należy zaliczyć:

1. Sprowadzenie prochów Stanisława i Cecylii Mikołajczyków ze Stanów Zjednoczonych do Polski i pochowanie ich w okazałym grobowcu w centralnym miejscu Cmentarza Zasłużonych Wielkopolan w Poznaniu.
2. Postawienie pomnika Stanisława Mikołajczyka w reprezentacyjnym miejscu Poznania. W miejscach zamieszkania i pracy Stanisława Mikołajczyka umieszczone zostały tablice pamiątkowe, pomniki i popiersia Patrona.

Z inicjatywy Towarzystwa instytuty naukowe i muzealne podejmowały badania nad działalnością Stanisława Mikołajczyka i PSL. Wyniki tych badań przedstawiono na sesjach i konferencjach naukowych w formie referatów i komunikatów. Ogółem przygotowanych i wygłoszonych zostało 60 opracowań, które objęły wszystkie okresy życia oraz formy aktywności społecznej i politycznej Stanisława Mikołajczyka. Prawie dwie trzecie referatów znalazło miejsce w publikacjach wydawanych z udziałem Towarzystwa.

Popularyzacji postaci prezesa PSL i premiera Rządu RP służyły wystawy, biegi i wyścigi kolarskie, Zaduszki Mikołajczykowskie oraz uroczystości w szkołach noszących imię Stanisława Mikołajczyka. Należy tu dodać wiele artykułów o Patronie, które pisali członkowie Towarzystwa oraz dziennikarze, a także wywiady w prasie, radiu i telewizji udzielane przez członków Zarządu Głównego i oddziałów Towarzystwa, popularyzujące postać i działalność Stanisława Mikołajczyka.

Na dorobek Towarzystwa składa się aktywność wielu członków oraz znaczące przedsięwzięcia kolejnych składów Zarządu Głównego oraz zarządów oddziałów. Wszyscy pracowali społecznie, a koledzy Edward Dębowski, Wojciech Jankowiak, Stanisław Kędzierski i Andrzej Skąlecki łączyli m.in. podejmowane zadania w Zarządzie i Radzie Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa oraz w kierownictwie Towarzystwa. Do społeczników Towarzystwa dołączali naukowcy, autorzy książek i referenci opracowań historycznych, przyjmując członkostwo w zarządach oddziałów w Warszawie, Poznaniu i Dobrzycy, jak np. Janusz Gmitruk, Stanisław Stępka, Tadeusz Wallas i Michał Kalarus.

Towarzystwo wiele zawdzięcza prezesom PSL: Waldemarowi Pawlakowi, uczestniczącemu w posiedzeniach Oddziału Warszawskiego oraz Jarosławowi Kalinowskiemu, członkowi Towarzystwa. Spośród parlamentarzystów Towarzystwu im. Stanisława Mikołajczyka pomagają byli i obecni posłowie: Bolesław Machnio, Witold Chrzanowski, Józef Gruszka, Stanisław Kalemba, Marian Król, Stanisław Żelichowski.

Działania Towarzystwa wspomaga od lat aktywność członków, którzy postaci Stanisława Mikołajczyka poświęcali nie tylko czas, ale także wspierali finansowo podejmowane przedsięwzięcia. Przykładem może być Gustawa Patro z Wągrowca, która napisała i własnym sumptem wydała książkę o Stanisławie Mikołajczyku. Podobnie dużym zaangażowaniem wykazali się działacze Towarzystwa przy budowie pomników Stanisława Mikołajczyka w Dobrzycy i Międzylesiu, przy organizowaniu wielu uroczystości, przy nadawaniu szkołom imienia Patrona, organizowaniu spotkań, sesji naukowych i w zbieraniu pieniędzy na przedsięwzięcia Towarzystwa.

Realizacja wielu zadań była możliwa dzięki wsparciu władz i członków Polskiego Stronnictwa Ludowego, organizacji samorządu rolniczego, kółek rolniczych, władz administracyjnych i samorządowych województwa wielkopolskiego. Działacze Towarzystwa spotykają się z wyrazami życzliwości i pomocy ze strony władz powiatowych i gminnych zarówno w Wielkopolsce, jak i w regionach kraju znanych z żywych tradycji ruchu ludowego.

Nie wszystkie postanowienia lub wnioski z walnych zebrań Towarzystwa udało się zrealizować. Między innymi z powodu braku sponsorów nie została wydana w nowym opracowaniu *Polska zgwałcona* Stanisława Mikołajczyka. Nie urządzono dotychczas sali muzealnej Stanisława Mikołajczyka. Starania w tej sprawie czynione w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie spotykają się z dużą życzliwością, lecz brak pamiętek po Patronie. Poza zdjęciami i kilkoma meblami po Mikołajczykach w Polsce prawie nic nie zostało.

Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka składa podziękowania redakcjom „Zielonego Sztandaru”, „Wieści”, „Głosu Wielkopolskiego” prasie regionalnej i krajowej, rozgłośniom radiowym, stacjom telewizyjnym, a w szczególności dziennikarzom Stanisławowi Nowakowi, Walerianowi Ignasiakowi i Wandzie Nadobnik – za upowszechnianie postaci Stanisława Mikołajczyka oraz za przyjazny stosunek do działań społecznych Towarzystwa.

Zarząd Główny Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka składa także podziękowanie byłemu Zarządowi Poznańskiej Fundacji Wincentego Witosa oraz prezesowi Wojewódzkiego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Poznaniu, Ryszardowi Napierale za użyczenie pomieszczenia na biuro Zarządu.

*Za pomoc, zrozumienie starań działaczy Towarzystwa
oraz serdeczny stosunek do postaci Stanisława Mikołajczyka
i jego patriotycznych idei, upowszechnianych przez minione 20 lat,
Towarzystwo im. Stanisława Mikołajczyka
składa wszystkim społecznikom i darczyńcom
podziękowania oraz wyrazy szacunku*

W plebiscycie „Gazety Wyborczej” na Wielkopolanina XX wieku
Stanisław Mikołajczyk
został umieszczony na czwartym miejscu,
a czytelnicy „Głosu Wielkopolskiego” wybrali go na najbardziej wpływowego Wielkopolanina,
po Cyrylu Ratajskim i prof. Wiktorze Dedze.
Mieszkańcy Wągrowca uznali Stanisława Mikołajczyka za najznamienitszego mieszkańca
Ziemi Wągrowieckiej w XX w.

W multimedialnej historii Polski
„Od Mieszka I do Jana Pawła II”
liczącej 30 tomów, postacią symboliczną 27 tomu „Ku nowemu zniewoleniu 1943-1949”
jest Stanisław Mikołajczyk

